

UNIVERSITETET I AGDER

«Vi er på et sted hvor vi gjør alt for å skille oss ut, sånn at vi kan passe inn»

En analyse av hva unge mennesker forteller om
veien mot voksenlivet

KJERSTI PYKE-LINDTVEIT

VEILEDER

Sivert Skålvoll Urstad

Universitetet i Agder, 2018

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

Forord

Først vil jeg takke de tolv informantene mine, som har delt villig av sin tid og sine livserfaringer. Det var en ære å få intervjuere dere og lytte til deres fortellinger om livet! Takk også til alle som har hjulpet meg å rekruttere informanter.

En stor takk går til veilederen min, Sivert S. Urstad, som har vært positiv til prosjektet mitt fra starten av, tålmodig med frustrasjonene mine og veldig raus med tiden sin. Jeg har lært mye av deg!

Tusen, tusen takk til mamma Inger som har stilt opp og passet barna, vasket huset og brettet utallige hauger med klær. Jeg vet ikke hva jeg skulle gjort uten deg. Takk til min kjære storesøster Signe for korrekturlesing!

Tre og et halvt år har gått siden jeg påbegynte masterstudiene. Vi var to som ble tvillingforeldre midt i masterutdanningene, noe jeg tviler på er tilfellet for mange par. Nå er vi begge ferdige, og jentene er snart tre år gamle. Takk Benjamin, for at du alltid backer meg, og får meg til å føle meg smartere enn jeg egentlig er.

Takk, Ellinor og Hilma, for at dere lar meg kjenne meg verdifull uavhengig av hva jeg måtte prestere.

Arendal, desember 2018

Kjersti Pyke-Lindtveit

Sammendrag

Denne oppgaven handler om hvordan unge voksne opplever det å være på vei mot å bli voksen i vår samtid. I innledningen viser jeg til sosiolog Gunnar Aakvaags (2013) kronikk hvor han etterspør et kollektivt prosjekt fra dagens ungdomsgenerasjon. Han kaller dem Generasjon Lydig, og påstår at de ikke bidrar til å føre samfunnet videre. Videre presenterer jeg andre perspektiver på det som også kalles Millenniumsgenerasjonen, og viser til funn i den norske ungdomsforskningen som tyder på at det har skjedd endringer i ungdomskulturen de seneste årene. Problemstillingen i oppgaven er: *Hva forteller unge voksne om hvordan de opplever det å være på vei mot å bli voksen?* For å bygge et teoretisk rammeverk har jeg benyttet samtidsdiagnosene til Ulrich Beck, Anthony Giddens og Zygmunt Bauman. Deres modernitetsteorier bidrar med relevante perspektiver på samspillet mellom individ og samfunn i en tid preget av raske omskiftinger. Jeg redegjør her blant annet for individualiseringstesen, refleksiv bevissthet og tapet av fellesskap, og inkluderer relevant kritikk av disse teoretiske bidragene. Videre trekker jeg frem Arnett (2000) sin studie om livsløpsendringer blant unge voksne og gjør rede for hans begrep *emerging adulthood*. Jeg har gjort en kvalitativ studie basert på semistrukturerte intervjuer med unge voksne på Sørlandet. Datamaterialet har jeg så analysert tematisk. Blant funnene jeg har gjort er det særlig de to hovedtemaene *frihet* og *ansvar* – og spenningsfeltet mellom disse – som står sentralt. De unge voksne jeg har intervjuet forteller om et ønske om å oppnå økonomisk og emosjonell frihet, men formidler også at ansvaret de bærer på for å oppnå dette kan være tyngende.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	6
1.1 Millenniumsgenerasjonen	7
1.2 Problemstilling	10
1.3 Oppgavens disposisjon.....	12
2 Teoretiske perspektiver.....	14
2.1 Moderne samtidsdiagnoser	14
2.2 Beck og fristillingen av individet	16
2.3 Giddens og det refleksive selvet	18
2.4 Baumans tapte fellesskap	19
2.5 Oppsummering og diskusjon	21
3 Endringer i livsløp og ungdomskultur	25
3.1 Livsløpsendringer blant unge voksne.....	25
3.2 Endringer i norsk ungdomskultur.....	29
4 Data og metode.....	33
4.1 Forberedelse til intervjuene	33
4.2 Gjennomføring av intervjuene	38
4.3 Etterarbeidet	40
5 Selvføttellinger og unge voksnes kjerneverdier	45
5.1 Refleksiv bevissthet og fortellinger om selvet	45
5.2 Fortelling om motgang	56
5.3 Oppsummering og diskusjon	60
6 Alene med ansvaret for egen framtid	63
6.1 «Det føles som et slags krav om å gå rett frem uten å feile»	63
6.2 Diskusjon: Avmakt, manglende opprør og et behov for beskyttelse?	72
7 Avslutning	75
Litteraturliste	81
Vedlegg	

1 Innledning

Det er «[...] ungdommens fordømte plikt å utfordre det bestående», skrev sosiolog Gunnar Aakvaag i en kronikk i Aftenposten, høsten 2013 (Aakvaag, 2013).

I analysen Aakvaag gjør av dagens unge generasjon beskriver han dem som «oppegående, seriøse og hyggelige» – men fremholder at de ikke bringer noe nytt til bordet, at de ikke fører samfunnet videre (Aakvaag, 2013). I kontrast til dette peker Aakvaag på det han mener de foregående generasjonene siden etterkrigstiden har bidratt med. Gerhardsen-generasjonen bygde landet og velferdsstaten etter krigen, sekstiåttene gjorde opprør mot politiske autoriteter og hierarkiske strukturer – og ville redde verden (Aakvaag, 2013).

Ironigenerasjonen, Aakvaags egen generasjon, tok på sin side et oppgjør med de idealistiske sekstiåttene. Denne generasjonen som var unge på 90-tallet startet et frigjøringsprosjekt hvor det å kunne tulle og tøyse med absolutt alt ble viktig, og hvor alle skulle få gjøre «sin greie» (Sandøy, 2016). Hos generasjonen etter derimot, de som er unge i dag, slutter engasjementet for å tilføre samfunnet noe nytt, i følge Aakvaag. Med kronikken sin i Aftenposten inviterer Aakvaag til generasjonsdebatt. Han forsøker å vekke opp Generasjon Lydig, og skriver at «Ja, jeg vil påstå at dagens ungdomsgenerasjon er den intellektuelt mest lydige og konturløse i norsk etterkrigstid [...] dagens ungdomsgenerasjon har problemer med å formulere et generasjonsprosjekt», før han avslutter med at han venter i spenning på svar fra representanter for generasjonen (Aakvaag, 2013; Aakvaag, 2015).

Hvorfor uteblir et kollektivt opprør hos dagens unge? Finnes det et generasjonsprosjekt? Hvordan oppleves det å vokse opp, å være på vei mot voksenlivet i dagens samfunn? «Jeg tror jeg er veldig der at jeg ønsker sterkt en endring i hvor kynisk og tøft samfunnet er i dag, men samtidig så gjør jeg alt jeg kan for å passe inn i det». Dette sitatet er hentet fra et intervju jeg gjorde i sommer, da jeg snakket med unge voksne på Sørlandet om hvordan de opplever det å være på vei mot å bli voksen i vår samtid. Gjennom samtalen med Linda kom det frem at hun opplever en sterk ambivalens ved det å vokse opp og skulle bli en del av samfunnet. Hun ønsker ikke egentlig å tilpasse seg det hun opplever som et «kynisk og tøft samfunn», samtidig er hun redd for hva som vil skje om ikke valgene hun tar er i tråd med det hun opplever som samfunnets forventninger til henne. Hvilke endringer har skjedd i samfunnet de

senere årene, som har hatt betydning for unges opplevelse av det å vokse opp? Aakvaag foreslår at en grunn til at de unge er så lydige er det at de har det veldig bra (Aakvaag, 2013). De vokser opp som privilegerte unge i et land med velstand, hvor framtidsmulighetene er mange (Ødegård, 2016). Man skulle anta at dette la et godt grunnlag for framvekst av nye perspektiver og sterkt samfunnsengasjement. Likevel mener Aakvaag at generasjon Lydig «mangler intellektuell nytenkning» (Aakvaag, 2013). I denne oppgaven vil jeg undersøke hva representanter for dagens ungdomsgenerasjon forteller om det å vokse opp. Jeg vil analysere hvordan de reflekterer og tenker om livet og framtiden, om mulighetene de har og valgene de tar – for å forsøke å forstå dem; hva som skiller dem fra tidligere generasjoner, og hvordan de opplever det å være unge i dag.

1.1 Millenniumsgenerasjonen

Fra Glasurgenerasjonen til Curlinggenerasjonen, Generasjon Lydig og Generasjon Prestasjon, dagens generasjon unge har blitt skjenket mange navn (Hersoug, 2004; Landgaard, 2008; Ramsøskar, 2018; Aakvaag, 2013; Gansmo, 2018). I USA og Storbritannia brukes Millennials, Generation Y og Generation Me om de som er født mellom ca. 1980 og 2000 (Twenge, 2013; Lyons, 2016). De negative konnotasjonene i disse merkelappene antyder at unge i dag er bortskjemte og selvsentrette, og at de mangler evnen til å tenke nytt og kritisk om samfunnet de lever i (Stein, 2013; Aakvaag, 2013). De blir av mange sett på som narsissistiske, kravstore og slappe, men omtales også som «velinformerte og aktive medborgere» (Stein, 2013; Kvalsvik, 2018). Det har med andre ord blitt skrevet og diskutert mye om denne generasjonen både i media, bøker og tv-serier. En av de mest kjente og populære tv-seriene er Lena Dunham's «Girls», som skildrer livene til fire unge kvinner i begynnelsen av tjuetårene som forsøker å realisere seg selv i New York (Girls, u.å.). Det har blitt sagt om denne serien at den gir en stemme til millenniumsgenerasjonen (Asker, 2015). I Norge har serien «Unge Lovende» fått liknende omtale, og den tar opp mange av de samme temaene som behandles i Girls (Asker, 2015). Også denne serien dreier seg om hvordan det er å være ung «millennial» i tjuetårene i hovedstaden, og som Heiervang (2017) presist formulerer det: «[...] de tre jentene prøver å leve *drømmen*, men klarer ikke å leve *livet*». De strever i hvert fall med å leve det slik de ønsker. De forsøker å slå gjennom som henholdsvis skuespiller, forfatter og stand up-komiker, men møter mye motgang på veien. De ønsker å

bygge opp en karriere, og strever samtidig – i likhet med de unge jentene i Girls – med å håndtere og løse store sentrale livsspørsmål som å lære å stå på egne bein og få endene til å møtes, for ikke å glemme utfordringene med kompliserte kjærlighetsforhold, og vennskapene med hverandre. De jobber med å bygge et voksenliv.

Komiker og skaper av «Unge lovende», Siri Seljeseth, deltok i 2016 i en panelsamtale med temaet: «Fortell hva du ler av, og vi skal si deg hva slags samfunn du lever i», arrangert av Minerva (Minerva, 2016). En annen deltaker var komiker og sosiolog Harald Eia, en av Ironigenerasjonens mest profilerte representanter. Debatten tok utgangspunkt i hvordan ironigenerasjonen endret humorfronten på 90-tallet ved å ironisere over alt og alle. På spørsmål om hva som kjennetegner Seljeseths generasjons humor svarer hun at den springer ut fra eksistensielle og navlebeskuende spørsmål som; hvem skal jeg bli, og hvordan kan jeg fylle mitt potensial? (Minerva, 2016, 1. del; 20:05, 2. del; 2:17). Til forskjell fra ironigenerasjonens spark nedover og mot tradisjonelle og trauste institusjoner som NRK og Arbeiderpartiet, sier Seljeseth at selvironien sparker innover og gjør narr av seg selv, egne problemer og tragedie (Sandøy, 2016; Minerva, 2016, 1. del; 38:17). Men kanskje går dette sparket og blikket innover på bekostning av å engasjere seg politisk og i samfunnet, legger Seljeseth til (Minerva, 2016, 2. del; 03:00).

Ungdomsforskning og oppfordring om å gjøre opprør

Det har de siste ti-femten årene blitt publisert mye forskningslitteratur i Norge som beskriver både positive og negative trekk og endringer i ungdomskulturen. I følge de nasjonale Ungdata-undersøkelsene som gjennomføres av NOVA er dagens ungdom, slik Aakvaag også er inne på; pliktoppfyllende og skikkelige, de gjør det bedre på skolen enn tidligere, og de avstår i større grad enn før fra rusmidler og fyll (Bakken, 2016). De er også opptatt av å holde seg i god fysisk form, og utfører færre kriminelle handlinger. Mens tidligere ungdomsgenerasjoner har blitt stemplet som opprørske, forbundet med problematferd og protester mot det etablerte i samfunnet, blir dagens unge kalt en konform generasjon som tilbringer stadig mer tid hjemme og sammen med foreldrene sine (Bakken, 2016). Dagens ungdomsgenerasjon beskrives som en svært seriøs ungdomsgenerasjon, som i større grad enn det som tidligere har vært typisk, tar etter den voksne generasjonen i livsførsel (Hegna, Ødegård & Strandbu, 2013). Den unge generasjonen er tilsynelatende ikke i opprør – i hvert fall ikke et synlig sådan – slik man ville forvente at en revolt skal ta form. Slik Seljeseth er

inne på kan man stille spørsmål ved om ikke dagens unge i større grad enn tidligere er opptatt av å se innover i seg selv. Flere tolker det dithen at dagens unge retter opprør eller raseri mot seg selv, fremfor å protestere mot makthavere, store institusjoner eller foreldregenerasjonen (Skartveit, 2014; Løkke, 2014). Et «innovervendt» opprør er et resultat av at de unge ikke klarer å rette opprøret de bærer på utover eller mot et ytre mål, og noen av trekkene er økning i psykiske helseplager, bruk av antidepressiva, og flinke unge som blir utmattet eller dropper ut av skolen (Skartveit, 2014; Stranden, 2016; Løkke, 2014; Knapstad, 2013). Det har blitt rettet mye oppmerksomhet mot at de som er unge i dag strever, og det stilles spørsmål ved om dette er et uttrykk for et «taust opprør», og om det kan tilskrives patologier ved samfunnet (Skartveit, 2014; Løkke, 2014).

Psykiater og forfatter Finn Skårderud skriver i Aftenposten-serien sin «Den skjøre identiteten» at han ikke vil bidra til alarmisme om unges psykiske helse, men at han mener det «[...] å vokse opp i dag er litt ekstra sårbart» (Skårderud, 2018). Videre skriver han at «[...] mye av det vi omtaler som psykisk lidelse er sosial lidelse». Skårderud gjengir en kommentar han leste i kommentarfeltet til en såkalt rosablogger: «Du er fantastisk. Jeg vil bli meg selv ved å bli akkurat som deg». Mantraer som «du er unik og spesiell», «følg din drøm», «du kan bli hva du vil, om du jobber hardt nok», og «det finnes et hav av muligheter» dukker til stadighet opp i massemedia og sosiale medier (Granbo, 2016). Hva skjer så om man ikke lykkes med å bli det man ville, eller opplever nederlag? Må man selv ta skylden for å ikke ha jobbet hardt nok? Sosiologene Kåre Heggen og Tormod Øia skriver i boken sin *Ungdom i endring. Mestring og marginalisering* at: «Ungdomstida i det moderne samfunnet blir i større grad historien om de mange mulighetene, men også om nederlag og skuffelser. At identitet og biografi i økende grad må velges, betyr innafor denne tenkemåten altså økende risiko for å velge feil eller for å gjøre feil» (Heggen & Øia, 2005, s. 17). Frykten for å falle utenfor om man ikke mestrer dagens krav til kvalifisering kan bidra til å gjøre virkeligheten til unge vanskeligere. Blant alle områdene de skal utvikle seg innenfor og mestre, er utdanning det viktigste (Frønes, 2013, s. 137). Sosiolog Ivar Frønes påpeker endringen fra det tradisjonelle industrisamfunnet: «Man var ikke «drop out» når bare en liten andel tok utdanning utover grunnskolen» (Frønes, 2013, s. 127). I dag stemples man som «drop out» om man faller ut av videregående, og veien derfra til å bli en del av statistikken over unge uføre kan for noen være kort (Anvik & Waldahl, 2016). I 2008 ble «Utdanningsvalg» innført som et obligatorisk fag i grunnskolen, et fag som skal gi ungdom økt valgkompetanse og bidra til å redusere frafall i skolen (Borgen & Lødding, 2009). Innføringen av faget tydeliggjør både kompleksiteten i

valgmulighetene unge står overfor i dag, og at det fra myndighetenes side vektlegges at unge skal ta gode og riktige valg for framtiden og slik integreres i samfunnet gjennom mestring (Heggen & Øia, 2005, s. 19; Frønes, 2013, s. 138). Frønes skriver det slik: «[...] ung voksenalderen grunnleggende utfordring er *integrasjon versus marginalisering*» (Frønes, 2013, s. 140).

Flere har som Aakvaag forsøkt å få dagens unge til å våkne opp, reagere og revoltere. Foreldre, samfunnsdebattanter, psykologer og helsesøstre har kommet med oppfordringer til ungdomsgenerasjonen om å «gi litt mer faen», begynne å se verden gjennom et «bullshitfilter» – og at det er på tide å bli sint (Gaarder & Kumano-Ensby, 2015; Lindholm, 2014, Skartveit, 2014). Spørsmålet er hvor sinnet skal rettes, hvem eller hva den unge generasjonen skal gjøre opprør mot? Aakvaag har flere forslag til aktuelle utfordringer – eller med hans ord «tikkende bomber» – som dagens unge kan engasjere seg i og gjøre til sitt kollektive prosjekt (Aakvaag, 2013). Han trekker frem «[...] global oppvarming, eldrebølge, innvandring, religiøs fundamentalisme, høyreekstremisme og Kinas fremtidige dominans – for å nevne noe». Siden han skrev denne første av flere artikler om Generasjon Lydig i 2013 har det kommet flere store utfordringer eller kriser som kan legges til listen hans. Flyktningkrisen og plasten i havet er to eksempler. Aakvaag peker på store prosjekter ute i samfunnet og verden. I tråd med sitt utgangspunkt om at det er de unges plikt å utfordre det etablerte og skape et samfunn slik de ønsker det, understreker han at: «Situasjonen formelig roper på en ny generasjon som kan vise vei» (Aakvaag, 2013). Hva skjer da om mange av de unge i stedet går innover? Hvordan skal vi forstå alle disse trekkene ved dagens unge generasjon? Hva forteller kompleksiteten ved dagens unge om deres generasjonsprosjekt? Og hvordan rammer alle disse elementene inn virkeligheten for de som er unge voksne nå?

1.2 Problemstilling

Problemstillingen jeg vil besvare i denne oppgaven har jeg formulert slik:

Hva forteller unge voksne om hvordan de opplever det å være på vei mot å bli voksen?

Med meg i arbeidet har jeg hatt flere forskningsspørsmål:

- 1 Hvilke fortellinger gir unge voksne om individualisering og identitet?
- 2 Hvordan oppleves valgmulighetene for informantene?

3 Hvordan reflekterer de om forventningene fra samfunnet?

Utdypning av problemstillingen og avgrensninger

«*Generasjon* peker på hvordan ulike sett av kohorter er formet som generasjoner av sine historiske perioder og sine livsløp» (Frønes & Brusdal, 2010, s. 393). Informantene jeg har snakket med tilhører generasjonen Aakvaag viser til, definert som de som er født mellom ca. 1980 og 2000 (Aakvaag, 2013). Jeg har valgt å gjøre en kultursosiologisk, kvalitativ undersøkelse av hva representanter for denne generasjonen forteller om hvordan de opplever livsfasen de er i. Med unntak av SSBs (Otnes, Thorsen & Vaage, 2010) undersøkelse av ungdoms levekår og Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT, 2018) har forskningen på ungdomsfeltet i stor grad konsentrert seg om aldersgruppen 13-19 år. Disse store kvantitative surveystudiene har gitt overlappende funn; nemlig en tendens til at ungdomsgenerasjonen er veltilpasset og skikkelig, men også at de unge rapporterer om økning i psykiske helseplager (Bakken, 2016). SHoT- studien inkluderer studenter fra 18 og helt opp til 35 år. Jeg vil hevde at flere av de generelle trekkene som kommer frem i dataene om tenåringer også gjelder for aldersgruppen like over, opp til nærmere trettiårsalderen. Dette mener jeg både fordi ungdomstiden strekker seg lenger enn til fylte tjue år i vår tid, og nettopp fordi dette er en hel generasjon unge, som formes av sin historiske periode (Frønes & Brusdal, 2010, s. 393). Derfor ønsker jeg med min undersøkelse å kaste lys over aldersgruppen som har kommet et steg videre i livsløpet enn den gruppen norsk ungdomsforskning generelt har vært opptatt av. Jeg ønsker å slippe til stemmene til de som er mellom 18 og 25 år, som på mange måter er på vei «ut i livet». Hva skjer når de som er en del av generasjon prestasjon skal begynne å ordne livet på egenhånd, flytte hjemmefra, finne en vei ut i yrkeslivet? Min påstand er at det ikke blir lettere å være ung over natten selv om man går inn i tjueårene. Dette er et av flere spørsmål jeg ønsker å komme nærmere et svar på med denne undersøkelsen.

Hensikten med undersøkelsen min er å se nærmere på hva som kjennetegner unge voksne i vår tid, og analysere refleksjonene og tankene de gjør seg om det å bli voksen og planlegge egen framtid. Jeg er nysgjerrig på endringer i livsløp, og «innholdet» i denne livsfasen *emerging adults*, eller *utvikling av voksenstatus* (Arnett, 2000; Frønes, 2013, s. 138). Dette er unge mennesker som snart skal ta fatt på det såkalte voksenlivet, og som arbeider med å forme sin identitet og sitt syn på hvem de kan bli. Særlig interessert er jeg i dette

refleksjonsnivået; hva tenker og forteller de om sitt eget liv? Hvordan reflekterer de rundt hvilke muligheter som er tilgjengelige for dem?

Jeg har intervjuet tolv informanter mellom 18 og 25 år, disse står midt mellom utdanning og arbeidsliv, framtidsplaner og realisering av drømmer. Intervjuene har jeg så analysert tematisk, for å nærme meg materialet med en fleksibilitet som gjør det mulig å trenge gjennom flere lag av kompleksitet i de unges fortellinger. Dette er også grunnen til at jeg har valgt bort å gjøre en narrativ analyse, da jeg har ønsket å tilrettelegge for en mer åpen tilgang til materialet. Jeg kommer ikke i denne oppgaven til å legge vekt på psykisk helse eller psykisk sykdom. Jeg vil heller ikke gå inn på betydningen av en mer åpen offentlig diskurs om temaer rundt psykisk helse og den potensielle effekten det måtte ha på unges språk og selvrapportering av symptomer. Men som Skårderud (2018) påpeker er det mulig at en økning i psykiske *helseplager* kan knyttes til samfunnsmessige problemer («sosial lidelse»), derfor har jeg valgt å inkludere deler av denne problematikken.

1.3 Oppgavens disposisjon

Med denne innledningen har jeg skissert et bilde av generasjonsdebatten og dens omdreiningspunkt; endringene ved dagens unge generasjon i retning av lydighet og skikkelighet. Jeg har trukket frem eksempler fra offentlig debatt og kultur for å belyse kompleksiteten ved det å være ung i dag. Generasjon Lydig har blitt gjenstand for medieoppmerksomhet, forskningsrapporter og mange kloke fagfolks velmente råd. Hvilken rolle dagens unge spiller i samfunnsdebatten og hvilke merkelapper de har blitt gitt, utgjør fragmenter i dette bildet som jeg ønsker å gi mer substans gjennom undersøkelsen min.

Tematikken i oppgaven dreier seg om hvordan dagens generasjon av unge voksne opplever det å være på vei mot å bli voksen. I neste kapittel vil jeg presentere moderne samtidsdiagnoser med utgangspunkt i individualiseringstesen, og mer konkret vil jeg her gjøre rede for og diskutere Ulrich Beck, Anthony Giddens og Zygmunt Baumans mest sentrale bidrag på feltet. I kapittel 3 vil jeg skissere bakteppet for generasjonsendringene de siste drøye femti årene, før jeg legger frem nyere forskning på livsløpsendringer og den norske ungdomsgenerasjonen. I kapittel 4 gjør jeg rede for data og metodevalg, og går grundig gjennom forskningsprosessen fra starten, videre gjennom datainnsamlingen og frem til

analysearbeidet. Kapittel 5 og 6 er analysekapitler, og her vil jeg presentere funnene mine og diskutere disse opp mot teori og tidligere forskning. Det første analysekapittelet presenterer fortellinger om selvidentitet og det informantene mine formidler som sine kjerneverdier. Det gjennomgående hovedtemaet her er frihet. Det andre analysekapittelet nyanserer disse fortellingene, og jeg viser hvordan det andre hovedtemaet– ansvar for egen framtid– gjenspeiler at unge voksne står i et spenningsfelt når de navigerer på veien mot voksenlivet. I avslutningskapittelet samler jeg trådene fra de ulike delene av oppgaven, her vil jeg gi et svar på problemstillingen og besvare Aakvaags analyse med mine egne funn.

2 Teoretiske perspektiver

For å danne en forståelse av hvordan det oppleves å være ung i vår samtid vil jeg her ta utgangspunkt i samtidsdiagnosene til sosiologene Ulrich Beck, Anthony Giddens og Zygmunt Bauman. Jeg vil trekke frem sentrale deler av deres modernitetsteorier for å bygge et teoretisk rammeverk. Dette rammeverket belyser noen overordnede perspektiver som bidrar til å forstå livsløpsendringer i vår samtid, og det de unge voksne forteller om å være på vei mot voksenlivet. Jeg skal se nærmere på individualiseringstesen, refleksiv selvidentitet og på hvilke konsekvenser tapet av fellesskap i den flytende moderniteten kan ha for enkeltindividet, da dette vil belyse mitt datamateriale. Kapittelet avsluttes med kritikk av teoriene og en oppsummering av det jeg mener er verdifulle teoretiske bidrag til arbeidet med analysen min.

2.1 Moderne samtidsdiagnoser

Den tyske sosiologen Ulrich Beck (1944-2015), den britiske sosiologen Anthony Giddens (1938) og den polske sosiologen Zygmunt Bauman (1925-2017), regnes blant de mest innflytelsesrike modernitetsteoretikere og samtidsdiagnostikere i vår tid (Nielsen, 2010, s. 169). De bruker ulike begreper om den nye moderniteten, som Bauman selv skriver det: «[...] Ulrich Becks «annen modernitets» samfunn, eller, som jeg foretrekker å kalle det, «den flytende modernitetens samfunn» (Bauman, 2001, s. 37). Giddens har på sin side valgt begrepene senmodernitet eller høymodernitet, han bruker disse om hverandre, for å beskrive det han mener er en *radikalisert* modernitet (Giddens, 1997, s. 44). I følge Giddens har vi ikke med den nye moderniteten fått et brudd som tilsier at samfunnet nå har gått inn i en postmoderne fase, men derimot har modernitetens trekk blitt forsterket gjennom videreføringen av de samme utviklingsprosessene – derav høy- eller senmoderne (Krange & Øia, 2005, s. 103). Endringene i samfunnet de siste femti årene, hvor tradisjoner i økende grad taper sin posisjon som følge av modernitetens refleksivitet, er likevel så store at vi i følge Giddens har fått *det posttradisjonelle samfunn* (Giddens, 1991, s. 2).

Baumans samtidsdiagnostiske prosjekt springer ut fra hans idé om overgangen til en flytende modernitet. I dette begrepet, eller epokebetegnelsen, legger han at det som før har vært gitt, som har vært definert gjennom tydelige rammer og en fast orden; fra landegrenser,

nasjonalstat og klasseforhold til livslange ekteskap og arbeidsplasser – har «smeltet ned», er ikke lenger bundet til sin tidligere faste form, og varer ikke gjennom et helt liv eller århundre lenger (Nielsen, 2010, s. 174; Bauman, 2001, s. 17). Bauman betegner den første moderniteten som fast og solid, og som en tid hvor forutsigbarhet og på forhånd tildelte «referansegrupper» fortsatt utgjorde en strukturell grunnmur i samfunnet (Bauman, 2001, s. 18). Med endringene i verdenssamfunnet og modernitetens transformasjon av tradisjonelle institusjoner – særlig etter andre verdenskrig, har dette endret seg. Det faste og solide har smeltet ned og blitt flytende, og denne nye flytende formen beskriver han som uforutsigbar og i konstant bevegelse (Bauman, 2001, s. 26)

Beck bruker betegnelsen det «andre moderne» i sin samtidsdiagnose (Beck & Beck-Gersheim, 2001, s. 21). Han mener denne nye og andre moderniteten som har vokst frem med overgangen fra industrisamfunnet er et resultat av at moderniteten har begynt å modernisere seg selv. Vi har med denne ustoppelige omdanningen fått et risikosamfunn som skaper endringer i samfunnsinstitusjonene og påfølgende konsekvenser for individets livsløp og identitet (Aakvaag, 2008, s. 264, 268; Krangle & Øia, 2005, s. 94).

Felles for de tre sosiologenes samtidsdiagnoser er at de forsøker å beskrive nye trekk ved – og brudd i – samfunnsutviklingen, med vekt på endringene som har skjedd i siste halvdel av 1900-tallet. Fra det industrielle til det postindustrielle, fra det tradisjonelle til det posttradisjonelle – med noe ulikt syn på graden av kontinuitet versus brudd, og med ulike nyanser av optimisme og pessimisme, gir bidragene deres nye perspektiver på de omfattende samfunnsendringene. Sosiolog Torben Hviid Nielsen beskriver det som «tre variasjoner over én samtidsdiagnose», og oppsummerer fellestrekk ved Beck, Giddens og Bauman slik:

Alle karakteriserer det senmoderne mennesket som «frisatt» fra tradisjonens bånd og «individualisert» til å leve egne liv, men samtidig henvist til å rekombinere sin egen «tid» og sitt eget «rom» i en globalisert verden, til å finne individuelle biografiske løsninger på systemiske problemer, og ofte forført til å avvise en fast identitet som et uheldig fravalg av muligheter (Nielsen, 2010, s. 171).

Sentralt hos alle tre står altså individualisering og den nye modernitetens konsekvenser for den enkeltes liv. Dette vil jeg se nærmere på videre i kapitlet.

2.2 Beck og fristillingen av individet

I følge Beck er vår samtid preget av noe nytt, som får konsekvenser for våre liv. Den omfattende transformasjonen samfunnet har gjennomgått med «den andre» moderniteten har i følge Beck gitt konsekvenser i form av et risikosamfunn (Beck, 1992). Industrisamfunnets bivirkninger rammer oss som nye typer risiko og løser opp tradisjonelle mønstre, og tradisjonell visshet og mening. Til forskjell fra det tradisjonelle klassesamfunnets farer som materiell nød, fattigdom og sult, beskriver Beck den nye typen moderne risiko slik: «By risks I mean above all radioactivity, which completely evades human perceptive abilities, but also toxins and pollutants in the air, the water and foodstuffs, together with the accompanying short- and long-term effects on plants, animal and people» (Beck, 1992, s. 22). Nedbryting av ozonlaget og global oppvarming faller under samme kategori, og alle disse risikoene har det til felles at de er menneskeskapte, og markerer slik en ny type samfunn. Disse bivirkningene eller moderne risikoene har et globalt omfang, de rammer ikke i på grunnlag av klasse eller system men på tvers av samfunnsmedlemmenes tilhørighet. Den nye typen risikoer og farer har også noe ukontrollerbart ved seg, de er vanskelig å få øye på og identifisere direkte (Beck, 1992, s. 23). Dette skaper usikkerhet og legger ytterligere kompleksitet til en allerede uoversiktlig og globalisert verden, og det får inngående konsekvenser for individet. Individualiseringsstenen bygger på tanken om at vi med modernitetens utvikling har forflyttet oss ut av de tradisjonelle sosialiseringsmønstrene hvor identitet og muligheter i stor grad var gitt ved fødselen – til et fritt og åpent rom hvor vi selv skal velge hvem vi vil være. Beck skriver i sin bok, *Risk Society* (1992, s. 135):

Individualization in this sense means that each person's biography is open and dependent on decisions [...] Individualization of life situations and processes thus means that biographies become *self-reflexive*; socially prescribed biography is transformed into biography that is self-produced and continues to be produced. Decisions on education, profession, job, place of residence, spouse, number of children and so forth, with all the secondary decisions implied, no longer can be, they must be made.

Tradisjonelle industrisamfunn var organisert rundt landsbyer og slekter, og her ble man født inn i et fellesskap og til et arvet livsmønster – en «skjebne» (Aakvaag, 2008, s. 267). Man ble gitt livslang tilhørighet fra det øyeblikket man ble født, og fikk tildelt en rolle og en plass i et større samspill med de andre i fellesskapet. I det moderne samfunnet har tradisjonens bånd blitt svekket; man blir ikke lenger født inn i et på forhånd fastlagt livsløp. I dag er man

«frisatt» til å velge sitt eget liv, og planlegge egen framtid i tråd med de ønsker og aspirasjoner man har (Nielsen, 2010, s. 171). I likhet med Beck har den tyske pedagogen Thomas Ziehe (1983) beskrevet hvordan vi har gått fra dette *skjebnesamfunnet* og over til et *valgsamfunn* (Madsen, 2018, s. 40). Ziehe og hans kollega Herbert Stubenrauch (1983) bruker «kulturell frisetting» om denne nye virkeligheten hvor man ikke lenger arver sin identitet, men har fått frihet – og samtidig plikt – til å velge hvem man skal bli og være.

Individualiseringen som har kommet med det «andre moderne» medfører i følge Beck at sentrale tradisjonelle begreper som familie og klasse har tapt relevans og vitalitet. I boken *Individualization* som han skrev sammen med sin kone og sosiolog Elisabeth Beck-Gernsheim, omtaler han disse som «zombiekategorier» (Beck & Beck-Gernsheim, 2001, s. 27). Han begrunner referansen til de «levende døde» med at begrepene fortsatt brukes, men at innholdet i så stor grad er endret at de ikke lenger har sin opprinnelige betydning, og at vi av den grunn bør kvitte oss med mange av dem. Familiebegrepet, for eksempel, gjennomgår i vår moderne tid kontinuerlige endringer og dets opprinnelige meningsinnhold går i oppløsning. Nye konstellasjoner har på grunn av faktorer som skilsmisse, nye sammensetninger av mine og dine barn, og tilskudd av flere sett med besteforeldre nå tatt plass i familiebegrepet. Tradisjonelle livsmønstre og tradisjonelle kategorier endres, utvides og omdannes i slik skala at individet blir, med Nielsens ord: «fristilt fra historiske og sosiale bindinger [og] i større grad reproduksjonsenhet for samfunnet. Fristillingen blir derfor fulgt av en ny tvang eller nødvendighet: til å stå på egne bein og organisere egne liv [...]» (2010, s. 173). Valgene som tidligere ble tatt for oss, ofte allerede før man ble født, ligger nå åpne for individet og beslutningstagningen kan ikke velges bort (Krangle & Øia, 2005, s. 103). Det er individets frihet – og ansvar – å velge sin biografi, identitet og framtid. Vi er nå tvunget til selv å vurdere risikoer, ta kontroll over realiseringen av eget liv, og ta eventuelle nederlag på vår egen kappe. Samtidig oppstår det et paradoks når vi individualiseres:

Coupled with this interest in 'the individual solution' there is however considerable pressure to conform and behave in a standardized way; the means which encourage individualism also induce sameness. [...] The situations which arise are contradictory because double-faced: individual decisions are heavily dependent on outside influences. (Beck and Beck-Gernsheim, 1995, s. 40)

Selv om vi er overlatt til å velge betyr ikke dette at vi ikke lar oss påvirke eller ser til andre for å ta avgjørelser. Som Beck og Beck-Gernsheim sier det her, vokser det frem et

konformitetspress, der resultatet er at vi blir likere. Avgjørelsene våre er fortsatt i stor grad avhengige av forhold utenfor oss selv.

2.3 Giddens og det reflekseven selvet

I sin samfunnsanalyse vektlegger Giddens refleksiviteten ved moderniteten, og han skriver: «Det moderne samfunnslivs refleksivitet består i at sosiale praksiser konstant undersøkes og omformes i lys av innkommende informasjon om de samme praksiser, og følgelig endrer sin karakter på grunnleggende vis» (Giddens, 1997, s. 35). I følge Giddens bringer den radikaliserde senmoderniteten med seg en så betydelig intensivering av endringsprosesser, at sosiale praksiser blir fundamentalt forandret. Der gamle tradisjoner tidligere representerte absoluttene og var stødige autoriteter i reguleringen av sosialt liv, har vi gjennom modernitetens refleksivitet fått en fragmentert verden som kontinuerlig omdannes og revideres. Refleksivitet erstatter eller endrer tradisjonenes posisjon, og slik har vi fått det *posttradisjonelle* samfunn (Giddens, 1991, s. 2). Refleksiviteten strekker seg også til selvet, inn mot det Giddens kaller *selvidentitet*:

But what exactly is self-identity? [...] The 'identity' of the self, in contrast to the self as a generic phenomenon, presumes reflexive awareness. It is what the individual is conscious of in the term 'self-consciousness'. Self-identity, in other words, is not something that is just given, as a result of the continuities of the individual's action-system, but something that has to be routinely created and sustained in the reflexive activities of the individual (Giddens, 1991, s. 52).

Giddens poengterer her at refleksiviteten har nådd vår bevissthet, slik også Beck er inne på om bortfallet av standardbiografier og overgangen til individuell biografi, og i forlengelsen av dette igangsettes arbeidet med å konstruere og holde ved like en selvidentitet (Beck, 1992, s. 131). Det blir individets ansvar å skape sin identitet; beslutte seg for hvem hun vil være og hva hennes identitet skal romme – basert på aktive valg og refleksiv bevissthet (Giddens, 1991, s. 54). I følge Giddens tar denne nye senmoderne formen for identitetsdannelse i bruk narrativer, eller fortellinger om selvet:

A person's identity is not to be found in behaviour, nor – important though this is – in the reactions of others, but in the capacity *to keep a particular narrative going*. The individual's biography, if she is to maintain regular interaction with others in the day-to-day world, cannot

be wholly fictive. It must continually integrate events which occur in the external world, and sort them into the ongoing 'story' about the self. As Charles Taylor puts it, 'In order to have a sense of who we are, we have to have a notion of how we have become, and of where we are going' (Giddens, 1991, s. 54)

Når det som tidligere var fastlagte fortellinger om et liv taper relevans, og mulighetene gjennom modernitetens eksplosive utvikling blir stadig flere – må individet sortere hendelser og erfaringer som kan settes sammen til en pågående fortelling om selvet. Dette selvbiografiske, refleksive narrativet bidrar til kontinuitet, sammenheng og selvinnsikt i individets liv, gjennom å trekke linjer mellom hvordan vi har kommet dit vi er, hvor vi er nå og hvilken retning vi går i. For å etablere en følelse av hvem vi er, kreves det at vi holder i gang en konstruktiv fortelling om oss selv som gjør det mulig å sortere erfaringer og hendelser, og revidere disse når nye ting skjer med oss. Ved å holde i gang en slik refleksiv, selvbiografisk fortelling om seg selv kan man skape en selvidentitet som kan opprettholdes gjennom livsløpet. Som Giddens påpeker kan ikke denne fortellingen være helt fiktiv. Det ligger implisitt at man tar «regimessige grep» for hva som skal fremheves, hvordan elementer i selvidentiteten vinkles og fremstilles for å gjenspeile den man er, slik man ønsker det. Man reviderer seg selv på «narrativt» vis for å skape en opplevelse av sammenheng og mening, og formidler samtidig at man innehar verdifulle egenskaper som autentisitet gjennom selvfortellingen (Aakvaag, 2008, s. 278). Selvfortellingen tar utgangspunkt i selvet, og beholder forankringen i den indre refleksive bevisstheten. Det som skjer i verden utenfor kommer i andre rekke.

2.4 Bauman og det tapte fellesskap

Baumans tilnærming til det han kaller den flytende moderniteten bærer preg av å være et kritisk budskap om hvilke konsekvenser denne har for samfunnet og menneskene i det (Bauman, 2001). Den raske globaliseringen har åpnet for en ny mobilitet hvor mulighetene til å forflytte seg, å møte andre mennesker og oppdage andre kulturer og tradisjoner har endret måten samfunnet er satt sammen på. Ekteskap går i oppløsning, arbeidslivet dereguleres og blir stadig mer flyktig og uforutsigbart, og moralske kompass fremstår mer og mer som kompliserte puslespill for oss (Bauman, 2001, s. 180, 193, 197). Vi ser ikke lenger i sort og hvitt, men i utallige grånyanser som ikke så lett lar seg skille fra hverandre. Med den flytende

moderniteten er det slutt på absoluttenes tid. Bauman beskriver virkeligheten som fragmentert og uforutsigbar, noe han hevder skaper avmakt og tar fra oss muligheten til å holde oversikt over sammenhenger og konsekvenser. Dette forplanter seg videre til psykologiske, sosiale og kulturelle forhold.

Borte er de fleste stabile og godt rotfaste orienteringspunktene som bar bud om et sosialt miljø mer varig, mer trygt og mer pålitelig enn den enkeltes egen levetid. Borte er vissheten om at «vi møtes igjen», at vi vil møtes igjen gang på gang og i lang tid fremover – og at vi derfor kan regne med at samfunnet har lang hukommelse, og at det vi gjør mot hverandre i dag, vil kunne bli oss til trøst eller sorg i framtiden; at det vi gjør mot hverandre, har mer enn forbigående betydning [...] (Bauman, 2000, s. 83-84).

Bauman kaller dette for *grunnantakelser*, som etablerte, faste og solide utgangspunkt for sosialt samfunnsliv, som «[...] utgjorde det «epistemologiske fundamentet» for erfaringen av *fellesskap* [...]» – og at denne erfaringen har gått tapt, derav *Savnet Fellesskap* (Bauman, 2000, s. 84). Den flytende moderniteten har bidratt til oppløsningen av dette beskyttende og bevarende fellesskapet. Slik Bauman ser det har dette medført at vi sitter igjen med en lengsel etter å tilhøre og være del av en gruppe som er varig (Bauman, 2001, s. 206). Vi har forlatt den faste og forutsigbare epoken til fordel for en ny, preget av kontinuerlige forandringer, flyktighet og likegyldighet (Bauman, 2001, s. 18). I den nye epoken har vi vunnet frihet på bekostning av trygghet, for selv om frihet kan bryte ned begrensninger så fjerner den samtidig beskyttelse:

De flytendegjørende kreftene har flyttet seg fra «systemet» til «samfunnet», fra politikk til livspolitik – eller har gått ned fra makro til mikro-planen av sosial sameksistens. Dette er følgelig en individualisert, privatisert utgave av moderniteten, hvor byrden ved å veve mønstre og ta ansvar for det som mislykkes primært faller på individets skuldre (Bauman, 2001, s. 18-19).

I kjølvannet av det tapte fellesskapet står enkeltindividet igjen med et overhengende ansvar for sitt eget liv. Bauman hevder at identitet blir et *surrogat for fellesskap*, og identitetsbygging et ensomt og tappert forsøk på å erstatte fellesskapets trygghet (Bauman, 2000, s. 48-49). Grunnantakelsene som bant fellesskapet tett sammen og som har «smeltet ned», har etterlatt et tomrom som den enkelte må fylle ved å konstruere en identitet som lar seg forene med de nye fleksible og flytende rammene (Aakvaag, 2008, s. 280; Krange & Øia, 2005, s. 119). «Vår egen kropp og sjel har lengre forventet levetid enn noe annet i denne verden; overalt der vi leter etter trygghet, synes den sikreste løsningen å være å satse på selvoppholdelse» (Bauman, 2000, s. 193) Resultatet er en moderne individualisme som kan virke frigjørende for

enkeltindividets livsmuligheter, men som hos Bauman først og fremst tvinger frem et større krav om at enhver må ta ansvar for «innholdet» i sin identitet – og sørge for å tilpasse dette til tidens flytende natur, noe som går på bekostning av dybde. Individualismen har et janusansikt; begrensningenes bånd er røket men det samme er også sikkerhetsnettet (Bauman, 2000, s. 55). Enkeltmennesket tilskrives alt ansvar og blir overlatt til seg selv:

Enkeltmenneskets selvstendighet og selvtilstrekkelighet er en annen illusjon: Det at mennesket ikke har noen å legge skylden på for sine frustrasjoner og vanskeligheter [...] hvis de blir syke, antar man likevel at det skjedde fordi de ikke var bestemte og iherdige nok til å følge treningsprogrammet sitt; hvis de fortsetter å være arbeidsløse er det fordi de ikke har lært seg hvordan man skal klare seg i et stillingsintervju, [...] hvis de ikke er sikre på karrieremulighetene sine eller bekymrer seg for framtiden, er det fordi de ikke er gode nok til å vinne venner og påvirke folk [...] som de burde ha gjort. Det er iallfall det de får høre nå til dags, og det de selv tror, slik at de nå oppfører seg som om dette virkelig var sannheten (Bauman, 2001, s. 49-50)

Med dette ansvaret kommer usikkerheten om hva som er gode eller rette valg. Individet må selv vurdere hvor realistiske de ulike mulighetene er, og forholde seg til både valg og fravalg med en vedvarende usikkerhet om hvorvidt man egentlig noensinne kan treffe den rette avgjørelsen (Bauman, 2001, s. 110-111). Bauman viser til Bourdieu som skriver at usikkerheten «[...] forbyr spesielt det minstemål av håp for fremtiden som man trenger for å gjøre opprør, og spesielt gjøre kollektivt opprør [...]», og kaller problemene vi som individer strever med i vår tid for *ikke-additive* (Bauman, 1998, s. 13; 1998, s. 51). I dette legger han at problemene ikke kan summeres til en felles sak, og at selv om problemene våre kan ha likhetstrekk vil det ikke lette noen byrde å forsøke å håndtere dem i fellesskap – de er og blir våre egne å løse.

2.5 Oppsummering og diskusjon

Beck, Giddens og Baumans samtidsdiagnoser har klare fellestrekk, og overlapper på mange områder. De argumenterer alle tre for at vi er inne i en ny fase av moderniteten, og de formidler hver sin versjon av fortellingen om at det tradisjonelle industrisamfunnet har gått i oppløsning – med den konsekvensen at mennesket i den nye moderniteten er «frisatt» og individualisert. Samtidig har de ulik fremtoning i sine fortellinger, Giddens er mer positiv på vegne av moderniteten enn den mer dystre Bauman. Becks risikosamfunn byr utvilsomt på momenter av uro og usikkerhet, men han har likevel et politisk håp om at vi som

verdenssamfunn vil ta grep for å sikre fremtiden (Beck, 1992, s. 47). Det ligger med andre ord et tungt ansvar både på individet og menneskeheten som globalt skjebnefellesskap. I følge Beck har den andre moderniteten skapt omfattende endringer i livsløpet og gitt en mer åpen framtidvei hvor unge ikke må se til sine foreldre og besteforeldre for å ta valg, men er frisatt – og pliktige – til å velge selv (Beck, 1992, s. 136). Giddens fremstiller den refleksive identitetsdannelsen som en mulighet til å skape et integrert selv og en helhetlig livsstil, mens Bauman derimot i langt større grad «desentrerer» selvet, og skildrer søken etter identitet som noe i retning av å være hjemløs (Bauman, 2000, s. 48-49). De er dog alle samstemte i at den nye moderniteten krever stadig mer av individets evne til å tilpasse seg, og finne egne løsninger for å bære sin byrde.

De moderne samtidsdiagnosene har blitt møtt med mye kritikk, og det er tre hovedpunkter som går igjen. Det første og kanskje mest opplagte er at diagnosenes empiriske forankring er for svak (Aakvaag, 2008, s. 285). Teoretikerne har ikke selv gjort empiriske studier av betydelig omfang, og de baserer ikke sine illustrative eksempler på tilstrekkelig dokumentert empiri (Nielsen, 2010, s. 177). Med andre ord kan de anklages for å være spekulative og for generaliserende, noe som kan resultere i at teoriene blir upresise og vage (Aakvaag, 2008, s. 286). For det andre er det grunn til å stille spørsmål ved hvorvidt bruddet mellom gammel og ny modernitet er reelt. Bauman gikk selv bort fra bruken av postmoderne til fordel for flytende modernitet, men i hvilken grad dette – og Giddens beskrivelse av en radikalisert senmodernitet, og Becks andre modernitet – egentlig kan skilles fra den første, store moderniteten som kom med industrisamfunnet på slutten av 1700-tallet, er det grunn til å betvile. Spørsmålets natur innbyr ikke til et enkelt og entydig svar, men en fornuftig posisjon å innta kan være den å betrakte skillene som gradvise overganger fremfor tydelige brudd, eller som Nielsen gjør, å anse samtidsdiagnosene som: «[...] fornyelser *innenfor* moderniteten [...]» (Nielsen, 2010, s. 180).

Det tredje og kritiske punktet gjelder individualiseringstesen. Selve utgangspunktet for tesen, - at den som vokser opp i dagens moderne samfunn er frisatt fra tidligere fastlagte sosiale føringer som klasse og kjønn, og dermed kan velge sitt livsløp fritt – er i beste fall upresist (Krange & Øia, 2005, s. 136; Brannen & Nilsen, 2005). At disse sosiale strukturene er oppløst finnes det en stor mengde forskning som avkrefter (Hansen & Engelstad, 2010, s. 198; Hansen & Mastekaasa, 2010, s. 124; Birkelund & Petersen, 2010, s. 144; Elstad, 2010, s. 265.) Brannen & Nilsen (2005) fant i sin studie av unges syn på egne framtidutsikter, at

individualiseringstesen var empirisk mangelfull: «Far from structural constraints such as gender and social class being unimportant, they remain critical in shaping in this study of young people's life courses and their outlooks on life» (Brannen & Nilsen, 2005, s. 419, 421). Men – som Aakvaag oppklarer – er det ikke slik at Beck, Giddens og Bauman *ignorerer* sosiale strukturer, eller påstår at alle nå har samme muligheter, det er *tvungen til å velge* som er omdreiningspunktet deres (Aakvaag, 2008, s. 288). Han legger til at dette likevel burde gitt utslag i form av svakere sosiale føringer for livsvalg. De britiske sosiologene og ungdomsforskerne Andy Furlong og Fred Chartmel (2007) har gjennom studiene sine kommet fram til en «løsning» på å forklare individualismens relevans for hvordan vi forstår virkeligheten vi lever i – uten å overse at sosiale strukturer fortsatt har stor innvirkning på valgene vi tar. De argumenterer for at individualiseringen i virkeligheten har gjort seg mest gjeldende som en falsk bevissthet, på et ideologisk nivå. Vi vet at sosiale strukturer fortsatt legger sterke føringer for unges muligheter, men disse strukturene har med tiden blitt vanskeligere å få øye på. De overskygges av en utbredt forestilling om individualisert frihet – som i realiteten er en epistemologisk feilslutning, i følge Furlong og Chartmel (Furlong & Chartmel, 2007, s. 138). Unge mennesker i vår tid tar ansvaret for egen skjebne, og er blinde for det som er utenfor deres kontroll – de tror de er individualiserte: «blind to the existence of powerful chains of interdependency, young people frequently attempt to resolve collective problems through individual action and hold themselves responsible for their inevitable failure» (Furlong & Chartmel, 2007, s. 144). I virkeligheten er dette, som Krange og Øia påpeker, et falskt premiss, og «de virksomme strukturene skjules bak ideologien» (Krange & Øia, 2005, s. 146). Krange og Øia mener som Furlong og Chartmel, at den utbredte, subjektive forståelsen av at man er frisatt og individualisert må forstås som et kulturelt etos fremfor en realitet (Krange & Øia, 2005, s. 141, 146).

Så kan man spørre seg hva som er samtidsdiagnosens siktemål og funksjon. Er det å beskrive den virkeligheten man mener å bevitne her og nå – eller er det å fange opp en *zeitgeist* som peker mot det som skal komme (Nielsen, 2010, s. 177)? Kritikken av Beck, Giddens og Bauman tar utgangspunkt i det førstnevnte, selv om det kanskje er tidsånden som forsøkes fanget opp i deres samtidsdiagnoser. Kritikken er nødvendig for at disse teoriene kan bli gjort nytte av, men den bør også nyanseres, slik Nielsen gjør når han i følgende sitat imøtegår kritikken av det såkalte bruddet i moderniteten: «Eksemplene på den gamle nødvendighetens kontinuitet er både mange og mangfoldige. Men eksemplene begrunner ikke den polemikken mot «frisettelsen» og «individualiseringen» som ofte setter et falskt «enten-eller» i stedet for

det reelle «både-og»» (Nielsen, 2010, s. 178). Med andre ord er vi ikke tjent med å forkaste samtidsdiagnosene, eller individualiseringstesen, men det er grunn til å gå dem etter i sømmene og undersøke på hvilket nivå den egentlig kan anvendes. En viktig grunn til at vi trenger samtidsdiagnosen, og hva dens styrke ligger i, er å kunne gi et helhetlig bilde av endringene i samfunnet og slik bidra til å skape oversikt – om enn noe upresist (Aakvaag, 2008, s. 284). Beck, Giddens og Baumans teorier om moderniteten setter ord på og gir verktøy til å forstå det uoversiktlige ved samtiden og vår erfaring av det som forandrer seg så raskt. Vi trenger samtidsdiagnosene for å ha et språk om det vi opplever, spesielt når samfunnet er i kontinuerlig utvikling og revideres mens vi lever i det. Disse samtidsdiagnosene ligger til grunn for analysen min, og Furlong og Chartmels forklaring om en epistemologisk feilslutning er et verdifullt bidrag som kaster lys over hvilken funksjon individualiseringstesen egentlig har for å forklare hvordan unge mennesker opplever å leve i samtiden.

3 Endringer i livsløp og ungdomskultur

Jeg vil her trekke frem relevant nyere forskning på livløpsendringer og ungdomskultur som kan bidra til å etablere en forståelse av hva som ligger til grunn for at ung voksen-fasen ser annerledes ut nå enn tidligere, og hva som kjennetegner dagens unge generasjon. Jeg begynner med å skissere de store endringene som kom med utdanningsekspløsjonen i etterkrigstiden, før jeg presenterer forskning som viser hvilke konsekvenser dette har hatt for unges livsløp og prosessen med å vokse opp. Deretter vil jeg gjøre rede for ungdomsforskningen som ligger til grunn for Gunnar Aakvaags beskrivelser av det han kaller en skikkelig og ordentlig generasjon unge (Aakvaag, 2013).

3.1 Livsløpsendringer hos vestlige unge voksne

Unge mennesker i aldersgruppen mellom 18 og 25 år står overfor en rekke valg, og har valgmuligheter som for kun noen tiår siden ikke fantes (Krange & Øia, 2005, s. 206). Det tilspisser seg for mange i denne fasen; de skal stake ut en retning for framtiden og kvalifisere seg til voksenlivet. Til forskjell fra det mer tradisjonelle livsløpet som var dominerende for femti år siden, er det i dag særlig utdanning som står i sentrum for valgene unge mellom 18 og 25 skal ta.

Utdanningsekspløsjonen

Skoleprestasjoner og kvalifisering for framtidig karriere, er blant de sterkeste drivkreftene og stressfaktorene i norske ungdommers liv i dag (Bakken, Eriksen, Sletten & Von Soest, 2017). Bakgrunnen for det sterke fokuset på utdanning strekker seg tilbake til utviklingen av velferdsstaten gjennom etterkrigstiden, og det som ble en utdanningsekspløsjon (Heggen & Øia, 2005, s. 55). Allerede i 1947 ble Statens Lånkasse for utdanning opprettet med det formål å legge til rette for like muligheter til utdanning for alle, og sørge for at økonomiske forhold ikke skulle begrense noen fra å ta høyere utdanning (Hansen & Wiborg, 2010, s. 205-206). Grunnskolen ble utvidet fra å være syvårig til niårig i løpet av 60-tallet, frem til det som har blitt dagens tiårige skoleløp kom i 1997 (Hansen & Mastekaasa, 2010, s. 116). Med reform 94 kom retten til treårig videregående skole for alle. Utbyggingen av utdanningssystemet har videre ført til en stadig forlengelse av skolegangen, og langt flere

retninger innenfor høyere utdanning (Krange & Øia, 2005, s. 208-209). I 1975 var hver femte 22-åring under utdanning, mens en tredel av befolkningen hadde høyere utdanning i 2017 (Hagemann, 2016; Nygård, 2008). I Oslo alene på samme tid var tallet for dem med høyere utdanning 50,7 prosent (Nygård, 2008). Det som i særlig grad har vært revolusjonerende med utdanningsekspløsjonen er kvinnenenes inntog i høyere utdanning på 1980- og 1990-tallet (Frønes, 2007, s. 79). Tidligere var det flest menn som utdannet seg, i dag er det flere kvinner enn menn som tar høyere utdanning i Norge. Dette har bidratt både til en endring i unge kvinners livsløp, og til en oppløsning av gamle forestillinger om kjønnsroller (Frønes, 2013, s. 144).

En følge av at mulighetene og tilgangen til høyere utdanning har åpnet seg kraftig opp, er at utdanning har blitt et krav og er ikke lenger et privilegium (Heggen & Øia, 2005, s. 55). Er det ikke lenger et privilegium vil det heller ikke opprettholde samme verdi, derfor blir en av virkningene en utdanningsinflasjon; tilgangen på utdanningsmuligheter for alle skaper et behov for enda mer utdanning (Frønes, 2007, s. 79). Vi har fått et utdanningsmaraton, som i følge sosiolog Ivar Frønes: «[...] dreier seg om framtidig integrering eller ekskludering» (Frønes, 2007, s. 80). På den ene siden blir arbeidsmulighetene færre og mer begrensede for unge som ikke har noen formell kompetanse eller mangler skolegang (Hansen & Wiborg, 2010, s. 206). På den andre siden oppstår en risiko for overkvalifisering, at man blir sittende igjen med utdanning man ikke får uttelling for, eller at man blir stående utenfor arbeidslivet fordi man er overkvalifisert for de tilgjengelige jobbene. For unge som skal planlegge framtiden blir det krevende å manøvrere seg i dette landskapet; de skal ta veloverveide valg som gjør det mulig for dem å gå rett frem på veien mot en karriere. Mestrer de ikke skolen er sjansen stor for at de faller utenfor – blir en ‘drop out’ – og slik mister kontakten med hovedfeltet i maratonet, slik Frønes beskriver det, noe som kan få store konsekvenser for den enkeltes framtid (Frønes, 2007, s. 80-81; Frønes, 2013, s. 128). De omfattende endringene i samfunnet som utdanningsekspløsjonen har medført, har skapt nye krav til kompetanse og kvalifisering for framtiden. Ungdomsforskere Kristin Hegna (NOVA), Åse Strandbu (NOVA) og Guro Ødegård (ISF) skriver i artikkelen «En «sykt seriøs» ungdomsgenerasjon?» at: «Ungdom i dag har ikke råd til å trå for mye utenfor – og de vet det. Endringstrekkene har skapt en mer «konform» ungdomsgenerasjon. Skolen må mestres, kroppen trenes, helsen være god. Unge må forvalte ungdomstida som en verdifull kapital for framtida. Kommer man på etterskudd, har man bare seg selv å takke. I vår individualiserte tid blir strukturelle problemer

personlige» (Hegna, Ødegård & Strandbu, 2013). Jeg vil nå presentere forskning som viser hvilke ringvirkninger disse endringene har i unges livsløp og utvikling.

En ny utviklingsteoretisk livsfase

Det Frønes beskriver som «den dominerende kulturelle fortellingen om å vokse opp» har gått fra å være en fortelling om en lekende barndom og et ventende tenår, til dagens moderne fortelling der et stadig lengre utdanningsløp, som begynner i førskolealder og strekker seg langt inn i tjueårene, legger føringene for alt annet (Frønes, 2013, s. 125, 128). Flere har påpekt at skillene mellom ungdomsliv og voksenliv ikke fremstår like markante som de var bare for noen tiår siden (Hegna et al., 2013; Vestel & Øia, 2015). Der områder som musikk og mote tidligere representerte kulturelle motsetninger og skapte avstand mellom foreldre og tenåringer, er det i dag langt mer vanlig å dele slike kulturelle preferanser på tvers av generasjonene. I stedet for at ungdomsgenerasjonen kjennetegnes av utagerende atferd og opposisjon mot foreldrene er de unge i dag hjemmekjære, de drikker mindre alkohol, skulker mindre og har gode relasjoner til sine foreldre (Vestel & Øia, 2015, s. 106) I artikkelen «Generasjonskløfta som forsvant» skriver ungdomsforskere Viggo Vestel og Tormod Øia at konformiteten som preger ungdomsgenerasjonen i dag, gjør at den minner mer om voksengenerasjonen enn det som tidligere har vært tilfelle. (Vestel & Øia, 2015). Det samme kommer frem av Norsk Monitors måling av holdninger blant unge: «[...] dagens ungdom føyer seg inn i en trend der ungdommen blir mer og mer lik hele befolkningen» (Dalen, 2010, s. 82). I den nevnte artikkelen «En «sykt seriøs» ungdomsgenerasjon?» stiller, Hegna, Ødegård og Strandbu spørsmålet om hvorvidt det er delte verdier som fører til økt skikkelighet, og større grad av felles «kulturelle, sosiale og verdimeslige preferanser» mellom generasjonene (Hegna et al., 2013). Vestel og Øia skriver:

Der de unge i sin søken etter et fast ståsted jakter entydige og klare svar, tilhører det, ideelt sett i dag, en voksen, erfart og moden sosialitet å slå seg til ro med å «ikke vite noe sikkert». Nettopp denne forskjelligheten i kunnskap og gjensidig nytte peker mot en *ny og unik dialogsituasjon*. I dag skal de unge inn på det samme arbeidsmarkedet og inn i samme typer jobber som foreldra. Dette er ganske annerledes enn tida da unge folk ikke lenger skulle gå i «fars eller mors fotspor» [...] (s. 114)

Den amerikanske forskeren og psykologiprofessoren Jeffrey J. Arnett har gjennom sin forskning på unge mennesker som vokser opp i industrialiserte samfunn, identifisert det han mener er en ny overgangsfase fra å være ungdom til å bli voksen (Arnett, 2000, s. 469).

Arnett foreslår en ny utviklingsteori for gruppen mellom 18 og 25 år; en gruppe som ikke regner seg som ungdommer, men heller ikke voksne enda. De er med andre ord *på vei mot* å bli voksne. Aldersfasen mellom 18 og 25 år har fått et nytt innhold med utdanningsekspløsjonen og livsløpsendringene denne har skapt, og krever derfor en utvidet teoretisk forståelse. Arnett kaller dette fenomenet *emerging adulthood* og han beskriver fasen som en kulturelt konstruert periode, som på tross av sin relativt korte varighet utgjør en svært betydningsfull og avgjørende del av livet (Arnett, 2000, s. 469). Ivar Frønes oversetter Arnetts *emerging adulthood* med *utvikling av voksenstatus*, og mener det «[...] fanger opp dynamikken der voksenrollen er noe som oppnås langs mange dimensjoner og på ulike trinn i livsløpsutviklingen» (Frønes, 2013, s. 138). Tidligere markerte overgangen fra tenåring til tyveåring en inngang til voksenlivet, og man gikk fra utdanning til arbeid og familie på få år. Med utvidet utdanningslengde for en voksende gruppe har denne dannelsesfasen strukket seg til å vare over flere år enn tidligere, og bærer preg av å være en søke-og-prøve-fase, der viktige brikker – for resten av livet – skal falle på plass (Frønes, 2013, s. 138). Unge som befinner seg i denne overgangsfasen er opptatt med å utforske egen identitet gjennom utdanning og arbeid, relasjoner og kjærlighetsliv, og gjennom prosessen forsøke å forme et eget verdensbilde (Arnett, 2002, s. 473-474). Overgangene fra ungdom – via ung voksen – til voksen kan derfor bli en utstrakt og krevende utviklingsprosess.

Arnett mener å ha funnet at de omfattende demografiske endringene de siste tretti årene har skapt en ung voksen-fase hvor lite er demografisk normativt, mindre enn i noen andre av livsfasene (Arnett, 2000, s. 471). I stedet bærer fasen preg av et stort mangfold av variasjoner der det å prøve ut og ombestemme seg, for så å prøve noe annet – er det normale. Unge flytter ut og inn i foreldrehjemmet, bor i ulike andre bo-konstellasjoner, er singel og samboende eller har kjæreste i flere omganger. Først mot slutten av 20-årene begynner de å ta mer langvarige valg, og noen brikker begynner å falle på plass.

Arnett viser til flere studier som finner at unge i tenårene og tyveårene regner demografiske overganger – som det å fullføre utdanning, etablere seg i arbeidslivet, gifte seg eller få barn – som *lite* viktige for å oppnå voksenstatus (Arnett, 2000, s. 472). Det som står øverst på listen over hva unge voksne anser som viktige markører ved å bli voksen, er i stedet det han beskriver som *individualistiske kvaliteter ved ens karakter* (Arnett, 2000, s. 473). De to viktigste av disse kvalitetene, eller kjerneverdier, er å akseptere ansvaret for seg selv og sitt liv, og evnen til å ta selvstendige avgjørelser. På tredje plass kommer det å bli økonomisk

selvstendig, å kunne sørge for seg selv (Arnett, 2000, s. 473). Aakvaag (2006) skriver i artikkelen *Individualisering – en sosiologisk modell om autentisitet og autonomi* som de to viktigste «karakteristikaene som til sammen definerer et individ» (Aakvaag, 2006, s. 328). Dette understreker at Arnetts funn om at hva unge regner som viktige markører ved å bli voksen er tuftet på et individualistisk grunnsyn. Selvbestemmelse, uavhengighet og å finne sin indre kjerne – identiteten – er definerende for å beherske voksenlivet i moderne tid. På spørsmål om de opplever å ha blitt voksne svarer de fleste amerikanske unge voksne verken ja eller nei, men på noen områder ja, og andre områder nei (Arnett, 2000, s. 471-472). I slutten av tjuårene og begynnelsen av trettiårene er det fortsatt en tredel som ikke opplever at overgangsfasen til voksenlivet er fullført.

I følge Frønes utgjør «[...] ung voksen-perioden [...] en fase i moderne sosialisering som er ny historisk sett», og han beskriver den som en intens kvalifikasjonsperiode (Frønes, 2013, s. 139). Fenomenet er ikke universelt, men forbeholdt vestlige industrialiserte samfunn (Arnett, 2000, s. 478). En opplagt del av denne kvalifiseringsperioden er utdanning, men selv om en stor andel unge voksne tar høyere utdanning er det mange som ikke følger et normert studieløp (Arnett, 2000, s. 472). Mange tar pauser i utdanningen, og mange kombinerer studier med jobb. Blant dem som fullfører en grad går stadig flere videre og tar en høyere grad (Arnett, 2000, s. 474). Dette bidrar til at fasen forlenges, og arbeidet med å prøve ut muligheter og sortere seg frem til de beste mulighetene for egen framtid blir til en tidkrevende dannelsesprosess. Samtidig øker intensiteten når man forsøker å imøtekomme ulike forventninger på kryss og tvers av de mange rollene man har. Det forventes at man går en stegvis vei mot selvstendighet, at man viser progresjon i kvalifiseringen til voksenlivet og at en plan for fremtiden sakte men sikkert blir synlig. Frønes beskriver det som å «finne retning på livsprosjektene» (Frønes, 2013, s.139). Arnett konkluderer med at ung voksen-fasen er en mulighetenes alder, der fremtiden fremstår åpen og den personlige friheten er sentral (Arnett, 2000, s. 479).

3.2 Endringer i norsk ungdomskultur

Seksjon for ungdomsforskning ved NOVA har de siste tjue årene gjennomført Ungdata-undersøkelser blant unge på landsbasis (Ungdata, 2018). Disse kvantitative undersøkelsene gjennomføres lokalt på ungdomsskoler og i videregående opplæring i hele Norge. Rapporten

som ble publisert i september 2018 hadde 249.100 respondenter, og en svarprosent på 85 i ungdomsskolen og 69 prosent på videregående skoler (Bakken, 2018). Ungdom i alderen 13-19 år har besvart spørsmål om foreldre og venner, skole, lokalmiljø, fritidsaktiviteter, helse og trivsel, rusmiddelbruk, risikoatferd og vold (Ungdata, 2018). Ungdomsforskningen har fanget opp mange positive trekk hos dagens generasjon unge. Nesten 85 prosent av ungdomsskole- og videregåendelevne sier de er fornøyde med foreldrene sine, og rundt halvparten tilbringer hele kvelden hjemme to til fem ganger i løpet av uka (Bakken, 2018, s. 51). På spørsmål om hvorvidt de kjenner seg igjen i påstanden «jeg trives på skolen» svarer to av tre ungdommer at de er «helt enig». Like mange svarer at de tror de vil ta utdanning på universitet eller høyskole (Bakken, 2018, s. 29, 41). En stor andel ungdom er aktive i idrettslag; 63 prosent av ungdomsskoleelevene og 40 prosent videregåendelever (Bakken, 2018, s. 46).

Det som likevel har blitt gjenstand for mest oppmerksomhet i ulike medier og vitenskapelige tidsskrifter, er tendensen til en forverring i ungdoms psykiske helse (Hegna, Ødegård & Strandbu, 2013; Skårderud, 2014; Amundsen, 2014). Ungdata-undersøkelsene fant at over 40 prosent av videregåendelevne rapporterer at de innenfor den siste uken har følt at alt er et slit, og nærmere 50 prosent sier de har bekymret seg for mye for ting (Bakken, 2018, s. 80). En tredel av videregåendelevne hadde på tidspunktet for undersøkelsen følt håpløshet med tanke på fremtiden innenfor den siste uken, og 29 prosent svarer at de har følt seg ulykkelig, trist eller deprimert (Bakken, 2018, s. 80). Av den nyeste Ungdata-rapporten som ble publisert i september 2018, går det også frem at færre enn før er optimistiske om hvorvidt de kommer til å få et godt og lykkelig liv (Bakken, 2018, s. 5, 80). Det er viktig å understreke at disse undersøkelsene ikke kartlegger diagnoser eller psykiske lidelser, men baserer seg på selvrapportering av symptomer på helseplager, og slik gir et bilde av hvordan de unge selv opplever livet sitt og fasen de er i. Ser man på sosiale faktorer som nettverk og tid tilbrakt sammen med venner, viser årets rapport at færre unge er sammen med venner i sitt eget hjem eller på besøk hos andre enn tidligere (Bakken, 2018, s. 55). Så mange som 43 prosent av ungdomsskoleelevene er ikke ute med venner i det hele tatt, noe som i rapporten forklares delvis med økningen i bruk av sosiale medier og kommunikasjon via arenaer på nettet (Bakken, 2018, s. 51, 55). Samtidig har andelen som rapporterer at de føler seg ensomme aldri vært høyere (Bakken, 2018, s. 83).

I 2017 gjorde NOVA-forskerne Bakken, Eriksen, Sletten og Von Soest (2017) en undersøkelse for å se nærmere på hva som forårsaker stress og press blant unge i dag (Bakken et al., 2017). Ved å gjøre fokusgruppeintervjuer med ungdom på 10. klassetrinn i Oslo, både fra østkanten og vestkanten, analyserte de hvordan ungdommene selv snakker sammen om og beskriver sin opplevelse av stress og press (Bakken et al., 2017, s. 15). Blant stressfaktorene ungdommene trekker frem i gruppeintervjuene er press på å ha merkeklær, press på kropp og helse, press fra sosiale medier, relasjonsambisjoner og fritidsaktiviteter (Bakken et al., 2017, s. 11, 68, 73). Med relasjonsambisjoner mener de det å opprettholde nære og gode relasjoner, og ungdommene omtaler evnen til å skaffe seg venner og pleie vennskapene som en viktig kompetanse – og noe de ikke må forsømme (Bakken et al., 2017, s. 77).

Likevel var det skolestresset som tydelig skilte seg ut som den sterkeste stressfaktoren blant ungdommene, i følge Bakken et al. (Bakken, et al., 2017, s. 8, 62). Så mange som 66 prosent av jentene opplever ofte eller svært ofte at skolearbeidet gjør dem utslitt (Bakken et al., 2018, s. 8). Blant guttene svarer 45 prosent det samme. Dette stresset bygger seg særlig opp mot slutten av ungdomstrinnet og tredje klasse på videregående. På den ene siden beskrives dette som et stress knyttet til skolearbeid i hverdagen; kontinuerlige innleveringer og prøver som man helst må få toppkarakterer på. På den andre siden er skolestresset del av et større bilde; opplevelsen av at fremtiden står på spill, og at skoleprestasjonene får betydning for hvordan resten av utdanningsløpet og karrieren – ja til og med livet generelt – vil bli i fremtiden (Bakken et al., 2018, s. 9, 63). Spesielt viktig er det for dem å komme inn på den riktige eller beste videregående skolen, og selve prosessen med å ta dette valget – *finne den rette skolen* – oppleves tyngende og stressende i møte med alle valgmulighetene (Bakken et al., 2017, s. 62). Mange opplever at ansvaret de har for å gjøre gode valg for fremtiden er for stort, og det virker som om de opplever liten grad av kontroll over sin egen skolehverdag. De formidler en form for avmakt; opplevelsen av at de ikke besitter de nødvendige ressursene det krever å håndtere utfordringene hverdagen møter dem med (Bakken et al., 2017, s. 102). Bakken et al. knytter dette til økt individualisering i samfunnet, og tar utgangspunkt i individualiseringsteser når de diskuterer funnene om ungdoms forhold til eget liv og framtid (Bakken et al., 2017, s. 17, 98). Ungdata-rapportene skisserer et bilde av den moderne ungdomsfasen som en krevende og tidvis tung periode å gjennomgå. Det kan virke paradoksalt at de samme unge som svarer at de trives på skolen, er fornøyde med sine foreldre og med helsa si – samtidig gir uttrykk for at livet er et slit og at de ser med bekymring og håpløshet på fremtiden. Det er særlig opplevelsen av å måtte prestere på utdanningsarenaen

som trekkes frem som stressende, og dette står i sammenheng med at de unge føler de må gjøre de rette investeringene for å sikre egen framtid. Derfor blir det så viktig for dem å prestere godt og gjøre det de kan for å sikre seg gode karakterer (Bakken et al., 2017, s. 63).

Viktigheten av å prestere kommer også frem i Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHOT, 2018), der 50 054 heltidsstudenter mellom 18 og 35 år har respondert. Årets undersøkelse inkluderte for første gang spørsmål som skulle måle perfektjonisme. Blant funnene her er at nærmere halvparten av studentene svarte at de svært ofte eller alltid setter veldig høye mål for seg selv, og en tredel ga uttrykk for at kun det beste resultatet er godt nok for dem (SHOT, 2018, s. 4, 79). Denne studien finner de samme tendensene til økning i psykiske plager blant unge, og viser også en økning i antallet som føler seg ensomme, slik Bakken fant i Ungdata-undersøkelsen fra 2018 (SHOT, 2018, s. 4-5; Bakken, 2018, s. 5). Aldersgruppen i studentundersøkelsen er litt eldre enn i Ungdata-undersøkelsene, men funnene resonnerer med hverandre. Det er altså en hel generasjon unge, fra 13 til rundt 30 år, som samlet reflekterer at arbeidet med å vokse opp stiller store krav til dem. Det er blant annet i disse dataene Gunnar Aakvaag mener å se en skikkelighet som gjør at han beskriver dagens unge som den veldig seriøse og ordentlige Generasjon Lydig (Aakvaag, 2013).

Oppsummering og diskusjon

I dette kapittelet har jeg sett nærmere på utdanningsekspløsjonen, og ringvirkningene denne har hatt for endring av livsløpet hos dem som vokser opp i dag. Forskningen peker i retning av at vi over de siste tjue årene har fått en ny utviklingsteoretisk livsfase. De som er unge voksne i vår tid gjennomgår en intens kvalifikasjonsfase der de skal forsøke å stake ut en retning for framtiden, og fremfor alt etablere selvstendighet. Dagens ungdomsgenerasjon i Norge gir uttrykk for at skolepresset gjør dem stresset, og at ansvaret for å sikre egen framtid henger over dem. Det ser også ut til at generasjonskløfta mellom ungdom og deres foreldre har blitt betydelig mindre, noe som bidrar til å skape et bilde av den unge generasjonen som konform. Unge opplever at det å vokse opp og skape en god framtid krever mye av dem – mer enn de til tider kan overskue. Mange tilskriver ansvaret for lykkes til egen innsats og har kanskje en manglende forståelse av det som ligger utenfor deres kontroll. Dette er blant spenningsfeltene jeg har ønsket å grave dypere i med undersøkelsen min, og særlig vil jeg knytte Arnett og Frønes perspektiver på ung voksen-fasen til analysen av materialet mitt.

4 Data og metode

Datamaterialet i denne undersøkelsen består av tolv intervjuer med unge voksne mellom 18 og 25 år på Sørlandet. Først vil jeg gjøre rede for forberedelsene til datainnsamlingen. Her vil jeg argumentere for valg av metode, beskrive arbeidet med rekrutteringen og gi et innblikk i hvem mine informanter er, før jeg kort forklarer hvordan jeg utarbeidet intervjuguiden. Deretter gjør jeg rede for selve gjennomføringen av intervjuene, og det påfølgende etterarbeidet. Mot slutten av kapittelet vil jeg forklare hvilke analyseredskaper jeg har valgt å ta i bruk, før jeg avslutter med noen refleksjoner rundt de etiske hensynene som er tatt.

4.1 Forberedelse til intervjuene

Metodevalg

I oppstarten av arbeidet med oppgaven vurderte jeg ulike metodiske tilnæringer. Utgangspunktet mitt var et ønske om å få tilgang til unge voksnes opplevelse av og refleksjoner rundt det å vokse opp i vårt moderne samfunn, i retning av det sosiolog Pål Repstad (1998) beskriver som et forsøk på å: «[...] trenge inn i aktørens verdensbilde, og forstå den meningen de legger i sine handlinger [...]». Han skriver at for å oppnå dette må man snakke med folk (Repstad, 1998, s. 63). Jeg kom frem til at informantene ville få størst mulighet til å fortelle utfyllende om personlige erfaringer om jeg valgte semistrukturerte intervjuer. Slik kunne jeg tilrettelegge for det sosiolog Anne Ryen (2002), med henvisning til Erlandson (1993), kaller en «konversasjon med bestemte hensikter» (Ryen, 2002, s. 99). Informanten blir gitt et relativt fritt rom til å uttrykke seg og dele sine tanker slik hun finner det relevant – og jeg får fleksibilitet til å følge opp svarene og tankerekken, samtidig som jeg sørger for at samtalen holder seg innenfor visse rammer. Det er i følge Ryen nødvendig å utvise skjønn og en viss tålmodighet for å få en god balanse mellom forutsigbarhet og fleksibilitet, slik at de tematiske trådene i hver informants fortelling lar seg veve sammen i analysen (Ryen, 2002, s. 106). Konklusjonen min om valg av metode samsvarer derfor også med planen om å gjøre en tematisk analyse av dataene, med et mål om å avdekke de mest substansielle trådene og temaene i unges fortellinger om å vokse opp.

Utvalg

Da jeg skulle sette rammene for målgruppen til utvalget mitt var det flere hensyn å ta. Jeg har valgt aldersgruppen 18 til 25 år, noe jeg begrunner med at det særlig er denne gruppen Arnett og Frønes (sistnevnte bruker 19 til ca. 26-27 år) finner grunnlag for å beskrive som *emerging adults*; de som er i fasen for gradvis overgang til voksenliv (Arnett, 2000, s. 469; Frønes, 2013, s.133, 138). De andre kriteriene jeg har satt for utvalget er type utdanning; yrkesfaglig retning eller høyere utdanning ved høyskole/universitet, og kjønn. Siden vi vet at sosial bakgrunn og kjønn har betydning for utdanning, yrke, inntekt og helse ønsket jeg å oppnå en viss balanse mellom kjønnene i utvalget (Hansen & Engelstad, 2010, s. 198; Hansen & Mastekaasa, 2010, s. 124; Birkelund & Petersen, 2010, s. 144; Elstad, 2010, s. 265). Deler av ungdomsforskningen i Norge antyder også at unge kvinner opplever skole- og prestasjonspress som mer belastende enn det unge menn gjør, men at det er vanskelig å slå fast hvorvidt ulik tilnærming til det å beskrive følelser spiller inn her (Bakken & Sletten, 2017, s. 64). Studentundersøkelsen viser at det også er økning i rapporteringen av psykiske plager blant menn, selv om effekten er sterkest hos kvinner, og at i måling av perfektjonisme skårer kvinner svakt høyere enn menn (SHOT, 2018, s. 72, 79). Disse faktorene bidro til at jeg ønsket å danne meg et inntrykk av hvorvidt unge kvinner og menn gir noenlunde like beskrivelser av hvordan de opplever livsfasen de er i. Jeg har forholdt meg åpen til at det kunne dukke opp relevante elementer av ulikhet, og til muligheten for at kvinner og menn formidler ulike nyanser ved de aktuelle temaene utdanning, fremtidsperspektiv, selvrealisering og så videre. Spørsmålet om når og hvorvidt man skal få barn, eller betydningen av foreldrenes rolle kan man jo eksempelvis anta at er av noe ulik betydning for kvinner og menn, uten at dette er en selvfølge. Jeg mener ikke med dette å påstå at det ville være mulig å sammenligne eller generalisere fra mine data, men vil simpelthen poengtere ønsket mitt om å tilrettelegge for at flere ulike stemmer fikk slippe til (Ryen, 2002, s. 84-85; Repstad, 1998, s. 67).

Jeg ønsket også å oppnå bredde i forholdet mellom informanter med yrkesfaglig og høyere utdanning. Dette gjorde jeg for å undersøke hvorvidt de opplever det å nærme seg voksenlivet ulikt, og for å sikre en viss grad av variasjon og mangfold i utvalget. Elever som tar yrkesfaglig utdanning er som regel klare for å gå ut i arbeidslivet noen år tidligere enn gruppen som tar høyere utdanning. Dette kan blant annet ha innvirkning på hvor de posisjonerer seg i utviklingsprosessen mot voksenlivet. Jeg har stilt spørsmål knyttet til

informantenes sosiale bakgrunn, som for eksempel foreldre og besteforeldres utdanningsnivå, men jeg har ikke i min studie vurdert det dit hen at yrkesfaglig utdanning skal representere en annen sosial klasse enn høyere utdanning. Jeg har på samme måte som med kjønn stilt meg åpen for at sosial bakgrunn kan vise seg å være av betydning for informantenes opplevelse av å bli voksen, men ikke latt dette være styrende. Først og fremst har jeg analysert informantenes svar med det utgangspunktet at de er del av samme generasjon unge på vei mot å bli voksne, og undersøkelsen min retter seg mot fellestrekk i fortellingene deres. Som forsker må man likevel kunne ha to tanker i hodet samtidig og stille seg åpen for det som måtte avvike fra hovedbildet, derfor har jeg beholdt en induktiv tilnærming til det som måtte komme fram av relevante variasjoner i datamaterialet.

Rekruttering

I oppstarten av rekrutteringen fikk jeg raskt tilbakemeldinger fra flere kvinner med høyere utdanning som ville delta i undersøkelsen. Dette var den gruppen det var lettest å rekruttere, sannsynligvis fordi det er en gruppe jeg selv tilhører, slik flere av mine medstudenter også gjør. Det var vanskeligere å finne aktuelle representanter for de andre gruppene; menn med høyere utdanning og yrkesfagelever – særlig unge menn som tar yrkesfag. En opplagt grunn til at det kan være vanskeligere å finne yrkesfagelever mellom 18 og 25 år som kan stille til intervju, er at mange av disse enten er lærlinger eller ferdig utdannet og i arbeid. Det var lettere å nå ut med informasjon til bekjente som kunne spørre noen i klassen sin. Jeg lyktes likevel til slutt med å rekruttere to unge menn, en tidligere ‘drop out’ som var tilbake på ny linje, og en som nettopp hadde fått sikret lærlingplass for den kommende høsten. Jeg rekrutterte informantene gjennom medstudenter, familie og venner. Det foregikk på den måten at når jeg fikk grønt signal fra en kontakt om at en de kjente hadde akseptert forespørselen, så kontaktet jeg vedkommende og vi avtalte tid og sted for intervjuet. Jeg opplevde dette som et effektivt og ryddig rekrutteringssystem, det gikk raskt og lett å kommunisere med informantene om de praktiske forholdene.

De fleste som sa ja til å delta var svært positive til å stille til intervju, og flere kommenterte at de synes dette var et viktig tema de ville bidra til å belyse: «Det hørtes spennende ut, og viktig, kan lett være med!» («Øystein») og «Det er bare hyggelig å kunne hjelpe!» («Tuva»). Noen forholdt seg mer nøytralt, som om de stilte opp i høflighet overfor min kontakt som hadde

spurt dem. En av de yngste informantene gav uttrykk for at hun ville ha med seg en venninne. Jeg forsøkte å forsikre henne om at dette ikke var noe å engste seg for, og vi ble enige om at venninnen kunne følge henne til intervjuet, så kunne hun ta avgjørelsen da om å gjennomføre det på egenhånd eller ikke. Jeg la på ingen måte press på henne, men forklarte at dette var en uformell samtale der ingen svar ville være gale. Jeg kommer tilbake til dette intervjuet senere.

Jeg opplevde at det var forholdsvis enkelt å avtale tidspunkter som passet både for dem og meg, siden vårsemesteret var ferdig for de fleste. Det var kun en informant som først ikke dukket opp, for så å utsette og endre avtalen flere ganger. Da det tredje forsøket mislyktes og datainnsamlingsperioden nærmet seg slutten valgte jeg til slutt å avlyse videre forsøk. Jeg synes det var utfordrende å finne ut hvordan jeg skulle gå frem i denne dialogen, og hvor langt man skal strekke seg for å få et intervju. og hvor langt jeg skulle strekke meg for å få et intervju. Jeg ønsket ikke å vise min frustrasjon over den forsømte avtalen overfor denne unge jenta, hun hadde jo tross alt sagt seg villig til å hjelpe meg som frivillig informant. Jeg etterstrebet derfor å utvise profesjonalitet gjennom å svare henne hyggelig, og forsøke å tilpasse avtalen til når det passet henne. Da vi på tross av dette ikke fikk gjennomført noe intervju etter tre avtaleforsøk satte jeg en strek der, og takket henne for villigheten.

Informantene

Jeg vil her gi en kort presentasjon av informantene mine. Utvalget består av syv unge kvinner og fem unge menn. Alle de følgende personnavn er naturligvis pseudonymer. Elisabeth, Tuva, Rikke, Linda og Yara tar, eller har nettopp fullført, høyere utdanning. De er mellom 22 og 25 år gamle. Elisabeth er den eneste av informantene mine som har fått barn, og Yara har minoritetsbakgrunn. Ida (19) og Gunnar (19) er begge lærlinger, og ser for seg å ta høyere utdanning i framtiden. Daniel (20) og Anita (18) har begge hatt utfordringer med å fullføre videregående, og har byttet til ny linje på yrkesfag. De planlegger også å gå videre til høyere utdanning. Tormod, Øystein og Markus tar høyere utdanning, og er mellom 21 og 25 år. Fire av informantene er i ferd med å fullføre sin mastergrad, mens fire av dem tar bachelorgrad. Tilsammen har åtte av de tolv gått yrkesfaglig videregående, tre av disse har tatt påbygning til generell studiekompetanse, en har tatt Y-veien til høyere utdanning, og de fire andre er i gang med påbygg eller sier at de har planer om å gjøre det.

Tabell 1 Oversikt over de tolv informantene mine, listet opp etter rekkefølgen intervjuene ble gjennomført i. Alle navn er naturligvis pseudonymer.

Elisabeth	24 år	Student (BA)	Y-veien
Tuva	24 år	Student (MA)	Studiespes.
Rikke	25 år	Student (BA)	Påbygg
Anita	18 år	Yrkesfagelev	Påbygg
Linda	24 år	Student (BA)	Påbygg
Tormod	21 år	Student (BA)	Studiespes.
Yara	25 år	Student (MA)	Studiespes.
Daniel	20 år	Yrkesfagelev	VG2
Øystein	25 år	Student (MA)	Studiespes.
Ida	19 år	Lærling	Fagbrev
Gunnar	19 år	Lærling	Fagbrev
Markus	25 år	Student (MA)	Påbygg

Samtlige av informantene studerer på Sørlandet, og ni av dem har vokst opp her. De siste har flyttet hit i forbindelse med studiene. Åtte av dem har byttet studieretning en eller flere ganger, enten innenfor yrkesfaglig eller høyere utdanning. Daniel hadde droppet ut av videregående flere ganger, og var nå i gang igjen på ny linje for å fullføre. Tre av de som nå tar høyere utdanning har gått påbygg, etter å ha byttet linje på yrkesfag minst en gang. Fire av studentene med høyere utdanning sier de er den eneste, eller en av to-tre i sin utvidede familie som har gjort dette. Yara, som tar mastergrad, fortalte om familie som ikke har fått godkjent utdanningen sin fra hjemlandet her i Norge. Selv beskriver hun sterke forventninger fra omgivelsene til at hun som har minoritetsbakgrunn skulle ta realfaglig utdanning, noe hun ikke har vært interessert i. Linda hadde droppet ut av videregående og strevd med å komme tilbake og fullføre. Etter mye arbeid med dette hadde hun fått godkjent sitt nåværende bachelorløp med AAP fra Nav. Øystein, som nettopp hadde levert sin mastergrad, kommer fra en familie der ingen har høyere utdanning, og han beskrev prosessen med å utdanne seg som en slags klassereise. Han opplevde en form for økt intellektuell avstand mellom seg selv og familien sin.

Jeg gir disse enkle beskrivelsene av utvalget for å illustrere at de representerer et mangfold av unge mennesker, i en intens kvalifikasjonsfase (Repstad, 1998, s. 67). Skal jeg påpeke mangler ved utvalget må det være at jeg kun har snakket med en informant som utdanner seg innenfor et såkalt tradisjonelt mannsyrke. Gunnar var på vei ut i praksis innenfor et håndverksfag. For å få større bredde i utvalget kunne jeg ha snakket med flere unge menn

utenfor akademiske utdanningsretninger. Jeg har heller ikke intervjuet unge voksne som ikke har fullført utdanning utover grunnskole, fordi dette falt utenfor mitt fokus.

Intervjuguiden

Før jeg gikk i gang med intervjuene utarbeidet jeg en intervjuguide, som også var et ledd i arbeidet med meldeskjemaet jeg sendte til NSD. Dette skjemaet kommer jeg tilbake til under etiske betraktninger til slutt i kapittelet. Intervjuguiden er strukturert etter tema, og under hvert tema har jeg formulert to-tre åpne hovedspørsmål. Jeg innledet guiden med enkle åpningsspørsmål om bakgrunn og interesser, eller småprat, som Ryen anbefaler å ta seg tid til, før jeg gikk over til de sentrale temaene (Ryen, 2002, s. 101). Med disse hovedtemaene tok jeg sikte på å tilrettelegge for at informanten kunne fortelle om sin opplevelse av og refleksjoner rundt det å være på vei mot å bli voksen, fra spørsmål om identitet og utdanningsvalg, foreldres bakgrunn og veiledning, til sosiale medier, selvrealisering og individualisering, valgmuligheter og frihet (Ryen, 1998, s. 102). Under hovedspørsmålene førte jeg opp en liste med fleksible oppfølgingsspørsmål, for å ha tilgjengelig ved behov i hvert intervju (Repstad, 1998, s. 64-65). Til sist i guiden inkluderte jeg en avsluttende del med spørsmål om hvilke råd informanten ville gitt til en som er yngre som skal legge planer for livet sitt, og et mer åpent spørsmål om det var noe de selv ønsket å legge til (se vedlegg 1) (Ryen, 2002, s. 109; Repstad, 1998, s. 76). Jeg redigerte intervjuguiden etter de tre første intervjuene, i takt med at jeg fikk testet spørsmålenes kvaliteter i praksis (Halvorsen, 2008, s. 137; Repstad 1998, s. 65). Når det er sagt vil jeg understreke at jeg sjelden fulgte ordlyden i spørsmålene presist, men med utgangspunkt i guiden forsøkte jeg å legge opp til en så naturlig muntlig tone som mulig (Repstad, 1998, s. 65).

4.2 Gjennomføring av intervjuene

Jeg gjennomførte intervjuene i løpet av juni måned. Informantene mine var bosatt i ulike byer og bygder på Sørlandet, og derfor valgte jeg å finne to ulike lokaliteter. Jeg fikk låne kontorer i to ulike offentlige bygg; et i sentrum av Arendal, og et i Kristiansand. Det eneste unntaket var det siste intervjuet jeg gjennomførte, som fant sted hjemme i hagen hos informanten. Dette opplevde jeg som uproblematisk, det var ingen i nærheten eller andre opplagte utfordringer ved konteksten, bortsett fra noen forstyrrelser fra lyd av vind som kom med på

opptaket. Heldigvis brukte jeg en god opptaker, så dette fikk ikke betydelige konsekvenser for lyd kvaliteten.

Etter planen var intervjuene semistrukturerte og jeg gjennomførte dem med samme tilnærming. Intervjuene tok likevel ulik form etterhvert og varierte mellom åpne, fleksible intervjuer og mer personlige dybdeintervjuer. Det korteste intervjuet varte i 33 minutter og det lengste i to timer. Utgangspunktet var det samme; jeg startet intervjuet med å gjengi hovedtrekkene i informasjonsskrivet muntlig, før jeg ga informanten anledning til å lese dette og skrive under på samtykkeerklæringen (se vedlegg 2). Jeg spurte så om det var i orden at jeg brukte opptaker, og ingen hadde innvendinger mot dette. Jeg brukte en håndholdt opptaker uten nettforbindelse, og slettet opptakene så fort de var transkribert og anonymisert. Dette fungerte veldig bra og jeg opplevde det som ryddig. Det var ellers helt essensielt å ha en opptaker, det bidro til at jeg kunne være våken og lyttende med full oppmerksomhet på samtalen, i tillegg til at det styrket validiteten, som ville vært svakere om jeg kun hadde tatt notater. Mange av informantene delte personlige livserfaringer og refleksjoner, og det var ingen som reagerte på opptakeren eller ga uttrykk for at det var ubehagelig at intervjuet ble tatt opp.

Etter at formalitetene var ordnet, innledet jeg selve intervjuet med spørsmålene om bakgrunn og interesser. Hvordan samtalen deretter utviklet seg varierte mellom det litt formelle og overfladiske til mer dyptgående og personlige intervjuer, avhengig av hvorvidt informanten tok initiativ til å åpne seg og dele personlige refleksjoner. Jeg gikk systematisk videre gjennom temaene i intervjuguiden, men vekslet på spørsmålsrekkefølgen under de ulike temaene, og også mellom temaer; alt etter hva som falt seg naturlig i samtalsgang. Underveis stilte jeg i tillegg flere oppfølgingsspørsmål som ikke var planlagt på forhånd, men som informanten ledet fram. Den generelle opplevelsen jeg sitter igjen med er at mange var svært villige til å dele tankene og erfaringene sine med meg. Jeg fikk høre fortellinger om oppturer og nedturer, og spesielt interessant var det å få innsyn i hvordan informantene selv rasjonaliserer rundt disse.

Et avvik i intervjusituasjonen er det jeg tidligere var inne på; at en av informantene ønsket å ha med seg en venninne under intervjuet. Hun gav uttrykk for at venninnen stod henne nær, og at det ikke ville påvirke uttalelsene hennes at venninnen var tilstede. Da de kom til intervjuet hadde vi en kort samtale om hvorvidt informanten skulle gjennomføre intervjuet

alene eller ikke. Jeg oppfattet det som at venninnen var innstilt på å dra, så jeg forklarte helt enkelt og nøytralt til informantene at hun ikke måtte være redd for å gi gale svar – her var alle svar riktige og gode. Da dette var gjort klart uttrykte informantene at hun likevel helst ville ha venninnen tilstede. Jeg gjennomførte intervjuet med den innstillingen at det uansett kunne bli en nyttig erfaring, og at om intervjuet skulle vise seg å bli lite nyttig ville jeg i verste fall unngå å bruke disse dataene i analysen. I ettertid tenker jeg at venninnens tilstedeværelse gikk mest utover min egen atferd, og ikke hennes besvarelser. Jeg hadde antakeligvis fulgt opp med flere spørsmål og gått dypere inn på de litt vanskelige temaene om venninnen ikke hadde vært der. I dette intervjuet forholdt jeg meg mer nøytral, og gikk raskere gjennom spørsmålene enn hva jeg gjorde i de andre intervjuene. Det oppstod en større avstand i dette intervjuet enn hva jeg erfarte da det kun var en informant og meg til stede. Det å sitte sammen en til en bidro til å skape et mer personlig rom, og jeg kom tettere på informantene. Jeg vil likevel understreke at dette avviket ikke har fått noen konsekvenser for analysen.

4.3 Etterarbeidet

Jeg transkriberte intervjuene gjennom sommeren 2018. Underveis i arbeidet med å transkribere begynte jeg å legge inn enkle overskrifter og gjorde små grep av «[...] tematisk opprydding i materialet [...]», slik Repstad anbefaler. Gjennom hele intervju- og transkriberingsfasen førte jeg en analyselogg der jeg relativt ukritisk noterte alle tanker jeg gjorde meg underveis. Dette omtaler Ryen som «den første starten på analysearbeidet» (Ryen, 2002, s. 122). Loggen består av refleksjoner og mønstre jeg oppdaget underveis, og tråder jeg ønsket å følge opp. Den fungerte som tidlige analysenotater, og har kommet svært godt med i det videre arbeidet med analysen.

Analyser av svarene

Problemstillingen min sentrerer seg rundt et åpent og stort spørsmål, hvor omdreiningspunktet er det de unge voksne forteller om sin opplevelse av å vokse opp. For å få tilgang til kompleksiteten i dette datamaterialet har jeg valgt å gjøre en tematisk analyse. Jeg har brukt Braun og Clarke's (2006) retningslinjer (tabell 2) for tematisk analyse slik de legger dem frem i artikkelen *Using thematic analysis in psychology*. Her argumenterer de med at en styrke ved tematisk analyse er dens fleksibilitet: «Through it's theoretical freedom, thematic analysis provides a flexible and useful research tool, which can potentially provide a rich and detailed,

yet complex, account of data». Braun og Clarke's retningslinjer har vært svært nyttige for å gjøre en systematisk og god analyse. Gjennom seks faser, fra først å bli kjent med dataene, generere første koding, søke etter temaer, gjennomgang av temaer, definere og navngi temaene – og til slutt produsere rapporten.

Table 1 Phases of thematic analysis

Phase	Description of the process
1. Familiarizing yourself with your data:	Transcribing data (if necessary), reading and re-reading the data, noting down initial ideas.
2. Generating initial codes:	Coding interesting features of the data in a systematic fashion across the entire data set, collating data relevant to each code.
3. Searching for themes:	Collating codes into potential themes, gathering all data relevant to each potential theme.
4. Reviewing themes:	Checking if the themes work in relation to the coded extracts (Level 1) and the entire data set (Level 2), generating a thematic 'map' of the analysis.
5. Defining and naming themes:	Ongoing analysis to refine the specifics of each theme, and the overall story the analysis tells, generating clear definitions and names for each theme.
6. Producing the report:	The final opportunity for analysis. Selection of vivid, compelling extract examples, final analysis of selected extracts, relating back of the analysis to the research question and literature, producing a scholarly report of the analysis.

Tabell 2 Hentet fra Braun & Clarke: *Using Thematic Analysis in Psychology* (2006)

Informant 1: ELISABETH		
Utdrag	Kondensert meningsenhet /	KODE ⇒
<p>Eh, jeg har jo bytta veldig på egentlig, i skoleveien, det er en grunn til at jeg er 24 og ikke ferdig enda. Har ombestemt meg veldig mye, jeg gikk jo på mekanisk ett år, og så ombestemt jeg meg litt da, og så kom jeg inn på helse og sosial. Og da, planen var i utgangspunktet da, å ta barne- og ungdomsarbeider, og bare bli ferdig med det, for jeg har aldri vært noe særlig glad i skole egentlig. Men, jeg hadde en lærer som var vernepleier, og jeg så egentlig veldig opp til han, han var veldig flink, og ja, sånn, 'jeg vil være som han' på en måte da. Så hadde jeg en venninne også som skulle gå vernepleien, så hun ville gjerne ha meg med dit. Også har jeg litt sånn bakgrunn fra, erfaringsmessig da, med tanke på rus og sånn, med pappaen til datteren min. Han har vært i behandling og har slitt mye opp igjennom. Så jeg ble litt sånn der, at det interesserte meg veldig på en måte da, å kunne hjelpe de, egentlig.</p>	1. Har ombestemt meg flere ganger, derfor har det tatt lang tid å bli ferdig utdannet	Kjersti Pyke-Lindtveit VANSKELIG Å VELGE
	2. Utdanningen har tatt lengre tid enn nødvendig	Kjersti Pyke-Lindtveit OMVEIER TAR TID
	3. Har aldri vært glad i å gå på skole	Kjersti Pyke-Lindtveit SKOLELEI
	4. Det er vanskelig å velge studieretning	Kjersti Pyke-Lindtveit VANSKELIG Å VELGE
	5. Mennesker som jeg ser opp til, og andre rundt meg har påvirket retningsvalget mitt	Kjersti Pyke-Lindtveit YTRE PÅVIRKNING
	6. Ble personlig motivert for denne utdanningen	Kjersti Pyke-Lindtveit INDRE DRIVKRAFT

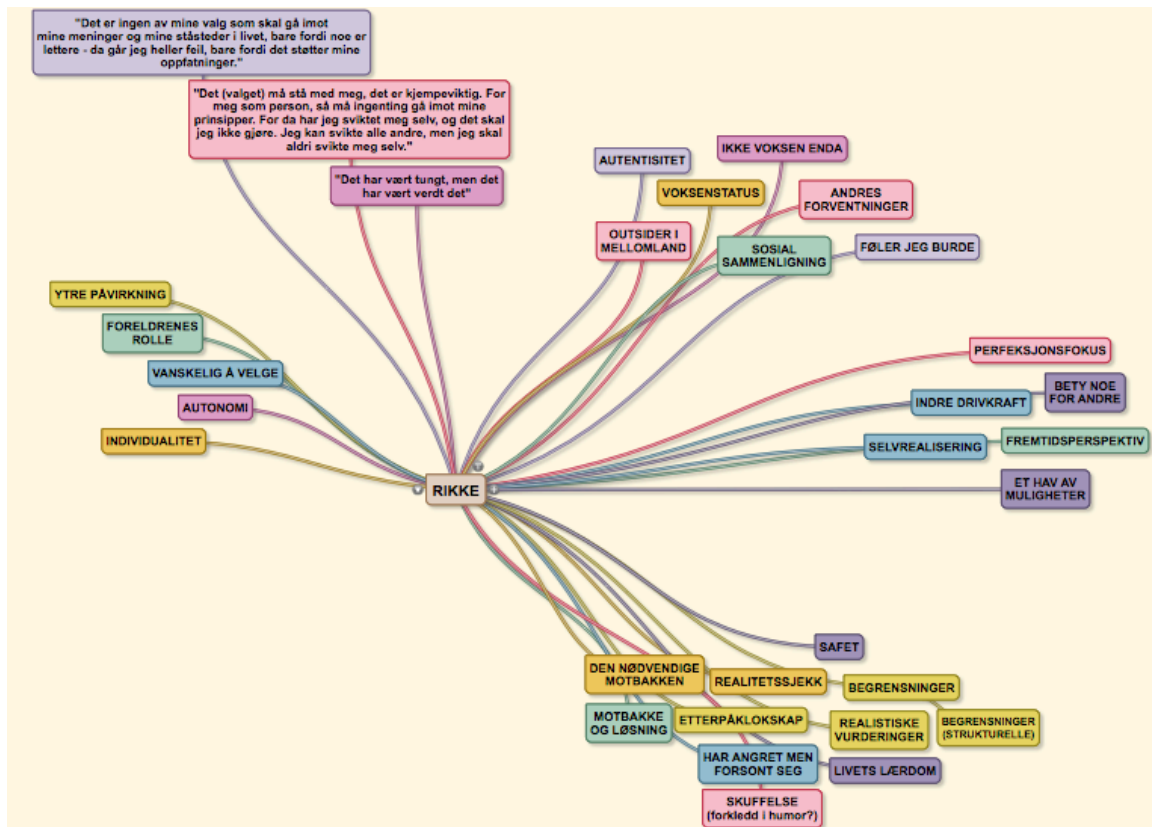
Bilde 1

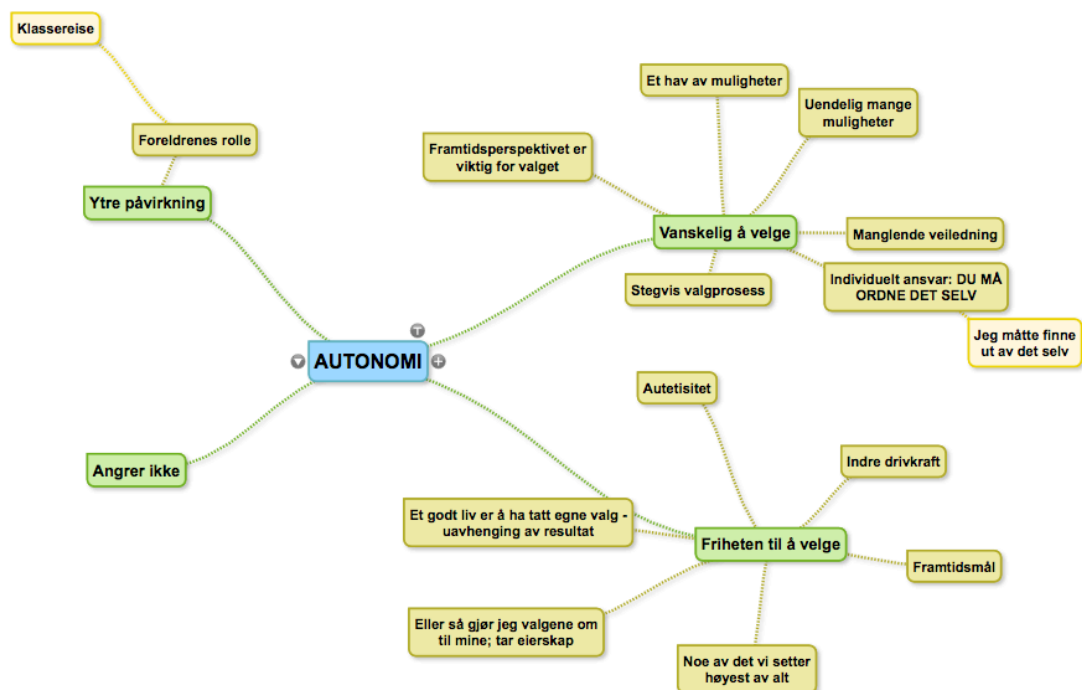
Det første jeg gikk i gang med var systematisk å gjøre relevante utdrag om til kondenserte meningsenheter, før jeg deretter kodet disse (bilde 1) (Braun & Clarke, 2006, s. 88).

For å samle kodene brukte jeg enkle tankekart (bilde 2) som verktøy, slik ble det lettere å få oversikt over koplinger mellom koder og potensielle temaer (Braun & Clarke, 2006, s. 89).

Etterhvert begynte hovedtemaer og undertemaer å tre tydeligere frem (bilde 3), og jeg sorterte utdragene etter disse før jeg begynte å analysere temaene i relasjon til hverandre. Jeg har hovedsakelig jobbet induktivt, og gått frem og tilbake mellom teorien og empirien for å sikre at dialogen mellom disse – og analysen – er ivaretatt (Hjerm & Lindgren, 2010, s. 94).

Bilde 2

Bilde 3

Etterpåklokskap

Undersøkelsen har gitt meg et rikt datamateriale, gjennom tolv informanternes utfyllende beskrivelser. Jeg har i ettertid tenkt at det kanskje ikke hadde vært nødvendig å intervju så mange personer. Likevel sitter jeg igjen med opplevelsen av at hver enkelt informant i utvalget mitt har bidratt til å nyansere og berike datamaterialet. Når jeg ser tilbake er det dog flere ting jeg ville ha gjort annerledes, kanskje er det spesielt noen spørsmål jeg skulle ønske jeg hadde gått dypere inn i. På spørsmål om de identifiserer seg med en bestemt gruppe nølte mange av informantene, og jeg oppfattet dette som at opplevelsen av gruppetilhørighet – på et overfladisk nivå – var svak. Jeg skulle ønske at jeg her hadde hatt flere oppfølgingsspørsmål, for å grave dypere i temaet. I et av intervjuene tok informanten opp problematikken rundt det å føle seg presset til å få barn innen en viss alder, et tema som for noen kan være svært personlig. I dette tilfellet var det hun selv som tok initiativet og åpnet seg, men i flere av de andre intervjuene opplevde jeg at dette temaet i større grad ble omtalt på overflaten, og da turte jeg ikke grave dypere i potensielle følelser omkring det. Det ville utvilsomt vært interessant å høre mer om opplevelsen av presset rundt det å få barn, og hvilken rolle dette spiller på veien mot å bli voksen. Samtidig må det trekkes opp grenser et sted, jeg hadde allerede mange spørsmål og flere av sidetemaene er så store at det er vanskelig å ta med noe uten å ta med «alt».

Etiske hensyn

I meldeskjemaet til NSD gjorde jeg rede for prosjektplanene og rammene rundt datainnsamlingen. I svaret jeg mottok (se vedlegg 3) stod det at prosjektet er unntatt konsesjonsplikt. Alle jeg har snakket med er over 18 år, og deres deltakelse var frivillig. Jeg har anonymisert dem og fjernet alle detaljer som kunne ledet tilbake til dem.

Som nevnt ble flere av intervjuene personlige, og gikk i dybden av informantenes bakgrunn og livshistorie. Dette lå i deres hender å styre. Her erfarte jeg å befinne meg i den velkjente forsker/terapeut-rollen, hvor det bød på anstrengelser å balansere fremtoningen min mellom anerkjennelse og nøytralitet (Repstad, 1998, s. 59) En informant kommenterte etter det to timer lange intervjuet at han nå like godt kunne avlyse timen hos sin terapeut. Min opplevelse av dette intervjuet var at jeg stort sett satt i stillhet og lyttet. Det ble ikke tatt opp personlige temaer utover oppgavens omfang. Jeg tolker uttalelsen dithen at opplevelsen av å bli lyttet til og få fortelle sin historie, helt enkelt virker som en terapeutisk øvelse i seg selv.

Jeg opplevde flere ganger i intervjuene at jeg bare gjentok noe informanten hadde sagt om seg selv – men med mine egne ord – så gav informanten uttrykk for at «dette har jeg ikke vært klar over med meg selv, sånn har jeg ikke sett det før». Det ligger vel i samtalsens natur at den kan virke oppklarende, at man kan snakke seg til innsikt om seg selv, når de rette rammene er satt. Samtidig var det ulik grad av åpenhet og «avkledning» i de ulike intervjuene, noe som sikkert også har hatt med min rolle eller fremtoning å gjøre. Jeg merket at jeg ble noe mer usikker da jeg intervjuet de første mennene, etter å ha intervjuet fem kvinner. Det er derfor mulig at jeg fremsto annerledes overfor dem enn kvinnene. Jeg forsøkte på en diskret måte å komme på «bølgelengde» med informanten, alt etter hvilken stemning de virket til å bære med seg inn i rommet; alvorlig, jovial, nøytral – vel og merke med nyanseforskjeller.

Gjennom dette kapitlet har jeg gjort rede for datainnsamlingen og forklart hvilke refleksjoner som ligger til grunn for de metodiske valgene jeg har tatt. Jeg har vist hvordan jeg har gått frem i prosessen med å intervju unge voksne, og forklart hvilke utfordringer jeg har støtt på og måttet løse underveis. Materialet har jeg analysert tematisk med hjelp av Braun & Clarkes (2006) retningslinjer for å gjøre en grundig og kompleks analyse. Basert på det jeg mener er et rikt datamateriale har jeg gjort funnene som jeg nå vil presentere i to analysekapitler.

5 Selvfortellinger om frihet og unge voksnes kjerneverdier

I dette første analysekapittelet vil jeg presentere et av to hovedtemaer som har kommet frem gjennom undersøkelsen min. Dette hovedtemaet dreier seg om unge voksnes opplevelse av individuell frihet, og hvordan de setter denne svært høyt i livene sine. Denne friheten kommer til uttrykk både som en ønsket tilstand de vil jobbe seg frem mot å nå, og som en verdi de setter høyt når de tar valgene sine. De unge voksne jeg har snakket med bruker selvfortellinger om erfaringer de har hatt for å formidle hvem de er. Gjennom disse fortellingene kommer det frem hva som er deres kjerneverdier, og hvordan de opplever fasen de er i. Sammen med det andre mer alvorlige hovedtemaet jeg presenterer i neste kapittel, danner dette et spenningsfelt i empirien – et spenningsfelt jeg mener å spore i unge voksnes liv.

5.1 Refleksiv bevissthet og fortellinger om selvet

Giddens (1991) hevder at modernitetens refleksivitet strekker seg innover i bevisstheten vår, og setter i gang det som blir et kontinuerlig arbeid med å danne en *selvidentitet* på «narrativt vis». Dette er et pågående arbeid med å integrere hendelser og erfaringer til en helhetlig fortelling, som med Taylors ord handler om «*how we have become, where we are going*» – fortellingen om hvem vi er (Giddens, 1991, s. 54). Jeg tolker Giddens slik at når refleksiviteten blir en del av vår bevissthet begynner vi å «fortelle» om oss selv, for å sortere og skape mening i det vi opplever – og denne fortellingen fortsetter i oss gjennom hele livet. Ved å beskrive det som har hendt oss, hvordan vi håndterte det som skjedde, hvilken rolle vi mener vi selv spilte i hendelsene og hvilken betydning disse har fått for livet i ettertid – kan vi formidle hvem vi er. En refleksiv fortolkning av eget liv der man selv tar regien på hvilken versjon man vil bygge videre på, blir slik et grunnleggende redskap for å konstruere et integrert selv.

Gjennom å anvende Giddens (1991) teori har jeg i datamaterialet mitt funnet at denne refleksive bevisstheten trer tydelig frem. Den viser seg både i form av en generell narrativ

praksis hvor en større fortelling om selvet går som en rød tråd gjennom intervjuet, og som mer konkrete små fortellinger hvor den samme oppbyggingen kan gjenkjennes hos flere av informantene. De unge voksne jeg har snakket med hadde reflektert mye over hendelser og prosesser de opplever på vei mot voksenlivet, og som er av betydning for deres identitetsdannelse. Det fremgikk av måten de formidlet resonnementene sine på, at de hadde tenkt over eller snakket om betydningen av disse hendelsene før. Mange hadde klare tolkninger av de ulike små fortellingene de delte, og jeg fikk inntrykk av at de brukte – bevisst eller ubevisst – fortellinger om erfaringer de hadde gjort seg for å formidle sentrale sider ved seg selv. Flere brukte aktivt formuleringer av typen Øystein gjør her: «Jeg husker at det gikk opp noe for meg da jeg gikk folkehøgskole [...] da skjønnte jeg at jeg var mer en kreativ sjel enn en utøvende sjel.» Anita forteller: «Jeg kjente veldig på et stort press før, men så flytta jeg og lærte at det er mer med livet enn å bare få gode karakterer».

De mer konkrete fortellingene i datamaterialet, er en form for standardiserte selvfortellinger som bærer preg av å følge en bestemt oppbygning. Gjennom å fortelle om og reflektere over egne erfaringer viser informanten at hun tar regien på selvfortellingen og setter seg selv i en konstruktiv posisjon, hvor kjerneverdiene hennes blir ivaretatt og sentrale trekk ved identiteten hennes kommer til syne. Jeg kunne tidlig i analysearbeidet identifisere noen slike selvfortellinger som gikk igjen hos flere av informantene. Disse fortellingene virker blant annet til å ha som funksjon at de gir oversikt og bidrar til å trekke store linjer som skaper sammenheng i livshistorien, og samtidig formidle informantenes kjerneverdier og viktig livsvisdom som de har opparbeidet seg over tid. Fortellingene skaper også en form for orden i spenningsfeltet mellom det uoversiktlige store rundt dem i samfunnet og behovet for å danne og opprettholde et helhetlig bilde av selvidentiteten som ung voksen, for å være rustet til å møte verden der ute.

Som vist i kapittel tre om utviklingen av en ny ung voksen- fase, fant Arnett (2000) i sine studier at det å akseptere ansvaret for seg selv og sitt liv (integritet), ta selvstendige avgjørelser og bli økonomisk selvstendig (autonomi) står øverst blant det unge mennesker regner som viktige individualistiske kvaliteter som markerer inngangen til voksenlivet. Det var altså *individualistiske kvaliteter* fremfor markører som ekteskap eller familiestiftelse, som var av størst betydning for hvorvidt de regnet seg som voksne. Aakvaag (2006) definerer på sin side individet gjennom karakteristikaene autonomi og autentisitet. Gjennom det informantene mine har fortalt om å være i ung voksen-fasen i vår samtid kommer også disse

tre kvalitetene eller karakteristikaene tydelig frem; *autentisitet, autonomi og integritet*. De omtales i informantenes selvfortellinger både som kjerneverdier de setter høyt og ønsker å bygge livet sitt på – og som kvaliteter de etterstreber å utvikle. Jeg vil først presentere noen selvfortellinger som viser hvordan informantene vektlegger disse kjerneverdiene, og legger dem til grunn for en mer overordnet forståelse av livet sitt. Deretter vil jeg se nærmere på det jeg har kalt «fortelling om motgang».

«Jeg tror nok det er noe av det jeg setter høyest av alt. Friheten til å velge selv. Til å være meg selv.»

(autonomi)

Et av de mest sentrale og gjennomgående temaene i materialet mitt er betydningen av individuell frihet. Fortellingene jeg vil presentere først følger ikke et bestemt mønster, men jeg tolker dem som biografiske fremstillinger av selvet som tjener til det mål å formidle individets kjerneverdier – og slik iscenesette hvem man er som person, sette rammer for identiteten og markere integritet.

Tuva satte tidlig i samtalen ord på behovet for å føle seg fri, og hvordan hennes personlige frihet var av stor betydning for henne. Hun hadde nettopp fullført mastergraden sin, og gav uttrykk for at hun hadde sterke forventninger til den fasen hun var på vei inn i. Tuva fortalte at de siste månedene med intenst skolearbeid hadde føltes svært frihetsfrarøvende, og det kom etterhvert frem at hun ikke hadde opplevd det å gå master som helt og fullt hennes eget valg. Foreldrene hadde påvirket henne til å gjøre dette, for at hun skulle sikre seg en økonomisk selvstendig framtid. Siden hun hadde gått rett fra videregående til bachelor, og så til mastergrad, var hun derfor av den oppfatning at nå, endelig, kunne hun gjøre som hun selv ville. Nå var Tuva 24 år, og hun var opptatt av at friheten hun hadde sett nærme seg i horisonten de siste årene endelig skulle bli en realitet. Om veien dit forteller hun:

Jeg hadde takket nei til en skole i Danmark, for å bli med på et prosjekt her på universitetet. Men så ble ikke det prosjektet noe av [...] da var jeg veldig frustrert, og tenkte at nå gjør jeg noe som ikke var mitt valg [...] mine foreldre hadde pushet meg litt, jeg syns ting var dritt, hvorfor tar jeg dette som de har pushet meg til å ta; vitenskapsteori – hva er dette for noe? Da tenkte jeg sånn, ah ... skulle ønske jeg ikke hadde hørt på foreldrene mine. Men da kicket fornuften inn [...] da føltes det for dumt å skulle betale tilbake alle pengene jeg har fått fra lånekassen når jeg er liksom halvveis i et løp. Fornuften kicket inn og jeg tenkte 'shit au', neste år kan jeg gjøre hva jeg vil.

Tuvas fortelling viser hvordan hun har gått fra å føle seg påvirket eller styrt til å ta en trygg utdanning, til at hun gjennom å beskrive seg selv som fornuftig viser at hun gjorde valget om til sitt eget. Ved å ta eierskap til sin egen selvfortelling kom hun seg gjennom utdanningsløpet. Samtidig var det flere store linjer i Tuvas liv hun reflekterte over, og la frem som små fortellinger om løsrivelse og dannelsen av en identitet som fri og uavhengig kvinne. Hun kom fra et kristent hjem og opplevde at da hun ble samboer så foreslo foreldrene at hun heller skulle gifte seg. Dette gav hun uttrykk for å bli svært overrasket over, hun hadde ikke trodd om foreldre sine at de hadde dette tradisjonelle synet. Denne erfaringen hadde satt i gang mange tanker og spørsmål hos henne, om hvilke verdier hun selv egentlig hadde og hvilket livssyn hun ville ha. Ønsket om og behovet for å være fri, og å være tro mot seg selv, går som en rød tråd gjennom refleksjonene hennes. Da samboeren hennes kom inn på et studie i Oslo og spurte henne om hun ville flytte med han dit, opplevde hun det som at disse verdiene ble satt på prøve:

Jeg har tenkt sånn – og det er kanskje en del av min frihetsgreie da, at jeg liksom nekter å flytte med han, bare for å flytte med han. Sånn, hvis jeg skal til Oslo, så skal jeg flytte dit fordi jeg har noe å gjøre der, og det har jeg ikke nå, så da flytter jeg ikke til Oslo. Det bare skjønte jeg uten at jeg har tenkt så veldig mye på det, men da han spurte; vil du være med til Oslo, så sa jeg bare nei. Det kom bare plutselig, fra hjertet.

Videre fortalte hun:

Jeg setter visst frihet veldig høyt. Og det visste jeg ikke om meg selv, eller jeg har visst at jeg setter det høyt, men ikke så høyt at jeg ikke ville være med. Så jeg tror nok det er noe av det jeg setter høyest av alt. Friheten til å velge selv. Til å være meg selv. [...] Men tenk om jeg plutselig får lyst til å gjøre noe jeg ikke får lov til? Er det sånn at jeg plutselig ikke vil ha kjæreste da? Det er jeg veldig redd for. For hvor mye frihet krever jeg? Hvor mye frihet vil jeg ha?

Tuva forteller at da samboeren spurte henne om å flytte med han, kom det plutselig og kontant «fra hjertet» at hun ikke ønsket dette. I fortellingen kommer det frem at hun gjennom en refleksiv bevissthet bearbeider hendelsens betydning; hun ser tilbake på at hun «bare skjønte dette, uten å ha tenkt mye på det» og knytter denne oppdagelsen til egen *integritet* (fra hjertet), *autentisitet* (være meg selv) og *autonomi* (jeg ville ikke være med). Hun sorterer dette som kjerneverdier, og inntar slik en konstruktiv posisjon i selvfortellingen som bidrar til dannelsen av et integrert selv. Evnen til å ta slike grep og tilskrive hendelsene betydning for

selvforståelsen, er for unge voksne i dag en helt sentral egenskap som i det Frønes kaller en «mer moden utprøvningsfase», gjør det mulig å «finne retning på livsprosjektene i komplekse landskap av utdanning, etablering og samliv» (Frønes, 2013, s. 139). Med fortellingen sin drar også Tuva grenser mot gamle kjønnsroller og tradisjonelle rammer for samlivsform. Hun løsriver seg fra foreldrene og formidler at hun setter seg selv først – hun vil ikke bare «følge etter» en annen. Samtidig viser hun at dette krever at hun aktivt tar regien på egen fortelling om hvem hun vil være – og hvem hun vil bli.

Tuvas fortelling viser hvordan hun opplever at arbeidet med å definere rammer og grenser for friheten, blir liggende hos individet. Frihetstrangen hun beskriver kan også tolkes som en indre stemme man selv ikke har helt kontroll på, men som leder an og tar individet med til nye steder. Flere av informantene mine formidler et slikt forhold til frihet, ved at de knytter frihetsbehovet tett opp til selvet. Selv om de ikke opplever å være totalt frie i sin nåværende situasjon, så er den individuelle friheten de ser for seg lenger fremme på veien mot voksenlivet noe de setter veldig høyt. De jobber seg fremover og lar seg motivere av tanken om at når alt er «på plass» så vil det åpne seg et nytt og større rom for å utforske livet.

Tormod formulerer det slik:

Jeg er veldig opptatt av å kunne disponere min tid selv, å kunne gjøre ting når jeg vil, og ikke ha for mye lagt opp [...] Flexibilitet, rom, mulighet for å gjøre det man vil, når man vil. Det kan ikke bli for mye frihet. Det å bli ferdig med utdannelsen, få etablert meg [...] at ting er ordna. Når disse tingene er på plass, så kan man gjøre det man vil da. Det gir en god base for å holde på med det man ønsker.

Ida, som er blant de yngste av informantene mine, hadde mindre erfaring enn mange av de andre med å støte på hindre for egen frihetsutfoldelse. Hun hadde bestemt seg for å bli jordmor allerede på ungdomsskolen, og hadde tidlig lagt klare framtidsplaner som hun hadde holdt seg til siden. Dette gjenspeiler seg i ideene hennes om frihet:

Du kan gjøre som du selv ønsker, uavhengig av hva andre tenker eller sier at du skal gjøre. Du skal ta egne valg og ingen skal stoppe deg, fordi du er fri, du er et menneske, du har egne meninger og skal få lov til å stå på ditt da. Du kan kjøre ditt eget løp.

Friheten der fremme, eller frihet her og nå, utgjør et spenningsfelt for mange unge. I Daniel sitt tilfelle har opplevelsen av frihet her og nå hatt betydning for at han skal komme seg

«gjennom» og holde seg motivert i ung voksen-fasen. Han har droppet ut av videregående flere ganger, men er i gang med et nytt forsøk. Frønes skriver at «kunnskapssamfunnets ungdomstid er derfor preget av et paradoks [...] spenningene som kjennetegner fasen – investering i fremtiden versus øyeblikket, integrasjon versus risiko for sosial eksklusjon» (Frønes, 2013, s. 138) Daniel sier:

Moren min var først sånn; nå må du komme deg gjennom og bli ferdig. I ettertid har hun vært litt sånn; trenger du dette? Kanskje du skal ta et friår til? Jobbe litt og finne ut av ting? [...] Det har egentlig vært mest sånn at jeg skal ha det bra, at jeg skal trives og bruke tiden min på det jeg liker å gjøre, i stedet for å presse meg gjennom en travel skolehverdag med ting jeg ikke liker å gjøre. Det er det som har oppmuntret meg mest, det at jeg skal få lov til å gjøre det jeg vil.

Det ligger en sterk individualistisk tankegang til grunn i mange av disse utdragene fra de unge voksne informantenes fortellinger om å være på vei mot voksenlivet. De presiserer at de tar alle valg selv, og at friheten til å velge er noe av det viktigste i livene deres. Samtidig reflekterer de over at denne friheten også begrenses noe av at de tross alt befinner seg i en krevende kvalifiseringsfase. Autonomi og autentisitet vektlegges dermed som sentrale verdier, og som mål på hvor man befinner seg på veien mot voksenstatus, kanskje mer enn at disse gjenspeiles i deres opplevelse av virkeligheten. Med andre ord kan man stille spørsmål ved i hvilken grad de opplever autonomi, og om bildet av friheten delvis preges av en falsk bevissthet, - en forestilling om at man er friere enn det som faktisk er tilfellet – slik Furlong og Chartmel (2007) mener. I materialet mitt finner jeg støtte for deres påstand om at individualismen i virkeligheten bygger på en epistemologisk feilslutning. På tross av at det finnes klare begrensninger for hvilke valg man kan ta er det idéen om man er fri til å velge som man selv vil som kommer tydeligst frem i fortellingene til informantene mine.

«Det rette valget»

De fleste av informantene mine har et grunnleggende optimistisk syn på valgmulighetene i dagens utdanningssamfunn. Samtidig er det flere som etterhvert modererer det først så optimistiske svaret sitt, og legger til at alle mulighetene gjør det vanskelig å velge, og at det kan være vanskelig å vite hva som er *det rette* valget. Elisabeth beskriver den kronglete veien frem til utdanningen hun går nå:

Jeg har jo bytta veldig på egentlig, i skoleveien, det er en grunn til at jeg er 24 og ikke ferdig enda. Har ombestemt meg veldig mye, jeg gikk jo på mekanisk ett år, og så ombestemte jeg meg litt da, og så kom jeg inn på helse og sosial. Planen var i utgangspunktet da å ta barne- og ungdomsarbeider og bare bli ferdig med det, for jeg har aldri vært noe særlig glad i skole egentlig. Men jeg hadde en lærer som var vernepleier og jeg så egentlig veldig opp til han, han var veldig flink og ja, sånn 'jeg vil være som han' på en måte da.

Elisabeths fortelling viser at prosessen med å navigere seg i utdanningslandskapet har vært vanskelig, og at det har vært utfordrende å motivere seg for å studere siden hun ikke er særlig glad i å gå på skole. Det som ble avgjørende for valget hennes var møtet med en lærer hun ser opp til, og som hun ønsker å «bli som». Hun forteller med andre ord at hun har prøvd og feilet – og prøvd igjen, og at det etterhvert har blitt klart for henne hva hun ønsker å bli, gjennom møter med andre hun kan identifisere seg med. Hun har reflektert over fortiden, sortert erfaringene sine, og etterhvert dannet et bilde av sin selvidentitet som gir retning i livet. Hun viser også at den kronglete valgprosessen har ledet henne til å velge et yrke som for henne omfatter mer enn å utføre en jobb, hun ønsker å «være som han» – altså finner hun i retningsvalget som vernepleier også plass til å definere sin identitet.

Linda har troen på at friheten og mulighetene gjør at man kan bli hva som helst, så lenge man er bevisst at det har en pris. Det krever at man jobber hardt nok. Samtidig stiller hun seg kritisk til konsekvensene ved å få så mange valg:

Jeg tror absolutt at man fortsatt kan bli hva som helst, men at det er viktig å presisere og belyse de vanskelige tingene med det, sett i et realistisk lys, at det er flott at du vil bli dette, og hvis du jobber hardt så kan du det, men det er ganske mange ting du må ta hensyn til, dette er ikke såpevann i ei sklie liksom. Med de riktige forutsetningene og den riktige drivkraften, så kan man bli så å si hva som helst, men om man burde bli det, det tenker jeg er en annen ting. Altså, alle kan ikke bli prinsesse.

Linda har gjort seg erfaringer, som har fått henne til å stille spørsmål ved om man virkelig kan bli det man vil. Her er hun på sporet av Furlong og Chartmels (2006) epistemologiske feilslutning, for hun legger til at det finnes *noe i tillegg* som spiller en rolle, som hun definerer som *de riktige forutsetningene* og *den riktige drivkraften*. Det fremstår fortsatt som delvis tilslørt for henne at dette *noe* inkluderer sosiale strukturer, og man kan også forstå uttalelsen hennes dithen at det er egenskaper ved individet som har denne avgjørende betydningen for

hvorvidt man lykkes med å bli det man vil. Linda så også tilbake på ungdomstiden med et kritisk blikk på andres påvirkning i hennes liv:

På den tiden var jeg fortsatt på det drømmestadiet at jeg tenkte at alle tingene jeg likte på fritiden kunne bli jobb. Popstjerne, journalist, kunstner, fotograf – yrker som jeg fremdeles har ekstrem respekt for, for de som er i stand til å lage seg et yrke av dette. Men det at de (bestemor, mor) oppmuntret meg til å synge og bli popstjerne, det tenker jeg nå: Dere hadde ikke trengt det! Jeg kunnet kommet til videregående og hatt et mer realistisk syn på virkeligheten, framfor å ha de uoppnåelige drømmene.

Det går tydelig frem at Linda har hatt drømmer og forventninger til framtiden som ikke har blitt innfridd. Hun sa også at hun var redd for å mislykkes med utdanningsløpet hun nå var midtveis i, og denne kampen for å ikke feile gikk som en rød tråd gjennom samtalen vår. I utsagnet over reflekterer hun over hvilken rolle foreldre og besteforeldre har hatt i å forme hennes forventninger til framtiden, og hun tilskriver dem en del av ansvaret for at hun ikke hadde en mer realistisk virkelighetsoppfatning. De har slik hun ser det gjort henne en bjørnetjeneste.

Tormod deler Lindas forståelse av at det er en slags dobbelthet ved mulighetssamfunnet, at et mangfold av muligheter ikke er ensbetydende med at dørene står på vidt gap, men at det stiller krav til individet om å gripe mulighetene:

Jeg tror man har store muligheter, til å gjøre det man ønsker. Samtidig er det mange som faller av. Og det å oppnå det ideelle livet har kanskje blitt vanskeligere. Men på papiret så er jo valgmulighetene der, men jeg tror mange stresser det å kunne oppnå det. Sånn i realiteten.

Her ser vi at Tormod har en positiv grunntanke om at det finnes mange og store muligheter. Men i likhet med Linda påpeker han at det kreves stadig mer av den enkelte for å omgjøre mulighet til realitet, og han er også inne på å dra et skille mellom det som er «på papiret» og hva som er virkelige muligheter. Dette kan forstås som at han er oppmerksom på at forutsetningene for å lykkes er bundet opp til visse strukturer, uten at han har et klart bilde av disse. Tuva belyser det å stå overfor dagens valgmuligheter slik:

[...] man føler man har mulighet til å ta hvilken som helst utdanning. Og at det blir vanskeligere å velge, at man får for mange valg. At unge har mange valg er veldig bra,

for da har de muligheten til å velge selv, men det å velge selv er veldig vanskelig [...] det er positivt i den forstand at man har tilgang, men at man kanskje kommer i en eksistensiell krise tidligere, at man tenker hvem er jeg, hvor skal jeg, hva skal jeg gjøre med livet mitt?

Tuva påpeker her at dagens unge opplever å bli stilt overfor eksistensielle spørsmål knyttet til identiteten. Tuva reflekterer over om ikke en eksistensiell krise inntreffer tidligere for dagens unge, enn for generasjonene før. Refleksjonen hennes samsvarer med Baumans teori om at siden vi ikke lenger fødes inn i et liv hvor de på forhånd bestemte referansegruppene tildeler oss en identitet, er vi nå henvist til å måtte skape og definere denne selv. Der valgene og retningen for livsprosjektene tidligere var fastlagt av andre og knyttet til familien, slekten og lokalsamfunnet, er de nå både svært åpne og overlatt til individet. I letingen etter å finne knagger å henge valgene på blir derfor søkelyset vendt innover mot selvet og kjernen i individet – noe som kan igangsette en dypere eksistensiell granskning.

«Det å være unik er ikke så viktig for meg, men det å være meg selv, det er viktig» (autentisitet)

Daniel hadde reflektert mye over egen identitet, hvordan han ønsket å fremstå og hvordan han forholdt seg til andre. Han hadde et sterkt politisk engasjement som han var opptatt av å formidle blant annet i sosiale medier, og la vekt på å at han ønsket å inspirere andre til å engasjere seg for miljøet og mot urettferdighet i verden. Han var også veldig opptatt av å være tro mot seg selv, noe han forteller om her:

Jeg så en film om en mann som bodde på en gård langt inni Norge, i en bygd med hundre innbyggere. Han var 60-70 år, levde uten andre folk, bare med sauene sine, og det var et kjempeenkelt liv, og jeg tenkte bare at sånn har jeg lyst til å leve en dag. Bare leve skikkelig enkelt. [...] I dette livet sitter man og bekymrer seg for om håret ser bra ut, om man går med de riktige klærne, og det er jo ikke det som er det viktige. Jeg er så lei av å dra på byen med venner som bare lurer på hvordan sminken ser ut, er det virkelig det som er viktig nå? [...] Man går glipp av så mye da, når man bare sitter med telefonen i hånda og sammenligner seg med andre. Jeg har opplevd mennesker som bare SKAL være unike, skal være sære, men det gjør ikke jeg. Det er viktig at jeg ikke mister mine verdier. At jeg ikke blir slavisk etterfølger av noen andre. Jeg kan ha forbilder men ikke være en kopi. Det er veldig viktig for meg. Å ha et godt tak rundt verdiene mine.

Daniel omtaler det å være unik som noe påtatt, eller en overfladisk fremstilling av selvet som han ikke har mye til overs for. Fortellingen om filmen han så og tankene den vekket i han, viser hvordan han forsøker å identifisere seg med noe som er ekte. Det viser også at han trekker grenser mellom dette ekte som han tillegger verdi – og livet på byen med venner som kun er opptatt av utseendet, som kontrast til det som er verdifullt. Han uttrykker på denne måten at autenticitet og integritet er kjerneverdier for ham, at det å være tro mot seg selv betyr å la sin personlige egenart komme til uttrykk uten å *anstrenge seg* for det. Det er med andre ord selve kjernen i identiteten, den man *er*, og ikke alt man forsøker å være, som er verdifull for han, og som definerer hans selvidentitet. Daniel tok avstand fra det å kopiere andre, og likte ikke tanken på å sammenligne seg med andre. På spørsmål om han sammenlignet seg med andre i sosiale medier svarte han blankt nei. Han kjente heller ikke en sterk gruppetilhørighet, men så det mer slik at andre i gruppene rundt ham trengte han:

Jeg identifiserer meg ikke med noen. For det syns jeg blir sånn, man skal alltid kunne være seg selv. Men jeg ser opp til mange forskjellige mennesker. Jeg har en eks [...] som bare har kjempegode verdier, som jeg ser veldig opp til. Samtidig er det for eksempel Sophie Elise, ikke på grunn av all den sminkerabatten og alt det der, men det engasjementet hennes for miljøet, og for dyrepolitikk, hvor hun bare viser det at du kan være en toppblogger, rosablogger, og samtidig bry deg om sånne ting. Jeg henter inspirasjon fra mange mennesker, som gjør en forskjell. Jeg ser opp til mennesker med gode verdier.

Videre fortalte han:

Jeg satt faktisk og tenkte på det i går. At alle de vennegruppene mine; ungdomspartiet, miljøsakene, og så videre – jeg innser at de trenger meg mer enn jeg trenger dem. Så jeg føler ikke at jeg hører veldig til, at jeg trenger de for å komme meg videre. Der er jeg nok veldig selvstendig.

Daniels utsagn fremstår som gjenspeilinger av en sterk søken etter autenticitet og forankring, med det premisset at dette må vokse ut fra en kjerne i han selv, uavhengig av andre mennesker. Han skildrer en kompleks virkelighet som handler om å navigere utviklingen av selvidentiteten mellom det å skille seg ut og passe inn, mellom autenticitet versus konformitet. Daniel viser også tegn til å ha en instrumentell holdning til gruppetilhørighet når han vurderer denne ut fra graden av nytte, og hvorvidt han «trenger» de andre. Denne instrumentelle forståelsen av vennskap finner jeg igjen hos andre informanter, og Bauman omtaler også dette som en konsekvens av den flytende modernitetens flyktighet. Når det som har vært varig og

sikkert ikke lenger kan tas for gitt, endrer det seg hvordan vi forholder oss til andre mennesker. Vi erfarer at vennskap ikke varer livet ut, og at vi skifter gruppetilhørighet gjennom livet, og som konsekvens av dette utvikler det seg en instrumentell innstilling til vennskap som noe funksjonelt. Anita forklarte det slik:

Venninner kommer og går; noen er bare for her og nå. Om ti år så, ikke frekt ment, men noen er ikke så viktige, vi hadde nok ikke valgt å bruke så mye tid på hverandre om ti år. Men jeg skal beundre de for hva de får til, og støtte de her og nå, men sånn er det liksom, man mister kontakten. Og det er ikke noe galt i det.

Anitas siste kommentar «og det er ikke noe galt i det», understreker den instrumentelle holdningen. Hun har resonnet seg frem til at det er sånn det må være, at det ikke er noe poeng i å føle for mye på det om et vennskap går tapt, for sånn er virkeligheten. Hun tilpasser seg på pragmatisk vis, og setter slik selvoppholdelse foran livsvarige bånd.

Tuva er til forskjell fra Daniel ikke redd for å si at hun identifiserer seg med andre. Hun vektlegger selvstendighet når hun beskriver mennesker hun identifiserer seg med:

Det som går igjen blant mange av de menneskene som jeg ser opp til er at de er eldre enn meg, og de har levd liv hvor det har skjedd masse [...] at de er veldig selvstendige, har på en måte et litt sånt forhold til familie og bosituasjon, at de ikke er så veldig A4 da. [...] Damer som har fått barn seint, for eksempel. Som gjør at jeg tenker sånn, 'åh, man kan få barn selv om man er over tretti, man kan gifte seg når man er over førti, altså, det er sånn, ja'. Damer som på en måte tar det litt som det kommer, og som kanskje ikke er så redd for det samfunnet forventer av oss.

Frihet til å definere en uavhengig livstil utenfor det såkalte A4-livet og behovet for å ikke følge strømmen, er verdier Tuva ønsker å bygge framtiden sin på. Det fremstår som at det er viktig for henne å ha rollemodeller som baner veien og kan inspirere henne til å frigjøre seg fra de forventningene hun opplever at andre har til henne, men som hun ikke ønsker å leve opp til. Det frembringer lettelse når hun ser at andre som er eldre enn henne fører den livsstilen hun ønsker å skape for seg selv, og det tar brodden av presset og kravene hun føler samfunnet stiller til henne.

5.2 Fortellinger om motgang

Fortellingen med den mest konkrete oppbyggingen har jeg kalt «*fortelling om motgang*». Dette er en fortelling som går igjen i flere av intervjuene jeg har gjort. Oppbygningen er i grove trekk slik: Informanten trekker frem en erfaring han har hatt, enten i form av et valg han har tatt eller en inntruffet hendelse, som har vært utenfor informantens kontroll. Han ser så tilbake i tid, reflekterer over det som har skjedd og gir uttrykk for at han helst ville ha vært denne erfaringen foruten. Men så snur han resonnementet og konkluderer med at den likevel har hatt en betydning for livet hans, og derfor er verdt prisen den kostet. Fremfor å si klart ja til at han angrer på valget eller skulle ønske hendelsen ikke hadde skjedd, resonnerer han seg altså frem til at dette tross alt har medvirket til at han har blitt den han er, og at det slik har vært et betydningsfullt ledd i identitetsdannelsen. Lindas fortelling om motgang er en refleksjon over fortiden og hvordan den kronglete bakgrunnen hennes har formet hennes identitet:

Jeg skulle gjerne opplevd en tryggere barndom, bodd andre steder, og kunne hatt forutsetningene for å ta andre valg. Men samtidig, hvis jeg hadde muligheten til å knipse med fingrene og endre på hvordan livet mitt har vært så tror jeg ikke at jeg hadde gjort det. Rett og slett fordi uansett hvor mange opp og nedturer jeg har, uansett hvor mye fortiden preger meg, så føler jeg at det gjør meg til et bedre menneske enn jeg tror jeg hadde vært hvis jeg hadde hatt bedre forutsetninger. Jeg tror jeg er nærmere det mennesket [...] jeg på en måte er skapt til å være. Det som gjør mennesket individuelt. Potensialet. Det som ligger i bunnen. Innerst inne er det en base, som er din og ingen andre sin. Hadde jeg hatt et bedre liv, tror jeg ikke jeg hadde følt meg like mye som meg selv. Jeg måtte liksom gjennom de ulike nyansene, for å bli som jeg er.

Linda uttrykker her at hun skulle ønske hun hadde hatt et annet utgangspunkt for livet. Så går hun videre og reflekterer seg frem til at selv om hun har møtt mye motgang i fortiden, har denne ikke vært forgjeves. Utfordringene har formet henne på en betydningsfull måte, og gjort henne til den hun er i dag. Hun velger her å posisjonere seg konstruktivt i relasjon til fortiden sin, og i sentrum for resonnementet står selvet – det som er innerst inne – det som definerer henne. Lindas budskap med fortellingen om motgang er at man må snu utfordringer om til styrke, men på et dypere nivå forteller hun også at det er gjennom å redigere selvfortellingen på denne måten at hun kan forsone seg med fortiden sin.

Rikke kom ikke inn på dramalinja på videregående, og gikk to år på helse og sosial i stedet. Da hun skulle ta påbygg ble hun nettstudent, noe som ikke ble så godt mottatt hjemme. Hun hadde også flere ganger senere møtt motgang i utdanningsløpet:

Jeg kom hjem og bare, nå er jeg nettstudent. Og jeg er den mest ustrukturerte personen når det kommer til å sette seg ned og lese. Og alle bare: 'nei, dette går ikke, Rikke.' Men da ble det sånn 'jeg skal vise dere'. Så da ble jeg ferdig med pensum i tre fag frem til jul, og de eksamenene skulle jeg ikke ha før til sommeren. Da gikk det opp for meg at jeg kan få til ting når jeg bestemmer meg for det, og det gjør ikke noe om ikke folk tror på meg i det sekundet jeg sier at det er det jeg skal. Og jeg har selvfølgelig angret på at jeg har tatt den bacheloren jeg har [...] jeg har tenkt sånn; hvorfor har jeg gjort dette her? [...] Men nå ser jeg det som at jeg er en del erfaringer rikere da. Og jeg ville jo ikke vært foruten semesteret i Australia, det har vært toppen av utdanningsløpet mitt. Det har vært tungt, men det har vært verdt det.

Gjennom motgangen har Rikke oppdaget nye sider ved seg selv. Fortellingen hennes viser hvordan hun redefinerer identiteten fra å være en ustrukturert person, til det mer konstruktive bildet av seg selv som en som får til ting når hun bestemmer seg for det. Hun har reflektert underveis, og viser at hun kontinuerlig sorterer og omdanner erfaringer til konstruktive bilder av selvidentiteten – og hun viser gjennom fortellingen at hun innehar autonomi og integritet. Rikkens fortelling viser også hvilken innvirkning andre menneskers oppfatninger har på valgene hun har tatt – på den måten at hun føler behov for å forsvare valgene, og vise at andres forutsigelser slo feil. Dette behovet for å forsvare seg finner jeg igjen flere steder i materialet. Daniels fortelling om motgang viser også dette:

Det at jeg har droppet ut hele tiden, er det mange som har fått et ganske sært bilde av. De tror bare at jeg er dum eller lat eller ikke gidder. Så jeg må hele tiden sitte og forsvare at jo, i stedet for å gå på skolen brukte jeg mye tid på å bli politiker, som var en av hovedgrunnene til at jeg ikke besto de første gangene. Jeg måtte hele tiden forsvare det, at jeg ikke var dum men at jeg ikke så noen mening med det. Og der er det mange som kommenterer da, at 'nå må du bli ferdig, nå har du brukt lang tid'. Men så blir jeg sittende der litt sånn, 'eh ... jeg tror jeg skal leve i forhåpentligvis åtti år til, jeg tror jeg har god tid. Jeg har ikke dårlig tid.'

Daniel inntar en konstruktiv posisjon når han betrakter fortiden, og finner en knagg å henge mening på; han har tross alt utviklet seg og brukt tiden til noe nyttig. Han forteller at det ikke har vært forgjeves, og gir samtidig uttrykk for at det har vært belastende å bli «stilt til veggs» og måtte forsvare egne valg. Mange av de unge voksne jeg har intervjuet opplever å stå i en

form for forhandling, der de til stadighet må argumentere for valgene sine. Flere av resonnementene de kommer med blir som små dialoger de fører med seg selv, der de veier og argumenterer for og imot. Samtidig kan det høres ut som om mye av dette er forsøk på å overbevise seg selv om at de tok det rette valget, eller å komme potensiell kritikk i forkjøpet slik Anita gjør avslutningsvis i sin fortelling om motgang

[...] så begynte jeg på reiseliv, og fant ut at det var ikke sånn veldig mye egentlig. Det var et fantastisk år, lærerne var kjempeflinke, og det var kanskje det mest lærerike året jeg har hatt noensinne. Men så skulle jeg jobbe på hotell, jeg prøvde meg liksom en uke da, og da fant jeg ut at det var ikke noe i det hele tatt. [...] Jeg hadde sett for meg en helt annen måte å jobbe på hotell [...] Men jeg er veldig glad for at det også var sånn, for jeg er på en mye bedre plass nå. Jeg var jo på lærling-intervju, og var veldig nær å få en lærlingplass, men så trakk jeg meg rett før. Og da skjønnte jeg at det var veldig riktig av meg. Det er ikke noe galt, det er ikke noe jeg angrrer på at jeg ikke gjennomførte. Og det er jo bra.

Da jeg stilte informantene spørsmålet: «angrer du på dette?» eller «angrer du på noen av valgene du har tatt?», var det flere som først svarte «ja, jeg angrrer», før de så tok seg litt tid til å omformulere svaret til «nei, jeg angrrer kanskje litt, men egentlig ikke. Jeg ville ikke vært det foruten». Daniel svarte slik:

Ja. Eller. Jeg angrrer ikke nødvendigvis på at jeg har gjort det, men at jeg ikke har gjort det riktige tidligere. Føler jeg har sløst bort tre år på videregående, på noe jeg ikke ser noen fremtid i. Så angrrer på at jeg ikke gikk rett på service og samferdsel. Men samtidig har jeg lært noe. Kunnskap må man jo bare ta til seg. Så det er litt både og.

Det kan virke som at anger ikke regnes som en konstruktiv følelse blant informantene mine, at selv om de nok alle kjenner igjen følelsen av anger, så reflekterer de seg frem til at denne følelsen kan rasjonaliseres bort, den er ikke så nyttig. Det er mer nyttig i vår tid å utvikle evnen til å omgjøre en vanskelig erfaring til lærdom, for å finne en måte å skape mening og dra nytte av den for slik å kunne integrere feilstegene i dannelsen av en selvidentitet. Rikke har gjort den vonde erfaringen sin om til lærdom:

Det ble slutt mellom eksen og meg, tre uker før eksamen. Det funka veldig dårlig, og da tenkte jeg sånn at hvis jeg står nå, så er det godt nok. Og det har jeg aldri tenkt før. Og når du har gått på skole fra du var seks til tjuufem så var det på tide.

Men så er spørsmålet om ikke angeren egentlig er konstruktiv i sin natur? Forveksles anger med bitterhet? Tuva gjør det svært tydelig at å bli bitter er hennes største frykt:

Jeg har sett veldig mange bitre voksne, sånn opp i gjennom, og har vært veldig sånn; jeg skal ikke bli bitter! Det er min største skrekk! En ting er å være misfornøyd, men det å bli bitter, det er kjipt ass. Så det har jeg tenkt, at jeg må ikke bli bitter, så jeg må gjøre det jeg liker å gjøre, sånn at jeg ikke blir bitter!

Men der bitterheten gror fast og setter en «bismak» på virkeligheten slik vi opplever den, vil jeg hevde at anger er en refleksjon om en erfaring som kan få oss til å gjøre endringer eller velge annerledes neste gang vi står i samme situasjon. Derfor kan anger være en nøktern og realistisk tilnærming som er av nytte for å gjøre gode valg for *framtiden* – men ulempen ved å si at man angrer på noe, er at man implisitt forteller at erfaringen har vært forgjeves. Med andre ord kan det skape en form for kognitiv dissonans i vårt forhold til *fortiden*. Erfaringen kan ikke brukes til noe, forsøket eller valget var mislykket og derfor har det vært sløsing av tid. Dette blir en for tung bær å bære, som Bauman skriver, når individet må ta ansvar for det som mislykkes. For å finne en utvei inntar man en annen posisjon; man skriver *om* fortellingen til at det tross alt var verdt det. Om man kan betrakte erfaringen fra en posisjon hvor den ser ut til å ha betydning for hvem jeg er nå, og bidra til å skape sammenheng mellom fortid, nåtid og framtid, kan individet selv skape orden i det kaotiske, og konstruere lange, varige linjer i selvfortellingen slik at selvoppholdelse og et integrert selv blir mulig.

«Jeg kan svikte alle andre, men jeg skal aldri svikte meg selv» (integritet)

Å «skrive om» eller gjøre regimessige grep i selvfortellingen for å tilpasse erfaringene slik at de kan integreres i en konstruktiv selvidentitet, kan også beskrives som en form for *eterrasjonalisering*. Behovet for å se tilbake på valg man har tatt for så å *eterrasjonalisere* hvorfor man valgte som man gjorde, kan også knyttes til opplevelsen av å bli «stilt til veggs», noe flere av informantene mine gav uttrykk for å ha blitt. Vi har sett hvordan Daniel følte at han måtte forsvare valgene sine, og i datamaterialet finner jeg også at mange opplever å til enhver tid være gjenstand for utspørring om hvordan man klarer seg, hva man har oppnådd og hvor langt man har kommet. Som respons på dette vokser det frem et behov for å ta eierskap i egne valg og feilsteg eller «own up to it» - uavhengig av om man har lyktes eller ei. For å dempe eller fjerne ubehaget de føler når de blir stilt til veggs og befinner seg i en posisjon der

de må forsvare et valg, inntar mange en holdning av at «jeg eier mine valg», og står for det jeg har gjort. Tuva beskriver hvordan hun opplever det å måtte forsvare valgene sine:

Det har vært veldig vanskelig å være helt tro mot den retningen jeg har valgt, folk er veldig sånn; hva er det du jobber med, hva er det du vil? Og så vet jeg jo ikke, også blir folk sånn, men du er jo snart 25 år, du må få barn og gifte deg [...] Men så har bestemor vært veldig sånn; man skal ikke få barn hvis ikke man er klar for det.

Tuva henter støtte til sitt forsvar hos bestemoren, men viser også at hun står i valgene selv:

Jeg må kunne stå for alle valgene jeg har tatt. [...] Jeg tror det ligger latent i meg å bli litt bitter. Så et godt liv for meg er et liv hvor jeg har tatt – om de ikke bare har vært kloke valg – så har de i hvert fall vært mine valg. Eller så har jeg gjort dem om til mine valg.

Det samme gjør Rikke, og hun uttrykker hvor viktig det er at integriteten hennes ivaretas – til og med viktigere enn hvorvidt hun tar det rette valget:

Det er ingen av mine valg som skal gå imot mine meninger og mine ståsteder i livet, bare fordi noe er lettere. Da går jeg heller feil, bare fordi det støtter mine oppfatninger. For meg som person, så må ingenting gå imot mine prinsipper. For da har jeg sviktet meg selv, og det skal jeg ikke gjøre. Jeg kan svikte alle andre, men jeg skal aldri svikte meg selv.

Det å stå for valgene, «eie valgene» og slik vise integritet ser ut til å være en verdi for informantene mine. Gjennom prøving og feiling skal de utvikle seg til å nå voksenlivet, og alle valgene, uforutsigbarheten og flyktigheten som preger virkeligheten deres (raske endringer i relasjoner, feilslåtte studievalg, usikkerhet på hva som er rett og galt), kan medvirke til at det oppleves som nødvendig og «nyttig» å – som del av en form for selvoppholdelse – ‘own up to it’. Man blir nødt til å forsone seg med feilgrep og omveier, for å utbalansere ubehaget ved at man i virkeligheten ikke har hatt full kontroll eller man har støtt på strukturer uten å være det bevisst. Man tar det på egen kappe, og finner «biografiske løsninger på systemiske utfordringer», som Beck skriver det (Beck, 1992, s. 137).

5.3 Oppsummering og diskusjon

Alle disse fortellingene og refleksjonene viser hvordan de unge voksne jeg har snakket med er aktivt engasjerte i å bygge en konstruktiv selvidentitet. Fortellingene viser at de forsøker å

navigere seg frem i et komplekst landskap der målet er å danne et integrert selv som de kan bygge framtiden på, og møte voksenlivet med. For å unngå ubehaget ved å klandre seg selv og bli bitter over dårlige valg eller ting som har skjedd som de ikke har ønsket eller forutsett, blir det å kunne ta regi på egen selvfortelling en avgjørende egenskap for å tilpasse seg samfunnet.

Det går igjen hos mange av informantene at de som unge på vei mot voksenlivet har måttet tilegne seg en fleksibilitet i hvordan de betrakter egen livshistorie, som er nyttig for at de skal oppleve seg selv som hele mennesker. Innbakt i dette ligger det at de «regimessige grepene» de tar i selvfortellingene ikke nødvendigvis gjenspeiler realitetene. De vektlegger friheten og mulighetene de opplever at de har, som noe av det viktigste i livene sine. De fremstiller det som at de eier valgene sine, at de ikke vil godta å la seg styre eller påvirke i særlig grad – og at de på tross av motgang og utfordringer har tatt ansvaret for å konstruere et integrert selv. De inntrykk av å oppleve det å være ung voksen i vårt moderne samfunn, som en optimistisk og fri tilværelse. Selv om de ikke idylliserer ung voksen-fasen gir de uttrykk for at fremtidsperspektivet for eget liv er positivt, og mange har troen på at en større frihet venter der fremme når de bare kommer gjennom denne fasen.

I materialet mitt finner jeg et spenningsfelt mellom tankene og ideene informantene har om livet, om det de håper på og deres forventninger til framtiden – og deres gradvise utvikling av realistiske erfaringer med virkeligheten som virker korrigerende på framtidssbildet. De unge står midt i dette spenningsfeltet, og navigerer seg selv og fortellingen om selvet i dette kronglete landskapet. Voksenstatusen forskyves blant annet av at det skjer en kompleks identitetsdannelse – som tar tid. Materialet bekrefter at Furlong og Chartmels (2007) påstand om en epistemologisk feilslutning og viser at denne i ulik grad preger informantenes mentalitet, at virkeligheten de opplever ikke samsvarer helt med ideene deres om individuell frihet. Det fremstår som tilslørt for dem akkurat hvor de skal plassere begrensningene de møter. Erfaringene de gjør seg korrigerer ideen om at alt er mulig, og dekonstruerer slik til en viss grad den individualistiske grunntanken de har, men for ikke å miste troen på mulighetene – for ikke å tape integritet eller selvoppholdelse – *etterrasjonaliserer* de og gjør erfaringene om til en del av fortellingen sin. De skaper mening og løser opp dissonansen og ambivalensen, slik at de kan gå videre med livet.

Hva er det så disse fortellingene om motgang sier om samtiden? Informantene mine var enige om at vår tids mange muligheter stiller større krav til dem, og mitt inntrykk er at det å ha mange valgmuligheter ikke nødvendigvis er det som gir en følelse av frihet. Blant alle mulighetene dagens unge opplever å ha er den ene muligheten de mangler – og som mange kanskje kjenner et ønske – muligheten til å velge utdanningen bort. De føler seg i hovedsak frie til å velge, men ikke frie til å slippe å velge. Det virker som at samtidens flyktige natur der endringer skjer raskt og det er vanskelig å være sikker på hvordan valgene man tar vil slå ut – tvinger frem et behov for å forsvare seg og beskytte seg mot å bli stilt til veggs gjennom å vise at man kan snu motgang til nyttig lærdom. Utdanningssamfunnets premisser for frihet vil jeg komme tilbake til i det siste analysekapittelet, når jeg også ser nærmere på temaer som ligger under overflaten av disse skildringene og selvfortellingene jeg har presentert her. I materialet har jeg funnet flere lag av kompleksitet og motsetninger som når de avdekkes virker nyanserende på det første hovedtemaets fortelling om at frigjorte individet.

6 Alene om ansvaret for framtiden

I forrige kapittel presenterte jeg det første av to hovedtemaer som viste hvordan mine informanter formidler et grunnleggende individualistisk syn på livet – noe som ser ut til å stå i et spenningsforhold til det jeg vil se nærmere på nå; ansvaret for egen framtid. Første del av dette kapitlet tar utgangspunkt i hvordan de forholder seg til utdanningssamfunnets økende krav til kompetanse. I andre del viser jeg hvordan ansvaret de opplever at de har fått kan virke tyngende, og jeg ser nærmere på hvilke konsekvenser dette kan ha for muligheten til å gjøre opprør.

6.1 «Det føles som et slags krav om å gå rett frem uten å feile»

Frønes omtaler ung voksen-fasen som en «intens kvalifikasjonsperiode», og skriver at «i kunnskapssamfunnet er ungdomstidens grunnleggende utfordring *integrasjon* versus risiko for *marginalisering*» (Frønes, 2013, s. 138-139). Å passe inn og finne sin vei, frykten for å falle utenfor eller mislykkes – er eksempler på hvordan de unge voksne jeg har snakket med ville ordlegge seg om det samme. De beskriver som vi har sett i foregående analysekapittel et ønske om individuell frihet, og troen på at det er mulig for enhver å bli det man ønsker. Men innsatsen som må legges ned fremstår som stor for mange, og de reflekterer over at det stadig blir mer krevende å kvalifisere seg for framtiden. Linda hadde mange tanker rundt dette:

I dagens samfunn kan man ikke jobbe seg opp lenger, det er både synd og positivt – man blir luket ut hvis man ikke har utdanning. Og da tenker jeg veldig kynisk; man har faktisk ikke råd til å drømme nå til dags, ikke på den skalaen, du kan ikke oppdra unger til å kunne bli nøyaktig hva de vil.

Linda brukte flere ganger ordet kynisk om hvordan hun følte at hun var nødt til å forholde seg til livet og samfunnet generelt. Slik hun la det frem så var valget hennes om å ta en trygg profesjonsutdanning, fremfor å forsøke å jobbe seg opp i et av de mer kreative yrkene hun hadde drømt om da hun var yngre (fotograf, sanger, journalist) litt kynisk – noe jeg tolket som hennes måte å forklare at valget var basert på fornuft. Samtidig lå det noe mer i dette, i retning

av at hun opplevde å ha gått på kompromiss med seg selv for å sikre seg økonomisk, og for å ikke falle utenfor i samfunnet. Gjennom samtalen med Linda kom det fram at hun egentlig kjente et behov for å protestere mot de stadig mer omfattende kravene til utdanning i samfunnet:

Journalist har blitt tilnærmet en fri tittel. Media har blitt så stort. Så da må man kalkulere hvilke yrker det alltid vil være behov for. Så når jeg går ut som lærer er jeg så og si garantert jobb, og det var du jo nesten uansett hva du gikk ut av universitetet med før, men det er du ikke lenger. Så det er skikkelig hardt [...] du må basically ha fem år utover de ti årene man går på skole, for å kunne jobbe i kassa på Kiwi. Det er drøyt. Det legger et press på ungdommene. Jeg syns noen yrker fortsatt skulle vært åpne.

Videre fortalte hun:

De fleste i min familie har ikke tatt vgs. De har jobbet seg opp i sine yrker [...] det har vært en pådriver for meg å være først til å utrette noe i samfunnsøyne, det er stort. Selv om nå er det mer påkrevd. Det var stort før.

Daniel gav uttrykk for at han opplever valgmulighetene og utdanningskravene som motsetningsfylte, at det oppstår et forvirrende paradoks for dem som er i en kvalifiseringsfase på vei mot voksenlivet. Må man «gå rett frem» og fullføre en utdanning uten opphold, eller er det rom for å ta seg god tid? Daniel argumenterte for, i likhet med flere andre informanter, at han har god tid og at det er rom for å ombestemme seg. Men han uttrykte samtidig at han føler press på å bli ferdig:

Samfunnet nå er så gjennomsiktig, jeg ser for meg at samtidig som det er enklere å bruke lengre tid, så får man mere press. For man sier at 'det er greit', samtidig legges det planer om at alle skal fullføre på fem år. Så det blir et slags press av at det ikke er press. For i gamle dager var man sikkert bare sånn sikker på at; nå skal du gjøre ditt, nå skal du gjøre datt [...] Hvorfor må det være akkurat fem år? Hva om du går to år på studiespes også finner ut at du vil bli rørlegger? For da går du jo over den femårsregelen.

Tormod snakket endel om press utenfra på det å ikke kaste bort for mye tid, og at det å ta for mange feilvalg eller ikke klare å finne en retning med livet kunne bli stigmatiserende:

Hvis man ikke leverer så blir det fort en snakkis. Både med karakterer, og det hvis man ikke har kommet i gang med utdannelsen, hvis man ikke vet hva man vil, eller

man har slutta og så begynt igjen; det føles som et slags krav om å gå rett frem uten å feile da.

I datamaterialet mitt finner jeg at de unge voksne opplever det Hegna, Strandbu og Ødegård (2013) skriver, om at veien til frihet går gjennom utdanning. Det finnes en frihet der fremme, men for å oppnå denne friheten må du gjennom et utdanningsløp. Klarer du det har du mange muligheter. Å tilpasse seg disse strukturene har et instrumentelt preg i retning av det Linda omtaler som kynisme, der enhver som vil sikre egen framtid må følge spilleregler de egentlig synes er urimelige. Mange av informantene fortalte at de hadde en plan B, eller at de hadde valgt den utdanningen de nå tok fordi den var både en plan A og B i ett; en ble musiker og en skuespiller, begge med faglærerutdanning og master, en ble vernepleier for å få høyere lønn og jobbsikkerhet etter først å ha blitt barne- og ungdomsarbeider, en skulle ta bachelor i økonomi for å kunne starte egen kafé. Samtlige av informantene som går eller har gått yrkesfaglig utdanning hadde planer om å ta høyere utdanning senere. Nesten alle snakker om konsekvensene for framtiden, og om viktigheten av å ikke lukke for mange dører. I datamaterialet mitt kommer framtidsdisiplinering og konformitetspress frem som sentrale trekk ved det å være i ung voksen-fasen. Og det er ikke bare på utdanningsområdet at dette gjør seg gjeldende, noe Rikkens utsagn viser:

Jeg må jo ærlig innrømme at det er veldig mange i min nåværende vennegjeng som har fått alt på plass – og jeg har liksom ingenting ... Så jeg føler meg på utsiden av den der A4-pakka. Samtidig som jeg har litt lyst til å være inni den.

Videre sa hun at:

Det er nok noe [...] med den sammenligningen, [...] sånn som når du treffer foreldre til venner da. Så er det sånn: 'Hei! Hvordan går det med «Peter»?' og så svarer de: 'Nei, nå har han blitt pappa!', også bare ... 'ja vel!' og: 'Hva gjør du da?', 'Nei, jeg studerer, jeg er singel, hei!'

Anita reflekterte over hvor dette presset på å tilpasse seg kommer fra. Hun fortalte at hun hadde snakket med en venninne om dette, venninnen mente at presset var selvpålagt mens Anita selv konkluderte med at det er «rundt oss». Hun knyttet det å ha tilpasset seg samfunnets rammer til muligheten for å bli lykkelig:

I et norsk samfunn tror jeg at man skal ha de riktige klærne og sånn for å føle at man får det indre på plass, man skal være tilpasset, altså selvfølgelig man skal gjøre sin

greie og sånn men man blir nok ikke lykkelig av å gjøre noe helt spesielt, det tror jeg ikke.

Det er altså flere av informantene mine som beskriver at fasen de er i bærer preg av framtidsdisiplinering med vekt på utdanning, men at det i tillegg forventes at man skal finne en retning på livet generelt. Man skal ta stilling til når og om vil ha barn, forsøke å skaffe egen bolig, etablere seg i et samliv, sørge for å ta seg godt ut – og helst gjøre noe man har lyst til. Som Bakken et al. (2017) fant er det mange stressfaktorer som til sammen påvirker hvordan unge har det. Det blir mange stemmer og flere paradokser; du skal prøve deg frem, men ikke gjøre for mange feil, du kan ombestemme deg, men ikke bruk for lang tid, du må skille deg ut sånn at du kan passe inn, som Markus her uttrykker det:

Du kan være student og mor, du kan være ditt og datt – det blir mange roller, og alle rollene skal tilfredsstilles. Både fordi man har mulighet og at det ofte settes krav, det kan være indirekte krav ... tilsammen blir det mange stemmer, et sammensurium, og hvordan skal du forholde deg til alle disse stemmene?

Slik Beck og Beck-Gernsheim (1995) forklarer når de skriver om *sameness* er det et paradoks at vi i en individualisert tid ser til andre for å ta avgjørelser. Vi tenker om oss selv at vi er uavhengige, men viser at vi er sosiale vesener og avhengige av andre med at vi fortsetter å se til andres liv og handlinger før vi tar egne avgjørelser. Samtidig kan for mange stemmer på en gang kan også gjøre oss forvirret. De unge jeg har intervjuet snakker mye om det å stå under påvirkning fra omgivelsene, og hvordan dette kan føre til et krysspress både på den måten at de ikke vet hvem de bør lytte til, og fordi de føler at de burde stå uavhengig i valgene selv. Spenningsfeltet mellom individualitet og konformitet kommer tydelig frem her i Lindas utsagn om hvordan det å være unik og fremvise autentisitet har blitt et mål på å være tilpasset i samfunnet:

Vi er på et sted hvor vi gjør alt for å skille oss ut, sånn at vi kan passe inn.

For å integreres i det moderne samfunnet ser det ut til at det er viktig å forsøke å finne en balanse mellom å skille seg ut og passe inn. Denne balansen mellom individualitet og konformitet omtales av flere av informantene. På den ene siden kan dette forstås som en del av prosessen unge gjennomgår for å forme en identitet. Å skille seg ut på den rette måten kan være en måte å markere uavhengighet på, som igjen fungerer som et middel for å oppnå

anerkjennelse. På den andre siden går det frem i materialet mitt at dette behovet for å passe inn – også henger sammen med et behov for beskyttelse. Jeg kommer tilbake til dette i slutten av kapittelet.

«Hadde jeg ikke begynt i studie nå så hadde jeg vært på vei ut i uføret»

For mange er tilgangen til frihet i enden av kvalifiseringsfasen og ung voksen-perioden en motivasjon til å komme seg gjennom strevet, mens det for andre er frykten for å falle utenfor samfunnsfellesskapet som driver dem til å gjennomføre utdanningsløpet. Linda fortalte:

Hadde jeg ikke begynt i studie nå så hadde jeg vært på vei ut i uføre. Jeg har AAP gjennom dette studiet, det er ikke den letteste tingen å få igjennom faktisk. Det er litt sånn at jeg sa det rett ut at det er dette eller så er jeg ufør om noen år.

Linda var redd for å mislykkes, redd for at hun ikke skulle greie å fullføre studiene på de tre årene NAV hadde gått med på å støtte henne. Hun var glad for å ha fått innvilget AAP, og hadde nettopp fullført det første året av bacheloren. Men hun beskrev en frykt for å falle ut – og om hun ikke greide dette på tre år så hun det som at den sjansen hun hadde fått var oppbrukt. På den ene siden la hun byrden på egne skuldre – det var hun som måtte jobbe for å holde seg på veien. På den andre siden kom det frem at hun var oppmerksom på mangler ved strukturene:

Jeg ser det som litt trist egentlig, dagens unge har veldig mange flere valgmuligheter, men vi har også færre muligheter. Vi har mer kaos, flere ting å forholde oss til, det er færre ting som er trygge og stabile, det er færre ting å utvikle seg på. Så jeg føler valgene vi har fått er mer kvantitet enn kvalitet.

Hun beskrev utdanningsvalgene i retning av å være «utvannet», og var inne på det Frønes (2007) beskriver som en utdanningsinflasjon (Frønes, 2007, s. 79). Linda reflekterte over hvor denne utviklingen bar, og konsekvensene det vil ha for det framtidige arbeidsmarkedet at utdanningsretningene blir flere og at kravene til kompetanse fortsetter å bli større. Usikkerheten hun formidlet forklarer og underbygger hennes eget valg om å gå et sikkert utdanningsløp som lærer, noe hun følte seg trygg på at ville lede henne frem til fast jobb og forutsigbarhet.

Tormod hadde flere venner som ikke var kommet i gang med utdanning etter å ha fullført videregående for et par år siden. Selv hadde han gått rett fra videregående til bachelorgrad, og han gav uttrykk for at det kunne få store konsekvenser om man ventet for lenge med å ta fatt på utdanningen:

Jeg ser at de er der at de tenker at nå må de komme i gang. Og hvis det går veldig mye lengre tid kan det godt være at de kommer dit at de kjenner det begynner å bli kritisk.

For Tuva var frykten for å bli bitter en sterk drivkraft til å holde et fokusert blikk på framtiden, og ta valg som gjorde det mulig å realisere hennes potensial:

Et godt liv er å ikke være bitter. Det er nr. 1. Og mens vi har snakket nå så har jeg tenkt på hvorfor det – og min onkel hadde veldig gjerne lyst til å bli maler, og så hadde han lyst til å komme inn på politihøyskolen. Og så vet jeg ikke helt hvorfor han ikke kom inn der, men jeg vet at han klandrer bestefar.

Hun trakk frem denne fortellingen om onkelen sin flere ganger, og det var tydelig at det hadde satt spor i henne å se at han hadde blitt bitter over å ikke å oppnå mål han hadde ønsket. Dette utfallet – å bli bitter – forklarte hun som noe hun var opptatt av å unngå i en slik grad at det fikk henne til å jobbe ekstra mye med å nå egne mål. Rikke var også opptatt av ikke å bli «hengende etter»:

Jeg kjenner jo på det, at nå må jeg kanskje snart gjøre noe med livet mitt, og ikke bare være evig student, og prøve å etablere meg. Det kjenner jeg veldig på.

«Ansvaret ligger i dine hender. Hva gjør du selv med ansvaret.»

Informantene formidler at de opplever å være privilegerte som lever i et av verdens beste velferdssamfunn. Samtidig føler de at de må gjøre sitt beste for å leve opp til dette, ved å forvalte mulighetene og gjøre gode investeringer for framtiden. De må sørge for å ikke falle utenfor – for det kan få store konsekvenser. For å ta gode avgjørelser i et mangfold av muligheter er det viktig å kunne samle informasjon. Mange av informantene sier at dette har de måttet gjøre på egenhånd, og at de har savnet tilgang på bedre veiledning – både fra det offentlige og fra foreldrene. For den enkelte kan det bli en stor jobb å samle og sortere den

nødvendige informasjonen. For Elisabeth var det nettopp mangelen på tilstrekkelig informasjon som gjorde at hun hadde begynt på en yrkesfaglinje hun raskt fant ut at hun ikke trivdes på. Da hun senere skulle ta nye valg brukte hun mye tid på å samle informasjon:

Jeg må undersøke mye, føler jeg. Det er i hvert fall det jeg har gjort i ettertid da. Jeg sjekker på utdanning.no for eksempel, og googler masse, og ser erfaringer og ser hva folk ... jeg har uendelig mye som omhandler vernepleien.

Elisabeth har nå tatt et valg som hun er fornøyd med, og hennes egen innsats med å undersøke mulighetene har vært avgjørende for dette. Tormod har den samme erfaringen, og på tross av at han opplevde rådgivningstjenesten som mangelfull, klarte han å finne den informasjonen han trengte for å ta et valg han er fornøyd med.

Det var liksom å søke på internett og gjøre det selv. Fikk ikke så mye ut av skolen og de offentlige institusjonene til det. Det var noe jeg gjorde privat. Jeg tror nok at jeg tok valget gjennom å lese meg opp selv. Det var ingen enkeltperson som jeg snakket med, som påvirket det jeg endte opp med å gjøre.

Men hva om man er usikker på seg selv og hvilke interesser man skal velge å gå videre med i utdanningen? Hva om man synes det er vanskelig å oppdrive den beste eller mest relevante informasjonen? En ting er å lese seg opp på et yrke man er interessert i, en større utfordring kan være å finne ut hva man er interessert i. Markus syntes godt at foreldrene kunne kommet med råd, fremfor å bevisst holde seg utenfor. Foreldrene hans hadde gitt uttrykk for at de ikke ville påvirke ham i utdanningsveien, og Markus oppfattet dette som at de ikke ville bli holdt ansvarlige for et eventuelt feilvalg – det ble hans jobb å ta en selvstendig avgjørelse.

Har alltid vært usikker, og er vel fortsatt det. Har brukt lang tid på å bestemme meg. Vært veldig usikker alltid [...] De [foreldrene] har ikke villet si hverken det ene eller andre, men har typisk kommet i ettertid og sagt at «det var det jeg alltid tenkte at du burde bli». Litt sånn, å ja, takk for at du ikke sa noe da ... Litt teit syns jeg.

Det samme kommer frem i utsagnet til Gunnar. Hans mor har ikke ønsket å påvirke sønnens valg – selv om det også viser seg at hun har kommet med forslag etterhvert. Det ser ut til at flere av foreldrene i ulik grad avstår fra å gi råd og veiledning, og en mulig grunn til dette er altså at de ikke vil risikere å «få skylden» om valget skulle vise seg å være galt.

Det var viktig for mamma at jeg valgte selv, hun har ingenting med det å gjøre sier hun. Så, hun har ikke blandet seg på noen sånn uhøflig måte, men det er hun som har gitt meg ideen om å ta en bachelor etter fagbrevet.

Tuva hadde på sin side ikke så god erfaring med å få råd fra foreldrene sine, og var derfor ikke så opptatt av å søke råd hos dem:

Jeg tenker ikke så ofte at jeg må rådføre meg med noen. Sånn som dette med [å flytte med samboeren til] Oslo, så er det så mange som har vært tydelige på hva de mener om det. Så jeg gidder ikke snakke med foreldrene mine om det, for det er ikke sikkert jeg vil like det de sier. Og da kan det være like greit å la være.

Gruppetilhørighet

På spørsmålet om hvorvidt de opplever å tilhøre en gruppe var det mange som måtte tenke seg om. Noen svarte raskt nei, og det gikk frem av svarene generelt at de umiddelbart kjente liten grad av gruppetilhørighet. Flere beskrev det som en følelse av å falle mellom to stoler. De opplever å ha litt tilhørighet til flere ulike grupper, men de føler ikke at de hører veldig til i en bestemt gruppe. Andre svarte at de hadde en mer verdibasert gruppetilhørighet, til ideologiske eller kulturelle organisasjoner og globale bevegelser som de kunne identifisere seg med. Anita var blant dem som ikke opplevde å ha en sterk gruppetilhørighet:

Nei, det har jeg slitt mye med, jeg har aldri følt at jeg har tilhørt en gruppe. Jeg har gjort min egen greie.

Rikke følte heller ikke at hun hørte veldig til i noen gruppe:

På mange områder så føler jeg at jeg står mellom alle sammen. Føler litt tilhørighet her og litt der, men ikke en bestemt gruppe.

Tuva snakket først om tilhørighet knyttet til yrkesgruppe. Så snakket hun om hvordan miljøsaken og det å engasjere seg sammen med andre for å gjøre noe med plasten gjorde at hun heller så en mulighet for å knytte opplevelse av gruppetilhørighet til en større organisasjon:

Jeg tror, Fremtiden i våre hender er liksom kanskje noe jeg, eller der er man litt uavhengig av hvem man er utdanningsmessig da. Siden min utdanning er så veldig sånn blanding mellom dans og teater, så føler jeg at jeg er ikke noe spesialist i noen av delene, og at jeg da havner på en sånn gyllen middelvei. Og at det da må gå på et sånn, verdigrunnlag, så jeg tror kanskje det, heller.

Linda vektlegger også verdier når hun beskriver hvor hun kjenner tilhørighet, men først og fremst hvordan disse verdiene preger måten de andre møter henne på:

Litt sånn yoga-miljøet [...] dette er mennesker som er åpne, som er frie med seg selv og prøver å tenke det beste om mennesker, og har verdier som åpenhet, ekthet – der kommer du ikke inn med overfladisk påtatthet. Men bare føle at man kan prate uten at det må gå igjennom det der filteret.

Øysteins beskrivelse av gruppetilhørighet ligner det mer instrumentelle forholdet som tidligere vist hos Anita og Daniel, der tilhørigheten vurderes ut fra grad av nytte – hvorvidt det gagnar hans individuelle interesser å tilhøre gruppen:

Ja, kjenner tilhørighet til kulturen og komponistbevegelsen. Sånne foreninger er jeg faktisk med i. Musikernes fellesorganisasjon. Der er jeg med. Jeg merker jo det at de gjør livet mitt enklere. De jobber for at jeg skal få høyere lønn.

Det er grunn til å stille spørsmål ved denne relativt svake opplevelsen av gruppetilhørighet. Dagens unge inngår naturligvis i mange grupper, men når de blir spurt om hvilke grupper de føler de hører hjemme i er det mange som sier at de ikke føler tilhørighet i det hele tatt, og for en del er dette et savn. Det virker som om det ligger en lengsel hos en del av de jeg har pratet med etter å finne en sterkere gruppetilhørighet. Andre gir uttrykk for å ikke bry seg, eller de legger det fram som at de klarer seg uten. Er det slik at graden av gruppetilhørighet var sterkere før? Opplevdes gruppetilhørighet som noe sterkere eller mer naturligjort i det mer tradisjonelle samfunnet? Eller kan det være at gruppetilhørighet – på samme måte som sosiale strukturer – fremstår som fjernt og tilsløret i vår tid, selv om det å høre til i ulike grupper fortsatt er reelt? I det posttradisjonelle samfunnet kan det være vanskelig å få oversikt og holde fast i de tidligere så klare båndene mellom mennesker. Bauman hevder at flyktigheten ved den flytende moderniteten fører til at båndene mellom mennesker blir svakere. Det blir flere roller å fylle, og ved å utvikle en mer fleksibel identitet blir kanskje konsekvensen at vi «fordeler» tilhørigheten vår, og knytter flere men svakere bånd. Det får større nytte for

identitetsdannelsen i vår tid om vi ser oss selv som individer som står på egne bein, fremfor å knytte identiteten til en gruppe.

Det ser i materialet mitt ut til at informantene forholder seg til gruppetilhørigheten som noe litt tilslørt, og at det er vanskelig å si helt hvor de føler de hører til. De unge voksne jeg har snakket med finner mye av informasjonen de trenger selv. De opplever ikke i sterk grad at de hører til i en gruppe. Men de opplever på mange måter at de står alene med ansvaret for framtiden sin. Som Daniel sier det:

Det skjer ikke noe hvis ikke jeg gjør noe [...] jeg tror ikke på flaks [...] Ansvaret ligger i dine hender. Hva gjør du selv med ansvaret.

De har slik de ser det ansvaret selv for å ta gode valg, gjøre gode investeringer i framtiden, og forvalte mulighetene de har. De står med ansvaret for å forsvare valgene, vise at de er gjennomtenkte – og eie dem. Her kommer det frem at Becks teori om ansvarliggjøring av selvet gir en realistisk beskrivelse av hvordan de unge jeg har snakket med opplever det å skulle bli voksen i vårt moderne samfunn (Beck, 1992, s. 136). De beskriver at de må ta det på egen kappe om de mislykkes, forsone seg med feilsteg, og sørge for å ikke falle utenfor samfunnet. Å nå målet med ung voksen-fasen – bli klar til å ta steget inn i voksenlivet – er et resultat av en lang og kompleks prosess. I likhet med Arnetts funn vektlegger informantene mine det å oppnå selvstendighet og ta ansvar for eget liv blant de viktigste kvalitetene å utvikle for å oppnå voksenstatus.

6.2 Diskusjon: Manglende opprør, avmakt og et behov for beskyttelse?

Bauman skriver om at å lengte etter ly har erstattet opprør (Bauman, 2001, s. 256). Linda sa til meg at: «Vi er på et sted hvor vi gjør alt for å skille oss ut, sånn at vi kan passe inn». Er behovet for å passe inn et forsøk på å søke ly, er det et behov for beskyttelse? Beskyttelse mot risikoene som vi har mistet oversikt over? Er det konsekvensene av det tapte fellesskapet og nye typer risiko som gjør at vi søker å bli som andre for å kjenne trygghet?

De unge voksne informantene mine formidler en tro på at de har tilgang til et mangfold av muligheter, om de bare legger ned tilstrekkelig arbeid i å realisere disse selv. Når de graver

litt dypere i erfaringene sine nyanseres dette bildet, og det kommer frem at de opplever å være begrenset av ytre rammer – uten at de nødvendigvis omtaler eller oppfatter disse som sosiale strukturer. Å befinne seg i dette spennet uten helt å forstå det, kan skape forvirring.

Individualismen slik den er å spore i materialet mitt eksisterer med andre ord først og fremst på idéplan, og jeg finner som Furlong og Chartmel (2007) at den – i varierende grad – tilslører informantenes virkelighetsbilde.

De er opptatt med å manøvrere seg i det de opplever som spenningsfeltet mellom integrering og marginalisering, som er det Heggen & Øia (2005) og Frønes oppsummerer som ung voksen-fasens «grunnleggende utfordring» (Frønes, 2013, s. 138). Utdanningssamfunnets økende krav til formell kompetanse medfører en fremtidsdisiplinering, og den føles som «et krav om å gå rett frem uten å feile». Frykten for å falle utenfor kan også bli disiplinerende i et samfunn der det rettes mye oppmerksomhet mot unge uføre. Spørsmålet er om disse ytre faktorene gjør at unge i dag blir låst i strukturene, hvis de opplever at de ikke har råd til å gjøre opprør?

Når virkeligheten oppleves uoversiktlig og kaotisk, kan det føre til at vi gir opp å prøve å forstå, og at vi i stedet velger å gå «innover» i oss selv. Som Bauman hevder velger vi selvoppholdelse – fordi selvet er det mest varige av alt vi nå har. Flere trekk peker i retning av at dagens unge går «innover» og jobber med seg selv, framfor å gå utover og bryte med det etablerte. Kanskje, om de strukturelle forholdene ble mer synlige, så ville det i større grad vekke til opprør? Eller kanskje vel så viktig: et kollektivt generasjonsprosjekt. Flere av informantene mine sa at de ønsker å engasjere seg i frivillig arbeid, og særlig trakk de frem miljøsaken og all plasten i havet – men likevel gav de uttrykk for at dette havner på siden av de andre prosjektene. De føler at de ikke har tid, og at de på mange måter har nok med seg selv og å jobbe seg gjennom kvalifiseringsfasen som ung voksen. De har med andre ord mange *ikke-additive* problemer, som Bauman (2000) kaller det, som ikke lar seg summere til et større felles engasjement. Problemene forblir på et individuelt nivå, og slik skapes det distanse til muligheten for et større prosjekt. På spørsmål om hva slags sider han følger i sosiale medier svarte Daniel dette:

Alt fra Paradise-hotell- deltagere, til toppbloggere, til kjendiser som Kardashians. Samtidig er det sånne sider som handler om miljø [...] Litt for å få den der, verden er ikke så fin som vi skal ha det til. Plutselig så var det ti bilder av masse fine mennesker

med restylane og selvbruning, og så kommer det fisk med gummi på seg. Det blir en sånn liten reminder innimellom.

Markus beskrev hvordan han opplever samfunnet i dag som uoversiktlig:

Tenk om hele samfunnet var katolikker, så oversiktlig alt hadde vært. Man slipper å forholde seg til så mye. Det multikulturelle samfunnet gjør at man må forholde seg til så mange ting. Det er interessant syns jeg, at det blir så mye å velge mellom og forholde seg til at man står i fare for å bli apatisk.

Her kommer det tydelig frem at det uoversiktlige – og overveldende – med det moderne og flytende som preger vår samtid, kan virke handlingslammende for enkeltindividet. Markus bruker *apatisk* for å beskrive effekten han mener alle valgmulighetene har på oss. Tuva ga uttrykk for et ønske å gjøre opprør:

Jeg vil veldig gjerne være litt rebell, men jeg tør ikke! Jeg prøver liksom å pushe meg til å være litt sånn bølle da, ikke bare være flink pike hele tiden [...] Jeg har vært litt forsiktig, har ikke hatt noe tenåringsopprør, og det skulle jeg gjerne hatt. Og det kan nok hende er fordi jeg har en fosterbror, som gjorde at virkeligheten kicket inn tidlig, jeg var ikke så gammel da jeg skjønnte at ikke alle barn har oppegående foreldre, det er ikke alle barn som blir vasket hver dag. Det var mange primitive ting som jeg skjønnte da jeg gikk i sjuende klasse [...] som gjorde at jeg ikke følte noe rom for å lage mer kaos i tilværelsen til familien.

For å unngå å skape kaos har Tuva gått forsiktig frem i ungdomstiden sin. I ettertid ser hun at det kanskje hadde vært sunt med noe ungdomsopprør – men selv som ung voksen opplever hun at hun ikke tør å revoltere i særlig grad. På et overordnet nivå kan det se ut som at den krevende kvalifiseringsfasen kommer i veien for de kollektive generasjonsprosjektene. Mange forteller at de ønsker å gjøre noe for planeten, eller for noe større utenfor dem selv – før de forklarer at de har nok med å kvalifisere seg til sin egen fremtid. De jobber for å nå sin egen frihet lenger fremme. Dette ansvaret kan bli i overkant tyngende, og mange føler seg paralyserte av de store prosjektene i vår tid. Flere trekk ved de unges fortellinger om å vokse opp i dag peker i retning av at de på tross av å oppleve at de har autonomi og er frie til å velge selv, kjenner et press på å velge på en bestemt måte slik at ansvaret for valgene blir lettere å bære.

7 Avslutning

Jeg åpnet denne oppgaven med å vise til hvordan Aakvaag (2013) i kronikken om Generasjon Lydig etterlyste et kollektivt opprør eller prosjekt fra dagens unge. I kronikken tegner han et bilde av denne generasjonen som «oppegående og seriøse», men også «den intellektuelt mest lydige og konturløse i norsk etterkrigstid». Aakvaag legger det frem som ungdomsgenerasjonens plikt å bidra til å føre samfunnet videre. Som vist gjennom oppgaven så føyer innlegget hans seg inn i en rekke av artikler og ytringer i offentlig debatt, som har rettet oppmerksomheten mot millenniumsgenerasjonen og hvordan den skiller seg fra de foregående generasjonene. Ut i fra dette formulerte jeg følgende problemstilling: *Hva forteller unge voksne om hvordan de opplever det å være på vei mot å bli voksen?*

Gjennom ulike deler har jeg forsket på dette. I Giddens, Beck og Bauman sine samtidsdiagnoser har jeg funnet relevante bidrag til et teoretisk rammeverk, om hvilke konsekvenser moderniteten i dagens samfunn har for individets liv. Giddens (1991) teori om refleksiv bevissthet og dannelsen av en selvidentitet har blitt en sentral brikke i arbeidet mitt, og har vist seg å være en nyttig inngang for å tolke og forstå hvordan informantene opplever å gjennomgå ung voksen-fasen. Giddens skriver at det er i fortellingen om selvet at vår identitet blir synlig, og dette kommer tydelig frem i materialet mitt (Giddens, 1991, s. 54). Informantene mine formidler hvem de er gjennom små fortellinger om erfaringer de har gjort seg, der deres kjerneverdier kommer til uttrykk. Becks (2001) individualiseringstese og perspektivet han gir på individets plikt til å velge, er et teoretisk bidrag jeg har benyttet som en rød tråd gjennom materialet mitt. Der denne tesen kan misforstås som en upresis beskrivelse som hevder at sosiale strukturer ikke lenger har betydning for valgene våre, har jeg nyansert og oppklart det som kan fremstå tåkelagt ved å benytte Furlong og Chartmels (2007) teori om den epistemologiske feilslutning. Gjennom å identifisere at tesen er basert på et falskt premiss – men likevel er å finne på et ideologisk nivå – påpeker de at sosiale strukturer som klasse ikke er oppløst og ugyldige i vår posttradisjonelle samtid. De har bare blitt vanskeligere å få øye på, i takt med at kompleksiteten i det uoversiktlige, globaliserte samfunnet øker. Individualismen eksisterer først og fremst som en etablert idé om at vi er frisatt til å leve uavhengige liv, men den kommer til kort i å forklare realiteten slik vi opplever den. Dette spennet mellom den forestilte virkeligheten og faktisk realitet, viser seg tydelig

som en kilde til forvirring og usikkerhet i refleksjonene til de unge voksne jeg har intervjuet. Som jeg har forklart speiles dette i fortellingene deres om det jeg tolker som to motstridende opplevelser av mulighet og krav.

Baumans (2000) teori om tapet av det beskyttende fellesskapet bidrar slik jeg ser det som et essensielt perspektiv, som muliggjør en større forståelse av hvorfor informantenes opplevelse av individuell frihet har en slags bismak. Det går frem av intervjuene at de opplever konsekvensene av å være ansvarlige for å velge som tyngende, og kravet om at de selv skal manøvrere seg mot en sikker framtid oppleves påtrengende – beskyttelsen er borte. Samtidsdiagnosene fungerer som verktøy for å forstå det uoversiktlige ved samtiden, og erfaringene vi gjør oss gjennom å leve i en moderne tid.

Som jeg viste i kapittel tre har utdanningsekspløsjonen og kvinners inntog i utdanning, ført til store endringer i ung voksen-fasen. Ungdomstiden og perioden for å kvalifisere seg til voksenlivet er forlenget, noe som forskyver etableringen av familie og arbeidsliv. Arnetts (2000) begrep *emerging adulthood* beskriver en klar tendens til at aldersgruppen mellom 18 og 25 år, har utviklet seg som en ny egen fase. Frønes (2013) kaller dette en krevende kvalifiseringsperiode som dreier seg om å finne en retning i både utdanning, etablering og samliv. Han bruker begrepet *utdanningsmaraton* for å beskrive hvordan kunnskapssamfunnet legger opp til at alle må ha formell kompetanse – og stadig mer av den (Frønes, 2007, s. 80). Dette fører til en fremtidsdisiplinering som også gir konsekvenser som økt skolestress, og at unge bekymrer seg mer for om de klarer å ta det *rette* utdanningsvalget. Videre ser dette ut til å skape en konform ungdomsgenerasjon som ligner mer på voksengenerasjonen.

Dette bakteppet av samtidsdiagnoser og nyere forskning danner det teoretiske grunnlaget for undersøkelsen jeg har gjort. Jeg har undersøkt problemstillingen empirisk gjennom kvalitative intervjuer, med et utvalg på tolv informanter som befinner seg i ung-voksen fasen og er mellom 18 og 25 år. Dette resulterte i et rikt datamateriale som jeg analyserte tematisk, ved å ta i bruk Braun & Clarke's (2006) analyseredskaper. Disse redskapene veiledet meg gjennom en analyseprosess i seks faser. Den tematiske analysen ledet meg til å identifisere hvilke hovedtemaer og undertemaer som kom frem i intervjuene.

I de to analysekapitlene har jeg presentert de svarene jeg har kommet frem til, og det jeg har funnet at er to hovedtemaer, som står i et spenningsforhold til hverandre, er viet hvert sitt

kapittel. Det første analysekapittelet viser at unge voksne i dag forteller at de opplever frihet både som en verdi de setter svært høyt, og som en tilstand de strekker seg mot å oppnå i fremtiden. Informantene formidler et grunnleggende individualistisk syn på livet. De opplever at det de bruker tiden sin på – utdanning, etablering – kvalifisering – i stor grad er styrt av et behov for å utøve autonomi og ta valg som kan lede dem frem til en større frihet lenger fremme. Denne friheten bærer preg av å beskrives som en tilstand av økonomisk og emosjonell trygghet. Gjennom å fortelle om seg selv har de formidlet at de opplever fasen de er i som en tid hvor deres autonomi, autenticitet og integritet formes kontinuerlig i et refleksivt samspill med erfaringene de gjør seg og valgene de tar. Dette er kjerneverdiene de bygger en integrert selvidentitet på, og som besvarer den etterspørselen for en fleksibel identitet som finnes i samtiden vår. De forteller at de opplever å ha mange valgmuligheter, og refleksjonene deres viser at individualismen er etablert i synet de har på virkeligheten. Den gjentakende fortellingen om motgang som kom frem hos mange av informantene, viser at de har utviklet en måte å håndtere ansvaret for egne valg på som innebærer å ta et tydelig eierskap også i feilvalg. Jeg tolker dette også som en måte å beskytte seg mot ubehaget ved å bli stilt til veggs for alle vurderinger man gjør.

I det andre analysekapittelet har jeg presentert det andre hovedtemaet, som jeg mener viser at unge i dag står i et spenningsforhold mellom opplevelsen av å ha frihet og opplevelsen av å være alene om ansvaret for egen framtid. De forteller om at endringene i utdanningssamfunnet fører til at de opplever et sterkere press på å ikke kaste bort tid. Kravene til utdanning og risikoen for å falle utenfor samfunnet om man ikke klarer å bli integrert i arbeidslivet, beskrives av Tormod som «et slags krav om å gå rett frem uten å feile». Men mange opplever at det er vanskelig å velge, at konsekvensene blir store om de tar feil valg, og at de står alene med ansvaret for fremtiden. For å oppsummere svaret jeg har kommet frem til vil jeg si at de unge voksne jeg har intervjuet formidler at de opplever det motsetningsfylt å være på vei mot voksenlivet i dagens samfunn. De opplever å være i en avgjørende og formende fase der muligheten til å oppnå et godt liv – definert gjennom autonomi, autenticitet og integritet – er stor, men at kravene de må innfri for å nå dette voksenlivet er mange. Ytterligere presserende blir det at de også opplever det som sitt eget ansvar å alene sørge for å nå frem til en sikker framtid – og å vise at de underveis eier valgene de tar, og klarer å bære eventuelle feilsteg. Som konsekvens av å bære dette ansvaret alene, øker behovet for å høre til. Tapet av det tradisjonelle fellesskapets beskyttelse mot å bli stående alene har etterlatt et savn etter det å passe inn. I materialet mitt er det først og fremst fortellinger om ønsker om

økonomisk og emosjonell frihet, og om det å søke ly og finne sin plass – fremfor å bryte ut og gjøre opprør.

Etterpåklokskap

For videre å undersøke samspillet og spenningsforholdet mellom unge voksne og det moderne samfunnet ville jeg tatt i bruk flere metoder. Blant annet ville jeg gjort fokusgruppeintervjuer med representanter fra foreldregenerasjonen. Dette er relevant for å kunne undersøke hva foreldrene til dagens ungdomsgenerasjon har oppmuntret og rådet barna sine til å gjøre, når det gjelder valg av utdanning og retning for framtiden. Jeg er nysgjerrig på dynamikken i relasjonen mellom foreldregenerasjon og barn, og hvilken rolle det spiller at hver oppvoksende generasjon får formidlet tilpassede versjoner av virkeligheten de oppdras til å møte. Jeg ville altså sett nærmere på foreldregenerasjonens holdninger, og hvordan de posisjonerer seg i unges valgfaser.

Videre mener jeg det er relevant å undersøke nærmere de unges opplevelse av gruppetilhørighet. Jeg ville sett på hvordan opplevelse av gruppetilhørighet og fellesskap henger sammen med behovet for å utvikle en uavhengig identitet. Videre er jeg nysgjerrig på hvordan graden av gruppetilhørighet kan henge sammen med opprør. Jeg mener også at det er grunn til å undersøke unges opplevelse av rådgivertjenesten i skolen, og kvaliteten på denne. Det var flere av informantene mine som uttrykte misnøye med oppfølgingen og rådene de hadde fått.

Mitt svar til Aakvaag

Jeg kan naturligvis ikke generalisere ut fra datamaterialet mitt. Men om jeg skulle gå i dialog med Aakvaag basert på samtalene jeg har hatt med unge voksne ville jeg lagt vekt på det følgende.

Ved første lesning kan Aakvaags kronikk virke litt provoserende. Jeg mener at han gir et noe forenklet bilde av dagens unge generasjon og deres mulighet til å gjøre opprør, og kanskje overdriver han også tidligere generasjoners bidrag og opprør? Ironigenerasjonen Aakvaag tilhører var nok mer selvsikker, og følte at de kunne brøyte seg frem (tulle og tøyse med alt), ved å dekonstruere det kjente og trauste og åpne opp det individualistiske rommet. I følge Aakvaag protesterte de mot foreldrenes (68ernes) idealistiske tro på at de kunne redde verden.

Kan denne dekonstruksjonen i videreføringen til neste generasjon ha bidratt til en opplevelse av avmakt? Hva er egentlig arven etter ironigenerasjonen? De banet vei for at folk skulle få gjøre sin egen greie, men det vi trenger nå er kanskje heller fellesskap? Eller troen på at det er mulig å utgjøre en forskjell? Så lenge dagens generasjon unge ikke har tro på det, gjør de heller ikke noe opprør. De jeg har snakket med beskriver at det er krevende å forvalte mulighetene de har blitt gitt. Det er krevende å stå i ung voksen-fasen, og den dreier seg i all hovedsak om å forsøke å finne retning på eget liv – på egenhånd. Hemmer opplevelsen av å stå alene med ansvaret opprør og kollektive prosjekter?

For det første er det så mange store kriser og utfordringer i verden i dag, at de unge ikke klarer å velge hva de skal bli sinte på, eller hvilken sak de skal engasjere seg i. De føler avmakt og blir handlingslammet. Aakvaag på sin side påstår at manglende intellektuell nytenkning er en årsak til at de unge er så politisk konturløse. Henger dette da sammen med utrygghet, manglende oversikt, frykt og konformitet? De *eterrasjonaliserer* og forsøker å skape mening av alt, og de jobber kontinuerlig med seg selv for å kvalifisere seg til framtiden. De forsøker å passe inn. Jeg tror at noe er grunnleggende nytt og vanskelig, og at de store sakene han trekker frem er for store. Jeg tror Aakvaag kan glemme å se et opprør hos dagens unge generasjon, og jeg tror at å legge ansvaret for å løse klimakrisen på de unge er naivt. Nye risikoer rammer oss som menneskehet, og må løses i et større skjebnefellesskap. Men som konsekvens av det manglende fellesskapet blir problemene individuelle, og opprørene fragmenterte.

For det andre mener jeg at Aakvaag overser betydningen av utdanningsdisiplineringen i dag, og hvilken effekt den har hatt for dagens unge. Endringene som har skjedd på dette området siden han var ung er omfattende. Det oppleves for unge i dag som at utdanning er obligatorisk for å sikre seg tilgang på økonomisk og emosjonell frihet. Selv om informantene mine sier at man nå har uante muligheter, har de fleste av dem likevel realistiske fremtidsmål som jobb, hus, barn, trygghet – og forhåpentligvis kunne få jobbe med noe de har lyst til *etterhvert*. Den individualistiske tankegangen skaper en dissonans og et gap mellom ide og virkelighet. Aakvaag påstår at hans generasjon gjorde arbeidet med å skape rom for individuell frihet. Slik det fremstår i materialet mitt eksisterer ikke opplevelsen av en slik frihet i et tomrom der man er frisatt fra alle bånd, men friheten plasseres også i det å finne en plass og en tilhørighet. De unge må selv rekonstruere en opplevelse av å høre til.

Hva kan være et mulig opprør eller kollektivt prosjekt for generasjon Lydig? Forslaget mitt må bli å dekonstruere individualismen, bryte den ned til det den er; et tankesett som preger forestillingen om livet i det moderne samfunnet, som på områder av livet og i gråsoner av realiteten fremstår sann, men som langt på vei er en tilsløring av virkeligheten.

Aakvaag åpner med å si at det er ungdommens *plikt* å utfordre det bestående. En forutsetning for opprør er vel heller uenighet eller opplevelse av urettferdighet – enn å handle på andres formaninger om å protestere mot en gitt sak? De er allerede opptatt med å utføre sin plikt til å ta gode valg for egne liv. Jeg tror at dagens unge først må finne hverandre i et større generasjonsfellesskap, og slik finne ly – om det skal bli grobunn for å samles rundt et prosjekt som er større enn deres egne individuelle problemer.

Litteraturliste

Aakvaag, G. C. (2006) Individualisering-en sosiologisk modell. *Sosiologisk Tidsskrift*. (4), 326-350. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/15181>

Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag

Aakvaag, G. C. (2013, 1. september) Hva skal de unge bruke stemmeretten til? *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/zLnJw/Hva-skal-dagens-unge-bruke-stemmeretten-til>

Aakvaag, G. C. (2015, 14. mai) Ironigenerasjonen slår tilbake. *Sosiologen.no*. Hentet fra <https://sosiologen.no/debatt-og-kronikk/debatt/ironigenerasjonen-slar-tilbake/>

Amundsen, I. H. (2014, 16. september) Norske jenter stresser seg syke: -Vi stiller så høye krav til oss selv. *Verdens gang*. Hentet fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/OM9k3/norske-jenter-stresser-seg-syke-vi-stiller-saa-hoeje-krav-til-oss-selv>

Anvik, C. H. & Waldahl, R. H. (2016) Når noen må ta regien. Om unge med psykiske helseproblemer: utfordringer, tiltak og samhandling på Island, Færøyene og i Norge. *Nordens velferdsenter*. 1/16. Hentet fra: https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2017/10/NF201_2016_netto_nc3a5r_noen_mc3a5_ta_regien.pdf

Arnett, J. J. (2000) Emerging adulthood. A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480. <https://doi.org/10.1037//0003-066X.55.5.469>

Asker, C. (2015, 9. november) Unge lovende: ny norsk ungdomsserie med stort potensial. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/mPLO/Unge-lovende-ny-norsk-ungdomsserie-med-stort-potensial>

Bakken, A. (2018) Ungdata 2018. Nasjonale resultater. NOVA Rapport 8/18 Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2018/Ungdata-2018.-Nasjonale-resultater>

Bakken, A. (2016) *Ungdata 2016. Nasjonale resultater*. NOVA-rapport 8/16. Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Ungdata-2016.-Nasjonale-resultater>

Bakken, A., Eriksen, I. M., Sletten, M. A. & Von Soest, T. (2017) Stress og press blant ungdom. Erfaringer, årsaker og utbredelse av psykiske helseplager. NOVA Rapport 6/17 Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2017/Stress-og-press-blant-ungdom>

Bakken, A., & Sletten, M. A. (2016) Psykiske helseplager blant ungdom – tidstrender og samfunnsmessige forklaringer. En kunnskapsoversikt og en empirisk analyse. NOVA Notat 4/16 Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Notat/2016/Psykiske-helseplager-blant-ungdom-tidstrender-og-samfunnsmessige-forklaringer>

Bauman, Z. (2001) *Flytende modernitet*. Oslo: Vidarforlaget

Bauman, Z. (2000) *Savnet fellesskap*. Oslo: Cappelen Akademisk

Bauman, Z. (1998) *Globaliseringen og dens menneskelige konsekvens*. Oslo: Vidarforlaget

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: SAGE Hentet fra <https://ebookcentral.proquest.com/lib/agder/detail.action?docID=254692>

Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995) *The Normal Chaos of Love*. Oxford: Polity

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity* (Theory, culture & society). London: SAGE

Birkelund, G. E. & Pettersen, T. (2010) Utdanning – stabilitet og endring. I Frønes, I. & Kjølørød, L. (Red.) *Det norske samfunn* (6. utg, s. 144-159). Oslo: Gyldendal

Borgen, J. S. & Lødding, B. (2009) Implementering av faget utdanningsvalg på ungdomstrinnet. *NIFU*. Hentet fra

<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/279941/NIFUrapport2009-39.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Brannen, J. & Nilsen, A. (2005) Individualization, choice and structure: a discussion of current trends in sociological analysis. *The Sociological Review*, 53(3), 412–428.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2005.00559.x>

Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Dalen, E. (2010) Slik er ungdommen! Målgruppeanalyser basert på Norsk Monitor 2009/2010. Synovate. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barn-og-ungdom/slik_er_ungdomm_2009_10.pdf

Ellingsen, Ø. & Friestad, M. (2015, 9. mars) De går på kurs for å stresse mindre. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/rogaland/de-gar-pa-kurs-for-a-stresse-mindre-1.12246999>

Elstad, J. I. (2010) Helse. I Frønes, I. & Kjølrsrød, L. (Red.) *Det norske samfunn* (6. utg, s. 261-280). Oslo: Gyldendal

Erlandson, D. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. Newbury Park, Calif: Sage.

Flick, U. (2007) *Designing Qualitative Research*. London: SAGE

Frønes, I. (2013) *Å forstå sosialisering*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Frønes, I. (2007) *Moderne barndom*. Oslo: Cappelen Akademisk

Frønes, I. (2000) *På sporet av den nye tid*. Oslo:

Frønes, I. & Brusdal, R. (2010) Livsløp, generasjoner og sosial endring. I Frønes, I. & Kjølrsrød, L. (Red.) *Det norske samfunn* (6. utg, s. 393-413). Oslo: Gyldendal

Furlong, A. & Chartmel, F. (2007) *Young People and Social Change: New Perspectives*. (2nd ed., Sociology and social change). Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press. Hentet fra <https://ebookcentral.proquest.com/lib/agder/detail.action?docID=316276>

Gaarder, M. & Kumano-Ensby, A. L. (2015, 9. desember) Per Fugelli til «generasjon prestasjon»: - Gi litt mer faen. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/dokumentar/per-fugelli-til-generasjon-prestasjon_-gi-litt-mer-faen-1.12695805

Gansmo, H. J. (2018, 2. januar) Framtidens behov for kompetanse. *Adresseavisen*. Hentet fra <https://www.adressa.no/meninger/kronikker/2018/02/20/Framtidens-behov-for-kompetanse-16124990.ece>

Giddens, A. (1997) *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax.

Giddens, A. (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Girls (Tv-series) (u.å.) I *Wikipedia*. Hentet 19. november fra [https://en.wikipedia.org/wiki/Girls_\(TV_series\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Girls_(TV_series))

Granbo, K. (2016, 5. april) - Alle valgmulighetene øker presset. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/dokumentar/xl/_alle-valgmulighetene-okker-preset-1.12875028

Hansen, M. N. & Engelstad, F. (2010) Samfunnsklasser og eliter. I Frønes, I. & Kjølørød, L. (Red.) *Det norske samfunn* (6. utg, s. 191-211). Oslo: Gyldendal

Hansen, M. N. & Mastekaasa, A. (2010) Det norske likestillingsparadokset: Kjønn og arbeid i velferdssamfunnet. I Frønes, I. & Kjølørød, L. (Red.) *Det norske samfunn* (6. utg, s. 116-140). Oslo: Gyldendal

Halvorsen, K. (2008) *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademisk

Halvorsen, P. (2015) Vil øke hverdagsgleden for videregående elever. *Norsk psykologforening*. Hentet fra <https://www.psykologforeningen.no/foreningen/nyheter-og-kommentarer/aktuelt/vil-oeke-hverdagsgleden-for-videregaende-elever>

Hagemann, G. (2016, 1. februar). Utdanningsekspløsjon. Hentet 16. des 2018 fra <https://www.norghistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/kommunikasjon-og-kunnskap/1812-utdanningsekspløsjon.html>

- Hansen, M. H. & Mastekaasa, A. (2010) Utdanning – stabilitet og endring. I Frønes, I. & Kjølshes, L. (Red.) *Det norske samfunn*. (6. utgave, 116-143). Oslo: Gyldendal
- Hansen, M. N. & Wiborg, Ø. N. (2010) Klassereisen – mer vanlig i dag? I Dahlgren, K. & Ljunggren, J. (Red.) *Klassebilder. Ulikhet og sosial mobilitet i Norge*. (1.utg, s. 197-212) Oslo: Universitetsforlaget
- Heggen, K. & Øia, T. (2005) *Ungdom i endring. Mestring og marginalisering*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Hegna, K., Ødegård, G. & Strandbu, Å. (2013) En «sykt seriøs» ungdomsgenerasjon? *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 50(4), 374-377. Hentet fra http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=319851&a=3
- Heiervang, C. H. (2017, 21. juni). «Millennials» er en fortapt generasjon. *Minerva*. Hentet fra <https://www.minervanett.no/millennials-er-en-fortapt-generasjon/>
- Hersoug, A. G. (2004, 25. januar) Glasurgenerasjonen. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/kultur/glasurgenerasjonen/65942045>
- Hjerm, M. & Lindgren, S. (2010) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig analyse*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvalsvik, G. (2018) Generasjon skikkelig. *Samfunnsviteren*. Hentet fra <https://samfunnsviteren.no/2018/06/13/generasjon-skikkelig/>
- Knapstad, M. L. (2013, 17. august). De sykt flinke. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/9m6Pl/De-sykt-flinke>
- Landgaard, S. M. (2008, 27. april) Fra dessert til glasur. *Minerva*. Hentet fra <https://www.minervanett.no/fra-dessert-til-glasur/>
- Lindholm, O. F. (2014) Samfunnet vårt gjør unge syke. *NRK Ytring*. Hentet fra <https://www.nrk.no/ytring/samfunnet-vart-gjor-unge-syke-1.11951893>

Lyons, K. (2016, 8. mars) Generation Y, Curling or Maybe: what the world calls millennials. *The Guardian*. Hentet fra <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/08/generation-y-curling-or-maybe-what-the-world-calls-millennials>

Løkke, P. A. (2014) Jenters stumme raseri – i diagnosenes tidsalder. *Tidsskrift for norsk psykologforening*. 51(9), 767-772. Hentet fra http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=428791&a=2

Minerva (2016, 4. februar) «Hva ler du av?» [videoklipp] Hentet fra <https://livestream.com/accounts/3722443/events/4749622/player?width=560&height=315&autoplay=true&mute=false>

Nielsen, T. H. (2010). De "frisatte". Om individualisering og identitet i nyere samtidsdiagnoser. I Ljungren, J. & Dalgren, K. (Red) *Klassebilder: Ulikhet og sosial mobilitet i Norge*. 2. utgave?? 169-181. Oslo: Universitetsforlaget

Nygård, G. (2018, 8. juni). Her er økningen i høyere utdanning størst. *Statistisk sentralbyrå*. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/her-er-okningen-i-hoyere-utdanning-storst>

Otnes, B., Thorsen, L. R. & Vaage, O. F. (2010) Levekår blant studenter 2010. *Statistisk Sentralbyrå*. Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201136/rapp_201136.pdf

Ramsøskar, T. (2018, 31. januar) Hvordan tiltrekke seg unge talenter? *Næringseiendom*. Hentet fra: <https://ne.no/2018/01/31/tiltrekke-unge-talenter/>

Ryen, A. (2002) *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget

Repstad, P. (1998) *Mellom nærhet og distanse*. Kvalitative metoder i samfunnsfag. Oslo: Universitetsforlaget

Sandes, T. (red) (2013) Ungdoms levekår. Statistiske analyser. Oslo/Kongsvinger: SSB. Hentet fra https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/117607?_ts=13f13996378

- Sandøy, P. J (2016, 30. juni) På jakt etter en generasjon. *Minerva*. Hentet fra <https://www.minervanett.no/pa-jakt-etter-en-generasjon/>
- Skartveit, H. (2014) Det tause opprøret. *Verdens gang*. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/meninger/skole-og-utdanning/det-tause-opproeret/a/23299595/>
- Skårderud, F. (2014, 27. desember) De unge sliterne. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/i/5VOw1/De-unge-sliterne>
- Skårderud, F. (2018, 9. august) Vi sammenligner oss syke. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/G1AB01/Vi-sammenligner-oss-syke--Finn-Skarderud>
- Stein, J. (2013, 20. mai) Millennials: The Me Me Me Generation. *Time Magazine*. Hentet fra <http://time.com/247/millennials-the-me-me-me-generation/>
- Stranden, A. L. (2016, 1. februar) Bruken av antidepressiva nesten doblet blant tenåringsjenter. Hentet fra <https://forskning.no/2016/01/bruken-av-antidepressiva-naer-doblet-blant-tenaringsjenter>
- Twenge, J. M. (2013, 9. mai) Who are the Millennials? Generation Me and the future. *Psychology Today*. Hentet fra <https://www.psychologytoday.com/us/blog/our-changing-culture/201305/who-are-the-millennials>
- Ungdata (2018) *Hva er Ungdata?* Hentet fra <http://www.ungdata.no/Om-undersokelsen/Hva-er-Ungdata>
- Utdanningsforbundet (2018) *Frafall i videregående opplæring*. Hentet fra: <https://www.utdanningsforbundet.no/var-politikk/utdanningsforbundet-mener/artikler/frafall/>
- Vestel, V. (2015) Generasjonskløfta som forsvant. *Sosiologen.no*. Hentet fra <https://sosiologen.no/essay/essay/generasjonsklofta-som-forsvant/>
- Ødegård, G. (2016). Ungdom, opprør og tilpasning. Et essay om generasjonsdannelser. *Sosiologi i dag*. 46(3), 9-27. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/1297/1285>

Øia, T. & Vestel, V. (2014). Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 14(1). 99-133. Hentet fra <https://journals.hioa.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/978/860>

Øia, T. & Krange, O. (2005) *Den nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Cappelen forlag AS: Oslo

Collins, R. (1979) *The Credential society: An historical sociology of education and stratification*. New York: Academic Press

Ziehe, T. & Stubenrauch, H. (1983) *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser*. København: Politisk revy.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide / temaliste

Bakgrunn

- Først litt om deg selv;
  - Kjønn
  - Alder
  - Utdanning/yrke
  - Bo- /familiesituasjon
  - Søsken
  - Fritidsinteresser
  - Frivillig engasjement

Identitet, utdanningsvalg

- Hva er det som er typisk deg (egenskaper, personlighet)?
- Hva er det som virkelig interesserer deg, er drivkreftene i livet ditt?
- Kommer disse egenskapene og interessene til uttrykk gjennom yrkesvalget du har gjort?

Oppfølgingsspørsmål:

- Hvordan kom du fram til hva du ville utdanne deg til? Var det et vanskelig valg?
- Hvor viktig var fremtidsperspektivet for deg da du tok valget ditt – altså; mulighet for fast ansettelse, lønnsnivå og jobbsikkerhet?
  - Evt. hva la du vekt på da du skulle velge?
- Hvis du kunne velge yrke/arbeid helt fritt, hva ville du valgt?
- Har du en plan B for yrkeslivet ditt?
  - Hvis du ikke hadde kommet inn/valgt studiet du går nå, hva ville du gjort da?
- Er det andre i din familie som har valgt samme utdanningsvei?
- Har det skjedd at du har angret på retningsvalgene du har tatt?
- Har du alltid visst at du ville ta høyere utdanning / Har du vurdert eller har planer om å ta høyere utdanning senere?
- Hvordan har skole/utdanningsvalgene dine blitt mottatt av andre (familie, venner)?
- Har du venner som har valgt samme utdanningsvei som deg / hvilken betydning har venner hatt for ditt valg?

- Hva anser du som prestisjefylte utdanninger?
  - Har noen i vennegjengen din som har tatt/har planer om å ta prestisje-utdanning?
- Er utdanningsvalg, fremtids- planer og muligheter et viktig tema blant vennene dine? Gir dere hverandre råd?
- Er du politisk interessert? (På en skala fra 1 til 10?)
- Har du noen som helst form for religiøs tro, eller tro på noe guddommelig?
- Er det noen personer du identifiserer deg med eller ser opp til? (i familien, lærere, kjente personer etc./personer fra TV-serier? Noen du tenker at du ligner på, som du har samme interesser som og tenker likt som, eller vil bli som?)
- Identifiserer du deg med en eller flere gruppe(r)? (Politisk, religiøst, idrett, kulturelt, student, miljøsaken, annet?)

Foreldre

- Hvilket yrke har/hva gjør foreldrene dine?
- Hvilket yrke har dine besteforeldre?

Oppfølgingsspørsmål:

- Hva har foreldrene (og besteforeldre) dine oppmuntret deg til å gjøre?
  - Har dette preget valgene du har tatt? Hvordan?
- Hvis foreldrene dine skulle ha bestemt for deg, hvilket yrke ville de valgt? Hva mener de du burde blitt?
- Hvordan beskriver foreldrene og besteforeldrene dine hvilke muligheter de selv hadde som unge?
- Hva tenker du er annerledes for unge voksne i dag, sammenlignet med foreldre- og besteforeldre-generasjonene?
  - Mener du evt. at dette er en positiv/negativ utvikling?

Sosiale medier

- Hva er ditt forhold til sosiale medier?
- Hvordan bruker du sosiale medier? (Hvilke? Hvor ofte?)

Oppfølgingsspørsmål:

- Hva slags sider/hvem følger du, når trykker du 'like'?

- Hva slags ting poster/deler du selv (selfies, bilder, artikler)
- Sammenligner du deg med andre på sosiale medier? Dersom; hvem? På hvilke områder?
- Hvordan påvirker det deg når du bruker sosiale medier?
  - o Følelsesmessig?
- Tenker du noen gang at du ønsker å begrense bruken? Evt. hvorfor?

Selvrealisering og individualisering

- Hvor ser du deg selv om 10 år? (jobb, bosted, relasjoner, etc.)

Oppfølgingsspørsmål:

- Hva tenker du skal til for å oppnå dette? Ligger dette i dine hender eller er det andre faktorer som spiller inn?
- Hva er et godt liv for deg?
- Ønsker du deg giftemål/samboerskap?
- Føler du et press på å oppnå noe bestemt?
  - o Dersom; hvor tenker du at dette presset kommer fra?
- I hvilken grad har du tatt valgene dine selv/på egenhånd?
- Hvor viktig er det for deg at din personlige egenart/det som er unikt ved deg vises gjennom valgene du tar?
- Tenker du at du har kommet i den såkalte «etableringsfasen»? Hvis ikke, når kommer du dit tror du?
- Ville du gjort noe annerledes med livet frem til i dag, hvis du kunne?
- Deg selv for ti år siden og i dag: har du forandret deg? Har planene dine/drømmene dine forandret seg?

Valgmuligheter/frihet

- Hva betyr frihet for deg, i ditt liv?
- Føler du at du har total frihet?

Oppfølgingsspørsmål:

- Kan du føle på for stor frihet/at det blir for mye frihet?
- Hva tenker du om valgmulighetene til dagens unge generasjon?
  - o Finnes det noen grenser for valgmulighetene?
  - o Har du selv opplevd at du har møtt på noen grenser, at det ikke var mulig å gjøre det du ønsket?
  - o Tenker du noen gang at andre (unge voksne i Norge) har flere/færre muligheter enn deg?
- Har du en strategi for å ta de rette valgene? (Magefølelse, høre på råd, tenke fornuftig?)
  - o Hvilken betydning/konsekvenser får det for deg (følelsesmessig/personlig) hvis du har tatt et valg, og senere finner ut at du burde valgt noe annet?
  - o Har du opplevd dette? (i arbeid, utdanning, relasjoner, planer, flytting etc.)
- Hvordan opplever du det å bli voksen? Ser du på deg selv som helt voksen nå? Når «kom du dit»?
- Tenker du selv at du tilhører «generasjon flink/prestasjon»?
  - o Hvor mye bryr du deg om karakterene du får (på en skala fra 1 til 10)?
- Kjenner du andre som du ser på som «flink pike/gutt?»

Avslutning:

- Hvis du kunne endret på noe for å gjøre det lettere å ta de rette valgene som ung voksen, hva ville det vært?
- Hva er dine råd til de som er yngre enn deg (en tiendeklassing) som står overfor store valg og skal legge planer for livet sitt?
- Har du en sluttkommentar?

Vedlegg 2:

Forespørsel om deltakelse i mastergradsprosjektet «Generasjon Flink: Identitet og individualisering blant unge voksne i samtids-Norge»

Bakgrunn og formål

Denne studien er en del av en mastergradsoppgave som utforsker identitetsutvikling og individualisering blant unge voksne i Norge. MA- oppgaven er del av en spesialisering i sosiologi, som inngår i masterprogrammet i sosiologi og sosialt arbeid ved Institutt for sosiologi og sosialt arbeid, ved Universitetet i Agder. Formålet med studien er å undersøke hvordan unge voksne i dag reflekterer rundt egen identitet og fremtidsmuligheter, og hvordan deres virkelighetssyn bærer preg av tendenser i vår samtid, som individualisering, selvrealisering og prestasjonskultur.

Utvalget til studien er trukket gjennom mitt utvidete nettverk, med hjelp av familie, venner og medstudenter. De unge voksne som skal delta i intervjuene er med andre ord bekjente av bekjente, og halvparten av disse har yrkesfaglig bakgrunn mens den andre halvparten går høyere utdanning. Grunnen til at jeg skal intervjuer unge voksne mellom 18 og 25 år er fordi det er denne gruppens refleksjoner jeg er interessert i å undersøke.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer å delta i et personlig intervju. Spørsmålene vil omhandle refleksjoner rundt identitet, selvrealisering, individualisering og valgfrihet.

Dersom det gis tillatelse til det, vil spørsmålene bli tatt opp på lydbånd. Opptakene vil bli transkribert og anonymisert, for så å anvendes i masteroppgaven. Alle lydopptak vil bli slettet umiddelbart etter transkripsjonen, og de gjenstående dokumentene vil følgelig være anonymiserte. I tilfeller hvor deltakeren ikke ønsker at det gjøres lydopptak, vil det kun bli tatt notater for hånd.

Svarene på de ulike spørsmålene vil bli analysert og brukt i oppgaven, og det er kun jeg som kommer til å ha tilgang på intervjuene. Alle sitater er da anonymisert og vil ikke kunne spores tilbake til enkeltpersoner.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Lydopptakene slettes umiddelbart etter at de er transkribert. Transkripsjonene vil bli nummerert og alt av personidentifiserbare opplysninger blir fjernet. Det er kun de anonymiserte svarene som vil bli brukt i masteroppgaven, og ingen direkte identifiserbare opplysninger.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31. juli 2018. Det er kun de anonymiserte transkripsjonene som lagres elektronisk, og disse slettes når prosjektet opphører.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med (student) Kjersti Pyke-Lindtveit på telefonnummer: 907 61 970 / epost: lindtveit@gmail.com, eller (veileder) Sivert Skålvoll Urstad på tlf. 994 91 729 / epost: sivert.s.urstad@uia.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3

Sivert Skålvoll Urstad
Serviceboks 422
4604 KRISTIANSAND S

Vår dato: 15.05.2018

Vår ref: 60479 / 3 / LH

Deres dato:

Deres ref:

Tilråding fra NSD Personvernombudet for forskning § 7-27

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 24.04.2018 for prosjektet:

60479	<i>Generasjon Flink: Identitet og individualisering blant unge voksne i samtids-Norge</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Agder, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Sivert Skålvoll Urstad</i>
Student	<i>Kjersti Pyke-Lindtveit</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er unntatt konsesjonsplikt og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 31.07.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS
NSD – Norwegian Centre for Research Data

Harald Hårfagres gate 29
NO-5007 Bergen, NORWAY

Tel: +47-55 58 21 17
Faks: +47-55 58 96 50

nsd@nsd.no
www.nsd.no

Org.nr. 985 321 884

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Lise Aasen Haveraaen

Kontaktperson: Lise Aasen Haveraaen tlf: 55 58 21 19 / Lise.Haveraaen@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Kjersti Pyke-Lindtveit, lindtveit@gmail.com